

Mashiach

Show# 283 | August 1st 2020

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מט עמוד ב

עקבות משיחא - חוצפא יסגא, ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר, ומלכות תהפך למינות, ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמות סופרים תסרח, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו להשען? על אבינו שבשמים.

גלות וגאולה – עקבתא דמשיחא רפה

על קול קורא שיהודים יתרמו למטרות שהתורה אינה ממליצה עליהן ז.א. מעידים עדות שקר בשם התורה. על מה ולמה? כדי למצוא חן אצל יושבי קרנות. אולם התוצאה היא בניגוד לתקוותם. "סהדי שקרי אאגורייהו זילי" (סנהדרין כ"ט ע"א).

פני הדור **פני הכלב** — מקדימים "פני חרור" לרוץ למקום שהדור רוצה ללכת (סוטה מ"ט, ע"ב). מנהגו של כלב שהוא רץ לפני בעל הבית. אולם לאן הוא מקדים לרוץ? כל מקום שבעל הבית מבקש ללכת, לשם הוא מקדים לפניו לרוץ. בעקבתא דמשיחא מקדימים פני הדור לרוץ. הם רצים למקום שהדור רוצה שם ללכת (בשם ר' ישראל מסלנט זצ"ל). שמים עם זרם הרחוב וכדי למצוא חן בעיני הרחוב הופכים הרכבים לבדחנים. כיצד משיגים היום משרת רבנות? או באמצעות מכרז אחת המפלגות, או ע"י מכירה פומבית. נמכר באיטליז ונשקל בליטרא. הרכבים טוענים כי זו אשמת בעליהבתים ואילו בעליהבתים טוענים כי זו אשמת הרכבים. שניהם צודקים. כולנו אשמים בעלבונה של תורה. כולנו נפגעים מ"אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" (אבות ו', ב).

Selected audio from our listeners

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Comments on the show 3 *click here*

Comments on Previous Shows

Show 278 – slavery and Racism

Comments on the show 1 *click here*

Show Suggestions

Show Suggestion 1 *click here*

Show Suggestion 2 *click here*

Selected emails from our listeners

Answers to the Questions

Dear Reb Ari,

In answer to the riddle. The ב is missing from בארץ in דברים ו:ג. The משך חכמה says that this tells us that our ברכה in ארץ ישראל is dependent on our deeds. When we fulfill the Mitzvos in the land we receive the ברכה.

Kol Tov

Levi Silman

Comments on the Show

In regards to the question posed to R' Jacobson as to why Moshiach is emphasized more than other Ikarim, as opposed to others which tend not to discuss Moshiach as much, I believe the answer is based on the structure of the 13 Ikkarim (this is more evident in the original Rambam in his introduction to Perek Cheleck). Moshiach can only be viewed in the context of the previous 11 Ikkarim - only when the concepts of Hashem, Torah, Moshe, Reward and Punishment are fully understood, can we understand (as in R' Jacobson's words) the end of the road, which is Moshiach. There has always been a fervent desire for Moshiach - the last Lubavitcher Rebbe was only the most recent manifestation of this. R' Noson Wachfogel of Lakewood was known for his waiting for Moshiach; he refused to travel from Lakewood to New York without his passport and his special clothing, in case Moshiach would arrive while he was in New York.

An additional point, in regards to the letter of the Baal Shem Tov regarding his meeting with Moshiach, the Satmar Rov writes this is only for that generation - our generation is no longer on that level.

Shaul Rivkin

לכבוד הרב וואסערמאן שליט"א,

Thank you for doing a great show on this important topic!

I would like to share a few points that the Lubavitcher Rebbe זי"ע had to say regarding some of the issues mentioned.

As you can imagine, the Rebbe not only encouraged and inspired the אמונה וצפייה, but also explained many concepts in Geula, especially in the הלכות מלכים, נוגע הלכה למעשה, some of which are להרמב"ם!

Here are some bits and pieces from the Sefer שערי גאולה (click here).

In short;

1) There is a חיוב to be מאמין in the correct גדר of Mashiach, which is that he will return the מלכות בית דוד, and all of Torah and Mitzvos will be fulfilled in their entirety. This is primarily what Mashiach is coming to do and this is what we must believe in.

2) The main proof that we *constantly* need to anticipate Mashiach's arrival, not just hope that he can come, rather to a certain extent *expect* him to come is from the נוסח התפילה, (אני מאמין וכו. Not) **!כל היום** לישועתך קוינו. מהרה...את צמח

3) A few Peshatim in the Nusach of יום בכל יום, אחכה לו בכל יום, what about Shabbos and other days that it seems from חז"ל that Mashiach can't come?

The Rebbe tries to elevate our wanting Mashiach for the correct reasons as well. We should want the Geula for only personal reasons, but because of Hashem's pain as well!

Bichlal, Every moment in Galus is an absurdity! That Hashem's children aren't בשולחן! That the שכינה herself is in Galus! Etc. Etc.

If there were a million different names of people in a lottery, and someone's name was picked out the first day, and then the second day again! That is not something plausible. Imagine that the same person's name was picked out again, and again each day. Is it any more logical that he is picked every day as the days go by? No! Every time his

name is picked again it is completely illogical! The same is true for Galus. Every day in Galus makes no sense!

With this mindset, we open ourselves to a more meaningful and **practical** anticipation and yearning for Mashiach Bekarov, may we be Zoche to this immediately Amen!

Mendel Sasonkin

Show Suggestions

Thank you so much for your awesome show. I have 2 topics that would be great if you could discuss what Halacha would say about:

1. Psychedelic drugs - They are starting to be legalized throughout the US. They are shown to have great medical benefits in treating PTSD and stopping people from smoking cigarettes. Also psychedelics are not addictive and have few or no medical side effects. Also, the spiritual benefits - many atheists have given up on materialism because of psychedelic experiences.
2. Neuralink - Implanting a chip into people's brains for various purposes. This technology is likely coming in the next generation and it could help with learning Torah. One may be able to "download" sefarim into their brains etc. Also without this would put Jews a step behind in the marketplace. What would Halacha say about changing our brains with this implant.

Yehudah Gibbs

I have a suggestion for a topic: women getting paid less than Rabbeim for the same job.

Shoshana Agular

וזוהי השייכות של מצוה זו לביאת המלך המשיח⁵⁹, כי אז תוגמר קליטתן וכפרתן של ישראל⁶⁰ — במהרה בימינו ממש.

(59) ובאזה"ת מסעי (ס"ע א'תטו) שהוספת ערי מקלט לעת"ל ענינה (ברוחניות) התגלות טעמי תורה ע"י משיח צדקנו.

(60) ויומתק יותר ע"פ המבואר בכתבי

האריז"ל (ליקוטי תורה, ש' המצות וספר הליקוטים שופטים) ששייך לתיקון חטא הבל כו' (ע"ש בארוכה. ונת' במאמרי אדה"ז — תקס"ה ח"ב ע' תתא ואילך. ע' תתמט ואילך) — שמובן שזהו ענין כללי ביותר, הנוגע לתיקון כל העולם כולו.

מדי מלכות

אוצר החכמה

ב.

החובה להאמין שמחזיר שלימות המצוות

א. כתב הרמב"ם בהל' מלכים פי"א ה"ג:

ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו¹ אין הדבר כך שהרי רבי עקיבא כו' (כמו שמביא שם הראי' מבן כוזיבא, ומסיק) ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי' ומשפטי'² לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהן ולא

דהוצאת פרדס (ירושלים). ושם גם צילומים מכמה כת"י דפרק זה. לקמן בפנים והערות צויינו (כעיקר) השינויים הנוגעים לנדו"ד.

(2) בכמה כת"י (הובאו ברמב"ם הנ"ל הערה 1): אין חוקי' ומשפטי' משתנים (משתנות).

(1) בכת"י הרמב"ם ודפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור (רומי רמ. שונציא רנ. קושטא רסט. ווינציאה רפד. שי (— ברגדין). שיא (יושטיניאן) "שהטפשים אומרים". "נוסח מלא כלתי מצונזר של פרק זה (פי"א מהל' מלכים) ע"פ כת"י ודפוסים ישנים בצירוף מבוא ושינויי נוסחאות" נדפס בסוף הרמב"ם

בנין ביהמ"ק בירושלים (ויאמר דוד זה הוא בית ה' גו'¹⁴), וממילא הי' יכול להיות קיום התורה והמצוה בשלימות.

גדרו וענינו של משיח

ג. הלכות המשיח הכנים הרמב"ם (בסיום ספרו היד ו) בסוף הל' מלכים ומלחמותיהם¹⁵, גדרו וענינו של משיח ע"פ הלכה:

הרמב"ם מפרש בפרק י"א דהל' מלכים לא רק את הענין דביאת המשיח והחיוב להאמין בו, אלא גם מהו ענינו גדרו ופעולתו ואופן התגלותו, וכתוצאה מזה — מה תוכן החיוב להאמין בו.

וזוהי כוונת הרמב"ם בתחלת הפרק: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד¹⁶ ליושנה לממשלה¹⁷ הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה¹⁸ האמורה בתורה": אין זה (רק) סיפור מה יעשה המשיח ומה יהי' בימיו, אלא זוהי הלכה: הגדר דמשיח הוא שהוא מחזיר "מלכות דוד ליושנה ולממשלה הראשונה" (לא שהוא עומד לפעול ענין חדש), שבפועל נעשה כן עי"ז שהוא "ובונה מקדש במקומו ומקבץ נדחי ישראל" (וממילא באים למטרתה של ביאת המשיח ולמכוון בה) "וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה". שזה קשור עם קבוץ נדחי ישראל כשכל ישראל יושבים על אדמתם¹⁹.

16) כ"ה בדפוסים שלפנינו. ובכת"י ודפוסים הנ"ל (בהערה 1) "בית דוד".
17) בכת"י הנ"ל ודפוס רומי וקושטא הנ"ל "הממשלה". ושם ברמב"ם הנ"ל (הערה 1) מכת"י: בממשלה, ממשלה.
18) צ"ע "מצותה" — ל' יחיד. וברוב כת"י ברמב"ם הנ"ל (הערה 1) "מצותן (מצותם) האמורות (האמורה)".
19) ראה קרית ספר לרמב"ם שם ושם הביא הכתוב הנאמר כיובל, אבל מוכח

13) דה"א כח"כט.
14) שם כב, א. הביאו הרמב"ם ריש הל' ביהב"ח ה"ג. וראה סוטה ט, סע"א. וראה סמ"ג מ"ע קסג: זמן מצוה זו של בנין ביהב"ח לא הגיעה עד ימי דוד. וראה בארוכה חידושים וביאורים בש"ס ח"א סי' כט סעיף ו ואילך.
15) להעיר דבהכותרת לפרקים יא ויב דהל' מלכים בדפוס וינציאה רפד. שי — "הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח".

היינו שכל הענינים שחסרו בקיום תומ"צ מפני שהי' חסר בשלימות כל ישראל וביהמ"ק — שזהו כללות ענין הגלות — נשלמים ע"י המשיח. וזהו מה שמשיח מחזיר "מלכות דוד ליושנה כו' וחוזרין כל המשפטים" — הוא מחזיר שלימות הלכות ומצות התורה. [וי"ל שזהו גם נפקא מינא להלכה בפועל, לגבי האמונה בו (ובמה צריך להתבטא זה שמחכה לביאתו) כיון שזהו גדר המשיח, צריכה האמונה להיות לא רק שיבוא כדי לגאול את ישראל מהגלות, אלא "מאמין בו" שהוא מחזיר "מלכות דוד ליושנה .. וחוזרין כל המשפטים"]²⁰.

ד. ע"ז מביא הרמב"ם ראי', מנין שהמשיח יבוא ויחזיר את

ואכ"מ.
(20) ועפ"ז יומתק מש"כ הרמב"ם בפיה"מ פ' חלק בסוף עיקר הי"ב "ומכלל יסוד זה (דביאת המשיח) שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם הש"י ובדברי נביאיו". וכראש אמנה (לר"י אברבנאל) פ"א (שהעתיק הי"ג עיקרים מ"העתקת הר' שמואל תיבון .. ראוי שנסמך עלי' כו' כלשונו שם רפ"א) הלשון "וכל החולק על מלכות זאת המשפחה".

* להעיר שבא' מכת"י (אוקספורד 591) שהובא ברמב"ם הנ"ל (הערה 1) "מקודם שהיו מקריבין" ולפי"ז הרי זה פירוש ל"וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם (שהוא בזה ש) מקריבין קרבנות ועושין שמיטין כו'", ולא ענין בפ"ע. ואולי כ"ה הפירוש גם לפי הגירסא שבדפוסים ורוב הכת"י "מקריבין קרבנות" (בלי וא"ו), ובב' כת"י (ברמב"ם הנ"ל שם) "ומקריבין" (בוא"ו). וכ"ה בקרית ספר שם.

** וראה לקו"ש ח"ט ע' 105 הערה 74.

וש"נ.

מכאן דהרמב"ם ס"ל דגם שמיטין "ככל מצותה האמורה בתורה" תלוי ב"מקבץ נדחי ישראל". וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל ספ"ב. וכידועה השקו"ט בזה. ואכ"מ]. והנה לפ"ז "מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות" הם תוצאה מב' הענינים שכ' לפנ"ז: "ובונה המקדש (ובמילא "מקריבין קרבנות") ומקבץ נדחי ישראל" (ובמילא "עושין שמיטין ויובלות כו'"). ואולי מש"כ "חוזרים כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם" הוא מענין הא' שכתב "להחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה". אבל צ"ע השייכות, שהרי לכאורה הכוונה ב"כל המשפטים" היינו התלויים בסנהדרין* — ד' מיתות ועוד (ראה סנהדרין נא, ב. ובפרש"י שם ד"ה הלכתא) שחוזרין בביאת המשיח (ישע"י א, כו). אבל ראה רדב"ז הל' סנהדרין פי"ד הי"ב "שהוא (משיח) יסמוך ב"ד הגדול**". ולהעיר מרמב"ם שם פ"ב ה"ה "מלכי בית דוד כו' יושבין ודנים הם את העם". ולהעיר מקרית ספר הל' מלכים שם "ומחזיר כל המשפטים כמו שהיו קודם". וראה לשון הרמב"ם ספ"ד שם: שאין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט כו' שנאמר ושפטנו מלכנו כו'.

ובענינו — עיקר הראי' היא מנוסח התפלה "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח .. כי לישועתך קוינו כל היום", "ותחזינה עינינו", שהכוונה בתפלה זו אינה לישועה שתבוא בעוד כו"כ שנים, 1900 שנה... כי אם באופן ד"ותחזינה עינינו", ובזה גופא — "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, והרי "מהרה" פירושו — באופן של מהירות, ובודאי לא מדובר אודות כמה שנים, כמה חדשים, כמה שבועות, כי אם "מהרה" כפשוטו, וכפי שממשיכים בתפלה: "כי לישועתך קוינו כל היום", ביום זה ממש! וביום זה גופא — תיכף ומיד, ולכל היותר — שיעור הילוך מיל (י"ח או כ"ד רגעים¹), שלכן, אפילו לאחר אמירת תפלה זו בשחרית ובמנחה — חוזרים ואומרים תפלה זו גם בתפלת ערבית, תפלת רשות² שמזה מובן עד כמה נוגע למהר זאת ככל האפשרי, עד שאין יכולים להמתין עד לתפלה הבאה!...

"סתם מקשן עם הארץ"³ יטען שגם כאן הפירוש הוא שהתקווה היא "כל היום", ואילו הישועה — מתי שירצה הקב"ה... ובכן, נשאל את אותו "מקשן", האם כאשר מתפלל על חולה בקשתו היא שהקב"ה ישלח את הרפואה מתי שירצה, לאחר 1900 שנה... או שמבקש שהחולה יתרפא תיכף ומיד!!

והגע עצמך: אם בנוגע לרפואתו של יהודי פרטי מבקש הוא שהרפואה תבוא תיכף ומיד — כיצד צריכה להיות איפוא הבקשה בנוגע לגאולה דכלל ישראל?!

אלא מאי — כאשר מדובר אודות ענין פרטי שלו — מרגיש הוא את הצורך שבדבר, ולכן מבקש שיתנו לו זאת תיכף ומיד, ואילו כאשר מדובר אודות הגאולה ובנין ביהמ"ק — אינו מרגיש שזהו ענין שנוגע אליו!

תפלה פ"א ה"ו.

(3) מאמר מורגל — מובא בשו"ת חות

יאיר סרי"ט.

(1) שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סתנ"ט

ס"י. וראה לקמן סימן עב.

(2) ברכות ד. ב. וש"נ. וראה רמב"ם הל'

וראי' נוספת לדבר: איתא בירושלמי⁴ "כל דור שאינו נבנה (ביהמ"ק) בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו", ומזה מוכן בפשטות עד כמה צריך להיות נוגע לו כללות ענין הגאולה ובנין ביהמ"ק — דמכיון ש"כאילו הוא החריבו", הרי בודאי מרגיש את הצורך לעשות את כל התלוי בו שתכוא הגאולה ובנין ביהמ"ק תיכף ומיד ממש! וכידוע דברי הרגצ'ובי⁵ שמוכיח מדברי הירושלמי דלעיל שחורבן ביהמ"ק הוא באופן דפעולה גמשכת.

יב"ד ט"ז

(4) יומא פ"א סה"א. מדרש תהלים סוף
מזמור קלו. ילקוט שמעוני תהלים רמז
תתפו.
(5) מפענח צפונות פ"ה סל"ז (ע' קמא).
וראה גם התועדויות תשמ"ב ח"ד עמ'
1801.

ז.

אחכה לו בכל יום — אפילו בשבת

כ"ח מנחם אב, תש"ז

(א) מה שכותב שהרמב"ם אומר אני מאמין בביאת המשיח וכו' בכל יום שיבוא. הנה, לעת עתה, לא מצאתיו ברמב"ם לא בפיה"מ (פ' חלק) ולא ביד (הלכות תשובה פ"ג ה"ו. פ"ט ה"ב וסוף הלכות מלכים) — אלא שכן הוא בנוסח הסדורים.

(ב) מ"ש ששמע פי' בהנ"ל שבכל יום הוא מחכה שסוף כל סוף יבוא, אף שאי אפשר שיבוא היום, וכגון שהוא שבת ויו"ט וע"פ מרז"ל (בעירובין מג, ב) — הנה זה מכבר שאלוני בסתירת נוסח אני מאמין ומרז"ל הנ"ל, ותירצתי כנ"ל. אבל עדיין צ"ע דא"כ הוי ליה למימר "בכל יום אחכה לו שיבוא" — כדי שלא יהי' ספק בכוונת הדברים.

ולחדודי י"ל, שכיון דהא דאין בן דוד בא בשבת וי"ט ספק הוא ולא ודאי (רמב"ם הלכות נזירות פ"ד הי"א), לכן נסחו אני מאמין באופן כזה שלא יזה צד שיפשטו ספקו של ביאת בן דוד בשוי"ט יתאים הנוסח.

איכה רבה פרשה א אות טז

עובדא הוה בחד בר נש דהוה קא רדי, געת הדא תורתיה, עבר עלוי חד ערבי, א"ל מה את, א"ל יהודאי אנא, א"ל שרי תורך ושרי פדנך, א"ל למה, א"ל דבית מקדשין דיהודאי חרב, א"ל מנא ידעת, א"ל ידעית מן געייתא דתורך, עד דהוה עסיק עמיה געת זימנא אחריתי, א"ל אסר תורך אסר פדנך, דאתייליד פריקהון דיהודאי, אמר ליה ומה שמיה, א"ל מנחם שמיה, ואבוי מה שמיה, אמר ליה חזקיה, אמר ליה והיכן שריין, א"ל בבירת ערבא בדבית לחם יהודה, אזל זבין ההוא גברא תורוי זבין פדניה והוה מזבין לבידין דינוקין, עלל לקרתא ונפק לקרתא, עלל למדינה ונפק למדינה, עד דמטא לתמן, אתיין כל כפריא למיזבן מיניה, וההיא איתתא אימיה דההוא ינוקא לא זבנית מיניה, אמר לה למה לית את זבנת לבידין דינוקין, אמרה ליה דחשייה קשיי לינוקי, אמר לה למה, אמרה ליה דעת ריגלוי חרב בית מקדשא, אמר לה רחיצין אנא במריה עלמא דעל ריגלוי חרב ועל ריגלוי מיתבני, אמר לה את הוי נסיבא לך מן אילין לבידין דינוקין [אמרה ליה לית לי פריטין, אמר לה ומה איכפת לך איתיי זובנין ליה], ולבתר יומין אנא אתי לביתך ונסב פריעך, נסבה ואזלה, לבתר יומין אמר האי גברא איזיל ואיחמי ההוא ינוקא מאי קא עביד, אתא לגבה אמר לה ההוא ינוקא מאי קא עביד, אמרה ליה לא אמרית לך דחשייה קשיי אפי' על רגליה נחשיה, דמן ההיא שעתא אתיין רוחין ועלעולין, טענוניה ואזלין להון, אמר לה ולא כך אמרית לך דעל ריגלוי חרב ועל ריגלוי מתבני, א"ר אבין למה לי ללמוד מן ערבי, ולא מקרא מלא הוא דכתיב והלבנון באדיר יפול (ישעיה י לד), וכתיב בתריה ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפירה) שם /ישעיהו/ יא א).

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד ב

אמר רב גידל אמר רב: עתידין ישראל דאכלי שני משיח. אמר רב יוסף: פשיטא! ואלא מאן אכיל להו? חילק ובילק אכלי להו? - לאפוקי מדרבי הילל דאמר: אין משיח לישראל, שכבר אכלוהו בימי חזקיה. אמר רב: לא אברי עלמא אלא לדוד. ושמואל אמר: למשה. ורבי יוחנן אמר: למשיח. מה שמו? דבי רבי שילא אמר: שילה שמו, שנאמר עד כי יבא שילה. דבי רבי ינאי אמר: ינון שמו, שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו. דבי רבי חנינה אמר: חנינה שמו, שנאמר אשר לא אתן לכם חנינה. ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו, שנאמר כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי. ורבנן אמר: חיוורא דבי רבי שמו שנאמר אכן חליינו הוא נשא ומכאבינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מכה אלהים ומענה. אמר רב נחמן: אי מן חייא הוא - כגון אנא, שנאמר והיה אדירו ממנו ומשלם מקרבו יצא. אמר רב: אי מן חייא הוא - כגון רבינו הקדוש, אי מן מתיא הוא - כגון דניאל איש חמודות.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צט עמוד א

תניא, רבי אליעזר אומר: ימות המשיח ארבעים שנה, שנאמר ארבעים שנה אקוט בדור. רבי אלעזר בן עזריה

אומר: שבעים שנה, שנאמר והיה ביום ההוא ונשכחת צר שבעים שנה כימי מלך אחד. איזהו מלך מיוחד - הוי אומר זה משיח, רבי אומר: שלשה דורות, שנאמר ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים. רבי הילל אומר: אין להם משיח לישראל, שכבר אכלוהו בימי חזקיה. אמר רב יוסף: שרא ליה מריה לרבי הילל! חזקיה אימת הוה - בבית ראשון, ואילו זכריה קא מתנב' בבית שני ואמר גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור ועל עיר בן אתנות.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א

אמר ריש לקיש: מאי דכתיב והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת וגו' - אמונת - זה סדר זרעים, עתיך - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות. ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו.

Too see the צפית לישועה of the Chofetz Chaim [click here](#)

Too see the Rabbi Lopiansky's article [click here](#)

עם סגולה מכל העמים

הגאון רבי שלמה יוסף כהנמן זצ"ל נמנה על מקורבי ה"חפץ חיים" זצ"ל, משיסד את ישיבתו בעיר רבנותו פוניבז' נאלץ ליטול את מקל הנדודים, לנסוע לגיוס כספי להחזקתה ולביסוסה, נסע לדרום אפריקה, אליה היגרו אותה עת יהודים רבים מליטא, ובשובו סר להקביל פני רבו, הוא סיפר על מצבם הרוחני היורד של היהודים, אך להפתעתו התעניין ה"חפץ חיים" גם במצבם של הכושים, שסבלו אותה עת מאפליה חמורה והתייחסו אליהם בתת אדם. סיפר הרב מפוניבז' על עבודתם ושפלותם והזכיר בהתפעלות שראה המוני כושים מרודים מתגוללים בחוצות אך חיים באחוה נפלאה ומחלקים ביניהם את מעט הלחם ובקבוק המיסקה. נתכרכמו פני ה"חפץ חיים" והפטיר: "רחמנות עליהם, הלא גם הם בני אדם הם".

תמזה הרב מפוניבז' להתענינות זו, כלום לא די לאביהם של ישראל להצטער בצער היהודים באשר הם, לשאת בלבו את משא הכלל והיחיד, שמתענין הוא באסונם ודיכויים של שבטים שחורים נבערים בירכתי ארץ?

הבחין ה"חפץ חיים" בתמיהתו, והסביר: כשמודים אנו על חלקנו, "אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצוותיו", יש לנו לכון על כל האומות, כל הגזעים וכל העמים באשר הם, כל אחד מהם וייחודו, לכל אחד מהם מעלה שהוא

מצטיין בה, יחודיות שאין באחרים, ועם כל זאת מרומם עם ישראל אף באותו ענין ונשגב גם באותה תכונה, לפיכך התעניינתי גם באומה שפלה זו, הצמערתי בצערם שהרי גם הם בני אדם, ושמעתי שיש בהם תכונה נעלה של עזרה הדדית ותמיכה בעת צרה, ועם כל זאת הוסיף בהתרגשות עם ישראל רחמנים הם וגומלי חסדים, ומרוממים אף בענין זה לאין שיעור וחקר, מי כעמך ישראל!... ("חפץ חיים" החדש).

Too see the Rambam's Iggeres Teiman [click here](#)

רמב"ם הלכות מלכים פרק יא הלכה ג - ד

ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעונות, כיון שנהרג נודע להם שאינו, ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת, ועיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן, וכל המוסיף או גורע או שגלה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן הרי זה בודאי רשע ואפיקורוס.

ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכופ כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח, אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי. ואם לא הצליח עד כה או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים שנאמר ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד. אף ישוע הנצרי שדמה שיהיה משיח ונהרג בבית דין, כבר נתנבא בו דניאל שנאמר ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו. וכי יש מכשול גדול מזה. שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותן. וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם לעבוד אלוה מבלעדי ה'. אבל מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של ישוע הנצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד. שנ' כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. כיצד. כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב

והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה אלו אומרים מצוות אלו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגות לדורות ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם ואין כפשוטן וכבר בא משיח וגלה נסתריהם. וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום וינשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום.

רמב"ם הלכות מלכים פרק יב הלכה ב

אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד, יראה מפשוטן של דברי הנביאים, שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג, ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו', ואינו בא לא לטמא הטהור, ולא לטהר הטהמא, ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות, ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין, אלא לשום שלום בעולם, שנאמר והשיב לב אבות על בנים, ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבא אליהו, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו, ועל כל פנים אין סדור הוויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה, וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ח הלכה א-ב

הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא והיא החיים שאין מות עמהן והטובה שאין עמה רעה, הוא שכתוב בתורה למען ייטב לך והארכת ימים, מפי השמועה למדו למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך, וזהו הוא העולם הבא, שכר הצדיקים הוא שיזכו א לנזקם זה ויהיו בטובה זו, ופרעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו אלא יכרתו וימותו, וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו הוא המת ב שאינו חי לעולם אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה, וזהו כרת הכתובה בתורה שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא, מפי השמועה למדו הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא, כלומר שאותה הנפש שפירשה מן הגוף בעולם הזה אינה זוכה לחיי העולם הבא אלא גם מן העולם הבא נכרתת.

העולם הבא אין בו גוף וגויה אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת, הואיל ואין בו גויות אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני אדם צריכין להן בעולם הזה, ולא יארע דבר בו מן הדברים שמארעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושינה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן, כך אמרו חכמים הראשונים העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא תשמיש אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, הרי נתברר לך שאין שם גוף לפי שאין שם אכילה ושתייה, וזה שאמרו צדיקים יושבין דרך חידה אמרו, כלומר הצדיקים מצויין שם בלא עמל ובלא יגיעה, וכן זה שאמרו עטרותיהן בראשיהן כלומר דעת שידעו

שבגללה זכו לחיי העולם הבא מצויה עמהן והיא העטרה שלהן כענין שאמר שלמה בעטרה שעטרה לו אמו, והרי הוא אומר ושמחת עולם על ראשם ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה, ומהו זהו שאמרו נהנין מזיו שכינה שיודעים ומשיגין מאמתת הקדוש ברוך הוא מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל. +/השגת הראב"ד/ העוה"ב אין בו גוף. א"א דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד, וחיי ראשי לא היה דעת חז"ל על זה שהרי אמרו כתובות (דף קי"א) עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן ק"ו מחטה וכו' וכן היו מצוין לבניהם (שבת קי"ד) אל תקברוני בכלים לבנים ולא בשחורים שמא אזכה, וכן אמרו (סנהדרין צ"ב) שלא ישובו הצדיקים לעפר אלא עומדין בגוייתם, וכן אמרו (שם /סנהדרין/ צ"א) במומם עומדין ומתרפאין, וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הן עומדין חיים, אבל אפשר שהבורא ישים גוייתם חזקות ובריאות כגוית המלאכים וכגוית אליהו זכור לטוב ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל.

תורת האדם שער הגמול (להרמב"ן)

ויש עוד במחוייבי הכרת שגופו נכרת מחיי העולם הזה ונפשו נכרתת אפילו מחיי העולם הבא ואין צריך לומר מחיי גן עדן, לפי שהוא נידון בגיהנם לעולם, והם עובדי ע"ז והכופרים כגון אלו שמנו חכמים במשנת ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס ומה שהוסיפו עליהן בבריייתא, דקתני בתוספתא הוסיפו עליהן הפורק עול והמפר ברית בשר והמגלה פנים בתורה, והני דקתני באידך ברייתא התם המינין והמשומדין והמסורות ושפרשו מדרכי צבור ושחטאו ושהחטיאו את הרבים ושנתנו חתיתם בארץ חיים יורדין לגיהנם ונדונין לדורי דורות וכו', ורשעים הללו הם שכתוב בהם הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה ודרשו רבותינו (ספרי פ' שלח) הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא, כפל זה לא נאמר בתורה אלא בענין ע"ז ומגדף וכיוצא בהם, דכתיב כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה ודרשו במסכת שבועות (י"ג א') כי דבר ה' בזה זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר, ושם אמרו בפירוש שאין כפל הזה שבכרת נדרש בכל עבירות שבתורה אלא באלו שבכתוב הזה, ולפיכך לא מנו רבותינו אלא אלו הנזכרים וכיוצא בהם לפי שהכתוב הזה בענין ע"ז נאמר, וריבה הכתוב את אלו והוא הדין לכל הכופרים בעיקר וכן בשאר רשעים המוחלטין, לפי שמצאו בהן בקבלה כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה, הא בשאר הכריתות אינו כן אלא כמו שביארנו.

אף על פי שיש בחטאים האלו החמורים כרת בגוף בעוה"ז וכרת בנפש לעוה"ב, יש כופר בעיקר שמאריכין לו ואוכל חיי העוה"ז. וא"ת והיאך תולין לו על כרת שבגופו, אם בשביל זכות שעשה, אין לכופר בעיקר זכות לעולם, לפי שהוא עושה לשם כפרנותו ולא לשם הקדוש ברוך הוא יתברך, זו אינה קושיא שיש בדרכיו של בעל הרחמים לרחם על מי שעושה טובה ומעשה הגון בעוה"ז אפילו עשאו לשם ע"ז, כגון מה שאמרו חז"ל באומות העולם עכו"ם, וכן בדברי הנביאים מקצת אומות שנגזר עליהם גלות בשביל מה שעשו לישראל ושאר אומות שלא הרעו להם לא נגזר עליהם גלות, וכן הכתוב מזהירנו לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, וכ"ש שכבר רמזנו סוד שיש בו תיקון כל השאלות הללו שהדין נותן להתלות אפילו לעובד ע"ז להכעיס, ברוך שופט הצדק שיסד הכל ברחמים.

ואחרי שביארנו אמונתם ודבריהם ז"ל, צריכין אנו לחוש ולפרש דברי הרב הגדול ר' משה בר מיימון ז"ל, כתב בספר המדע שכר הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ופרעון הרשעים שלא יזכו לחיים אלא יכרתו וימותו, וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו הוא מת שאינו חי לעולם אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה, וזהו הכרת שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא, מפי השמועה למדו הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא, כלומר שאותה הנפש שפירשה מן הגוף בעולם הזה אינה זוכה לחיי העולם הבא אלא גם מן העולם הבא נכרתה. עוד כתב הרב ז"ל הנקמה שאין נקמה למעלה ממנה שתכרת הנפש ההיא שעונה בה, וזה האבדן הוא שקורין אותו הנביאים דרך משל באר שחת ואבדן ותפתה ועלוקה וכל לשון כליה והשחתה, לפי שהוא הכליה שאין אחריה תקומה וההפסד שאינו חוזר לעולם, כל אלו דברי הרב ז"ל.

מי שרואה דברים הללו לבו נוקפו שמא נטה דעת הרב ז"ל לומר שאין עונש ויסורין לנפש החוטאת ולא תשיג אותה צער כדרך החיצונים, חס ושלום, אלא דברי הרב ז"ל על סוף האבדן והכליון החרוץ שאין אחריו עונש ונקמה, והוא הכרת שהוא בטול הנפש, וכלל בה שהביטול הזה מלבד מה שנתיסרה תחלה בענשי גיהנם ויסורין שבו, הוא עונש גדול ואבדן חמור, לפי שאבדה הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מצד שהיא בריה זכה שלוקחה ממקום הכבוד כמלאכים או למעלה מהם, והוא זכות הצדיקים ומעלתם שהם זוכים לה כמו שפירש הרב ז"ל וכמו שאנו עתידים לבאר, ואף על פי שלא פירש הרב ז"ל כל צרכו בביטול הזה שיהיה מתוך דין ויסורין, יש ראייה בדבריו ללמד עליו זכות, שהרי כתב בפרק אחד מפרקי הספר הנזכר, כל הרשעים שעונותיהן מרובין דנין אותם כפי חטאותיהם ויש להם חלק לעוה"ב שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, ואלו שאין להם חלק לעוה"ב אלא נכרתין ואובדין ונידונין כפי גודל פשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים המינין והאפיקורסין והכופרים בתורה וכו', הרי שהפריש בין חייבי הכרת הגמור ובין הנדון כפי רשעו, ואם אין שם מקום של עונש ויסורין לנפש מהו המשפט הזה שנדון בו הרשע כפי רשעו ובסוף יש לו חלק לעולם הבא, הא אין הכוונה אלא כמו שפירשנו.

אבל יש לו להרב ז"ל במקום אחר דברים משבשים הדעות, חזר ושנה זה הענין בפירוש המשנה בפרק חלק, ואמר כי העונש הגדול הוא שתפסק הנפש ותאבד ושלא תשאר, והוא מה שנזכר בתורה בענין כרת כמו שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא ואמרו ז"ל הכרת בעה"ז תכרת לעוה"ב, ואמר הכתוב והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים וכל מי שהיה נמשך אל התענוגים הגשמיים וישליך האמת אחרי גוו ויגביר השקר על האמת, יכרת ויאבד מן המעלה ההוא וישאר גוף אובד בלבד, וכתב ואולם גיהנם הוא כינוי על עונש הרשעים ולא התבאר בתלמוד איך יהיה זה העונש, אבל מקצתם אומרים כי השמש תקרב אל הרשעים ותשרפם והביאו ראייה מן הפסוק הנה יום בא בוער כתנור וגו', ומקצתם אומרים כי חמימות נפלאה תבער בגופם ותשרפם והראיה על זה רוחכם אש תאכלכם, אלו דבריו ז"ל.

ואינם דברים נוחים לדעתנו, מפני שדברי רבותינו במחלוקת הזה שהזכיר אינם על דיני גיהנם המצוי תמיד, שהוא לדברי הכל מקום דין באש נפלאה דקה, בראה האלהים לעונש ולאבד רחקיו ולהצמית כל זונה ממנו, אבל יש לדעת רבותינו ז"ל עוד יום מועד לדין עמים, והוא היום שהנביאים מיעדין אותנו הנה יום בא בוער כתנור, ואמר

מלאכי יום ה' הגדול והנורא, ואמר ישעיה ויצאו וגו', כי כמו שנדונין בראש השנה על חיי העולם הזה, ונדון כל אדם ביום מיתתו על שכר נפשו ועונש גיהנם, כן נידונין הכל ביום הגדול מתחלת ימות התחיה על ענין אותו שכר העתיד לעולם הבא, אם ראוי לתחיית המתים ולנועם הגוף והנפש באותו זמן, וכן כתוב באותו העת ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם, והם הרשעים כגון אומות העולם ועובדי ע"ז שנגמר דינם לדראון עולם ושלא ינעמו בחיים ההם, אלא ישארו בדראון שלהם או יכפל עליהם עונש ממדה קשה לרעה הימנה כפי מה שנתחייבו, ועל הדין הזה שנינו במשנה אנשי דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין, ואנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא אבל עומדין בדין.

וכן בכל מקום שתמצא בדבריהם ז"ל אריכות העונשים לעתיד, הוא מהכרתת הנפש החוטאת בדין ההוא, כמו שאמרו בואלה שמות רבה) פ"ל כ') שאלו ישראל לבלעם אימתי הוא אמר להם אראנו ולא עתה, אמר להם הקדוש ברוך הוא זו היא דעתכם אי אתם יודעין שסופו לירד לגיהנם ואינו רוצה שתבא ישועתי וכו', זה הענין לדין גיהנם העתיד ביום הדין הגדול. ויונתן בן עוזיאל אמר בתרגום כי לא ביד יקחו) שמואל ב' כ"ג) בכך לית פורענותהון ביד אינש, אלהין באישתא עתידין לאיתוקדא יתוקדון באתגלאה בית דינא רבה למיתב על כורסי דינא למידן ית עלמא. בתרגום ירושלמי דתהלים בפסוק כחלום מהקיץ (תהלים ע"ג), היך חלמא מן גבר רווי דמתער משנתיה ה' ליום דינא רבא באתערותהון מן בית קבורתהון ברגוז דמותהון תבסור. ואמרו במכילתין) פ' בשלח) אם תזכו לשמור את השבת תנצלו משלש פורעניות מיומו של גוג ומחבלו של משיח ומיום דין הגדול. ואמרו באגדה (ויק"ר פכ"ו) בילמדנו ובמקומות אחרים במדרש למה הרגזתני להעלות אותי שהיה שמואל מתירא שהגיע יום הדין, ואף על פי שכבר מת זה כמה היה סבור שהוא יום הדין העתיד שהכל נידונין בו.

ועל זה אמר ריש לקיש) ע"ז ג' ב') שאין גיהנם לעתיד לבא והוא יום הדין הזה לעתיד לבוא אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה ומקדירה רשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין בה, והם הצדיקים שזכו לתחיה ועמדו במומם כמו שהלכו, מת חגר או סומא עומד במומו כמו שאמרו חכמים ז"ל) סנהדרין צ"א ב') שמא לא יאמרו מן השמים ריפא אותם אלא אחרים הם, והביא ראיה לזה מדכתיב הנה יום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף וכו', ודרשו לא שרש בעה"ז ולא ענף לעולם הבא, והצדיקים שמתרפאין בה דרש עוד ריש לקיש וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, והנה אין זה מן הגיהנם ההווה לאדם אחרי המות. וכן דרשו בתחלת מסכת ע"ז) ג' ב') ותעשה אדם כדגי הים מה דגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים אף בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים, והעמידה בעולם הבא כדריש לקיש דאמר ר"ל אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה וכו', הרי ביארו כי זו המימרא של ר"ל אינה אלא בעוה"ב והוא עולם שאחרי התחיה כמו שאנו עתידין לבאר בראיות גמורות בע"ה יתברך.

וכן המימרא הזו שנויה עוד בבראשית רבה) פ"ו, ט') גלגל חמה יש לו נרתיק מה טעם לשמש שם אהל בהם, וברכה של מים לפניו בשעה שהוא יוצא הקדוש ברוך הוא מתיש את כחו במים שלא יצא וישרוף את העולם, אבל

לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מערטלו ומלהט בו את הרשעים מה טעם ולהט אותם היום הבא, ואתה יודע שדין גיהנם בכל יום הוא מכלל הזמן הזה ההוא עכשו כפי מה שנתפרש מדברי רבותינו ז"ל, וזה הנזכר בכאן בזו המימרא אינו אלא לעתיד לבא לכשיתערטל השמש מן הנרתק הזה שהזכירו עליו שהוא בתוכו בעולם הזה כמו שכתוב לשמש שם אהל בהם, והחזירו עוד מימרא זו במדרש תהלים ואמרו מה הקדוש ברוך הוא עושה לעתיד לבא שולף אותו מנרתיקו ומביאו לרקיע השני ודן בו את הרשעים, וכן דברי החכם האחר (ב"ר פ"ו י') (והוא ר' יהודה ברבי אלעאי אמר לא יום ולא גיהנם אלא אש היא שהיא יוצאה מגופו של רשע ומלהטתו, כל אלו הדברים לעתיד לבא הם. וכן אמרו עוד אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתן קשה להם וכו', שתי אלו המימרות ענין אחד ליום העתיד שכתוב ואלה לחרפות לדראון עולם, ואיך יעלה על לב גורס תלמוד שיאמר ריש לקיש שאין גיהנם וכמה ברייתות שנויות בתלמוד בענין המקום והאש ההוא, כדתניא בפסחים (נ"ד א') אמר ר' יוסי אור שברא הקדוש ברוך הוא בשני בשבת אין לו כביה עולמית, והיו מקשים על ריש לקיש מן הברייתא וסותרין דבריו בתיובתא, והוא עצמו ריש לקיש הזכיר בעירובין (י"ט א') אור של גיהנם, והלשון עצמו מוכיח שלא אמר אין גיהנם בעולם אלא אין גיהנם לעתיד לבא, אלא שהענין כמו שפירשנו והדברים כמו שביארנו.

ועם כל זה גלה לנו הרב ז"ל דעתו שהוא מאמין בעונש דין וצער, יהיה באיזה זמן שיהיה אחרי המות, שלא התבאר לדעתו בתלמוד ולא הסתפק ממנו אלא איכות הדין והצער הזה. וזה התנצלות לרב ז"ל ולמוד זכות לחכם גדול וחסיד כמותו ז"ל, ופירוש למימרא של ריש לקיש שלא תשבש דעת קצת התלמידים או שלא יתלו בה החיצונים שהטינא בלבם.

וכללו של דבר, מבואר הוא מדברי חכמים ואחוז ביד מקבלי התורה שגיהנם הוא מקום דין ומשפט לעונש בו החטאים בנפשותם ביסורין וצער שאין להם דמיון בעוה"ז, לפי שיסורי העולם הזה הן בגוף שפל גס הבריה ועב ההרגש וכבד, והעונש והצער ההוא בנפש הזכה הדקה בברייתה, וכמו שהרגש האדם בנגיעת המחט בבשרו רב מהרגש החמור מפני גסות ברייתו, ואף בבני אדם עצמן זכי הגוף והנקיים בדעות וביצירתן מרגישין ביסורין וצער יותר מן הגסים עבי הגוף משובשי הדעות וההרגש, המורגלים במלאכות הכבדות והנמבזות שנעשה בשרם כבשר הסוס והפרד, כן הרגש הנפש ביסוריה גדול מאד מיסורי הגוף לרוב הרגשתה וזכות ברייתה, ואין ערך ודמיון בין אותו הצער החזק הגדול ובין צער בעלי החיים בגופותם בשום פנים. ועוד הדין הזה נכפל על מחוייבי הכרת ביום הדין הגדול ונדונין בו בגיהנם עד שמתאכלין שם, או לדעת ריש לקיש שבחמה היוצאה מנרתקה הם נדונין, ומכל מקום מיסורי אש של גיהנם הוא, שהחמה הזו שנתערטלה מן הנרתיק מיסוד האש העליון שאור של גיהנם הווה ממנו היא וכמו שנתפרש למעלה, ומכאן יבין כל בעל שכל שאין מחלוקת בין רבותינו בעיקר מכל עיקרי הדין הללו העתידין וכל דבריהם עולין בסגנון אחד.

דברים רבה (וילנא) פרשת וילך פרשה ט אות ב

זש"ה וכו' כי לא לקלים המרוץ וגו', ומהו כי לא לקלים המרוץ א"ר תנחומא המקרא הזה מדבר במשה כיצד אתמול היה עולה לרקיע כנשר עכשיו היה מבקש לעבור את הירדן ואינו יכול שנא' כי לא תעבור את הירדן הזה.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י משנה א

וממה שראוי שאזכיר כאן וזהו המקום היותר ראוי להזכירם בו, שעיקרי תורתנו הטהורה ויסודותיה שלש עשרה יסודות.

היסוד הראשון מציאות הבורא ישתבח. והוא, שיש שם מצוי בשלמות אופני המציאות, והוא עלת מציאות כל הנמצאים, ובו קיום מציאותם, וממנו נמשך להם הקיום. ואלו נתאר סלוק מציאותו כי אז בטלה מציאות כל נמצא ולא ישארו קיימים במציאות, ואלו נתאר סלוק כל הנמצאים זולתו, כי אז לא תבטל מציאותו יתעלה, ולא תחסר, כי הוא יתעלה בלתי זקוק במציאותו לזולתו, וכל מה שזולתו מן השכלים כלומר המלאכים וגרמי הגלגלים ומה שלמטה מהן הכל זקוק במציאותו אליו. וזה יסוד הראשון הוא אשר מורה עליו דבור אנכי ה' וכו'.

והיסוד השני

אחדותו יתעלה. והוא, שזה עלת הכל אחד, לא כאחדות המין ולא כאחדות הסוג, ולא כדבר האחד המורכב שהוא מתחלק לאחדים רבים, ולא אחד כגוף הפשוט שהוא אחד במספר אבל מקבל החלוקה והפיצול עד בלי סוף, אלא הוא יתעלה אחד, אחדות שאין אחדות כמוה בשום פנים, וזה היסוד השני מורה עליו מה שנ' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

והיסוד השלישי שלילת הגשמות ממנו. והוא, שזה האחד אינו גוף ולא כח בגוף, ולא יארעוהו מאורעות הגופים כגון התנועה והמנוחה, לא בעצם ולא במקרה. ולפיכך שללו ממנו עליהם השלום החבור והפירוד ואמרו לא ישיבה ולא עמידה לא עורף ולא עפוי, כלומר לא פירוד והוא עורף, ולא חבור כי עפוי מן ועפו בכתף פלשתים כלומר ידחפום בכתף להתחברם בהם, ואמר הנביא ואל מי תדמיון אל וכו', ואל מי תדמיוני ואשוה וכו', ואלו היה גוף כי אז היה דומה לגופות, וכל מה שבא בספרים מתארו בתארי הגופות כגון ההליכה והעמידה והישיבה והדבור וכיוצא בזה הם כולם דרך השאלה, וכמו שאמרו דברה תורה כלשון בני אדם. וכבר דברו בני אדם בענין זה הרבה, וזה היסוד השלישי הוא אשר מורה עליו מה שנ' כי לא ראיתם כל תמונה כלומר לא השגתם אותו בעל תמונה, לפי שהוא כמו שאמרנו לא גוף ולא כח בגוף.

והיסוד הרביעי הקדמות. והוא, שזה האחד המתואר הוא הקדמון בהחלט, וכל נמצא זולתו הוא בלתי קדמון ביחס אליו, והראיות לזה בספרים הרבה. וזה היסוד הרביעי הוא שמורה עליו מה שנ' מענה אלהי קדם. ודע כי היסוד הגדול של תורת משה רבינו הוא היות העולם מחודש, יצרו ה' ובראו אחר ההעדר המוחלט, וזה שתראה שאני סובב סביב ענין קדמות העולם לפי דעת הפילוסופים הוא כדי שיהא המופת מוחלט על מציאותו יתעלה כמו שביארתי וביררתי במורה.

והיסוד החמישי שהוא יתעלה הוא אשר ראוי לעבדו ולרוממו ולפרסם גדולתו ומשמעתו. ואין עושין כן למה שלמטה

ממנו במציאות מן המלאכים והכוכבים והגלגלים והיסודות וכל מה שהורכב מהן, לפי שכולם מוטבעים בפעולותיהם אין להם שלטון ולא בחירה אלא רצונו יתעלה, ואין עושין אותם אמצעים להגיע בהם אליו, אלא כלפיו יתעלה יכוונו המחשבות ויניחו כל מה שזולתו. וזה היסוד החמישי הוא האזהרה על עבודה זרה, ורוב התורה באה להזהיר על זה.

והיסוד הששי הנבואה. והוא, לדעת שזה המין האנושי יש שימצאו בו אישים בעלי כשרונות מפותחים מאד ושלמות גדולה, ותתכונן נפשם עד שמקבלת צורת השכל, ויתחבר אותו השכל האנושי בשכל הפועל, ויאצל עליהם ממנו אצילות שפע, ואלה הם הנביאים, וזוהי הנבואה וזהו ענינה. וביאור היסוד הזה בשלימות יאריך מאד, ואין מטרתנו פירוט כל יסוד מהם וביאור דרכי ידיעתו, לפי שזה הוא כללות כל המדעים, אלא נזכירם בדרך הודעה בלבד, ופסוקי התורה מעידים בנבואת נביאים רבים.

והיסוד השביעי נבואת משה רבינו. והוא, שנאמין שהוא אביהן של כל הנביאים שקדמו לפניו והבאים אחריו, הכל הם למטה ממנו במעלה, והוא בחיר ה' מכל המין האנושי, אשר השיג ממנו יתעלה יותר ממה שהשיג וישיג כל אדם שנמצא ושימצא. ושהוא עליו השלום הגיע לתכלית הרוממות מעל האנושיות עד שהשיג המעלה המלאכית ונעשה במעלת המלאכים, לא נשאר לפניו שום מסך שלא קרעו ולא עצר בעדו שום מעצור גופני, ולא נשאר בו שום דבר מן החסרון לא מעט ולא הרבה, והושבתו בו הכוחות הדמיוניים והחושים בכל השגותיו, ונתבהל כוחו המתעורר, ונשאר שכל בלבד, ועל ענין זה אמרו עליו שהוא מדבר עם ה' בלי אמצעות המלאכים. ורציתי לבאר כאן זה הענין הנפלא, ואפרש סתומות פסוקי התורה, ואבאר ענין אמרו פה אל פה וכל הפסוק הזה וזולתו מענינו, לולי שראיתי שהענינים האלו דקים מאד וצריכים להרחבה מרובה והקדמות ומשלים, ושצריך לבאר תחלה מציאות המלאכים ושנויי מעלותיהם לפני הבורא, וכן ביאור הנפש וכל כחותיה, ויתרחב ההקף עד שנגיע לדבר על הצורות שהזכירו הנביאים לבורא ולמלאכיו, ולא יספיק לענין זה לבדו ואפילו אקצר תכלית הקצור מאה דפים, ולכן אניחנו למקומו או בספר ביאורי הדרשות שהבטחתי בו, או בספר הנבואה שהתחלתי לחברו, או בספר שאחבר בפירוש אלו היסודות. ואחזור לענין היסוד הזה השביעי ואומר שנבואת משה רבינו נבדלה מנבואת כל שאר הנביאים בארבעה הבדלים, ההבדל הראשון שכל נביא איזה שיהיה אין ה' מדבר אתו כי אם על ידי אמצעי, ומשה בלי אמצעי כמו שאמר פה אל פה אדבר בו. וההבדל השני שכל נביא לא יבואהו החזון אלא בזמן השינה כמו שאמר בכמה מקומות בחלום הלילה, ויחלם, בחלום חזיון לילה וכו' והרבה מן הענין הזה, או ביום אחר תרדמה הנפלת על הנביא ומצב שבו שובתים כל חושיו ומתרוקנת מחשבתו כעין שינה, ומצב זה נקרא מחזה ומראה, ועליו הוא אומר במראות אלהים. ומשה בא לו הדבור ביום והוא עומד בין שני הכרובים כמו שהבטיחו ה' ונועדתי לך שם ודברתי אתך וכו', אמר יתעלה אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. לא כן עבדי משה. וההבדל השלישי שהנביא כאשר בא לו החזון ואף על פי שהוא במראה ועל ידי מלאך יחלשו כחותיו ומתחלחל גופו וירד עליו מורא עצום מאד כאלו הולך למות, כמו שביאר בדניאל כשדבר עמו גבריאל במראה אמר ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח. ואמר ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה, ואמר במראה נהפכו צירי עלי. ומשה אינו כן אלא יבואהו הדבור ולא תארע לו חלחלה כלל והוא אמרו יתעלה ודבר ה' אל משה פנים אל פנים

כאשר ידבר איש אל רעהו, כלומר כשם שלא יארע לאדם שום חרדה מדברי חברו כך הוא עליו השלום לא היה נחרד מן הדבור ואף על פי שהוא פנים בפנים, וזה מחמת חוזק התחברו בשכל כמו שאמרנו. וההבדל הרביעי שכל הנביאים לא יבואם החזון ברצונם אלא ברצון ה', ויש שישאר הנביא כמה שנים ולא יבואו חזון, ויש שמבקשין מן הנביא להודיעם דבר בנבואה וישאר עד שתבוא לו הנבואה אחר ימים או אחר חדשים או לא תבוא לו כלל. וכבר ראינו מהם מי שהתכונן על ידי שמחת הלב וזכור המחשבה כמו שעשה אלישע באמרו ועתה קחו לי מנגן אז בא לו החזון. ואין זה הכרחי שיתנבא כל זמן שיתכונן, אבל משה רבינו כל זמן שירצה אמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, ואמר דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת, ואמרו אהרן בבל יבוא ואין משה בבל יבוא.

והיסוד השמיני הוא תורה מן השמים. והוא, שנאמין שכל התורה הזו הנמצאת בידינו היום הזה היא התורה שניתנה למשה, ושהיא כולה מפי הגבורה, כלומר שהגיעה עליו כולה מאת ה' הגעה שקורים אותה על דרך ההשאלה דבור, ואין יודע איכות אותה ההגעה אלא הוא עליו השלום אשר הגיעה אליו, ושהוא במעלת לבלר שקורין לפניו והוא כותב כולה תאריכיה וספורה ומצותיה, וכך נקרא מחוקק. ואין הבדל בין ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען, ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד, או אנכי ה', ושמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה קדושה אמת. ולא נעשה מנשה אצלם כופר ופוקר יותר מכל כופר אחר אלא לפי שחשב שיש בתורה תוך וקלפה, ושאלו התאריכים והספורים אין תועלת בהם, ומשה מדעתו אמרם, וזהו ענין אין תורה מן השמים, אמרו שהוא האומר שכל התורה כולה מפי הקדוש ברוך הוא חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו וזה הוא כי דבר ה' בזה - יתעלה ה' ממה שאומרים הכופרים - אלא כל אות שבה יש בה חכמות ונפלאות למי שהבינו ה', ולא תושג תכלית חכמתה, ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. ואין לאדם אלא להתפלל כמו דוד משיח אלהי יעקב שהתפלל גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. וכן פירושה המקובל גם הוא מפי הגבורה, וזה שאנו עושים היום צורת הסוכה והלולב והשופר והציצית והתפילים וזולתם היא עצמה הצורה שאמר ה' למשה ואמר לנו, והוא רק מוביל שליחות נאמן במה שהביא, והדבור המורה על היסוד הזה השמיני הוא אמרו בזאת תדעון כי ה' שלחני וכו' כי לא מלבי.

ויסוד התשיעי הבטול. והוא שזו תורת משה לא תבטל, ולא תבוא תורה מאת ה' זולתה, ולא יתוסף בה ולא יגרע ממנה לא בכתוב ולא בפירוש, אמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. וכבר ביארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בהקדמת החבור הזה.

והיסוד העשירי שהוא יתעלה יודע מעשה בני אדם ולא הזניחם, ולא כדעת האומר עזב ה' את הארץ, אלא כמו שאמר גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני האדם, ואמר וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ, ואמר זעקת סדום ועמורה כי רבה, הרי אלו מורים על היסוד העשירי הזה.

והיסוד האחד עשר שהוא יתעלה משלם גמול טוב למי שמקיים מצות התורה, ומעניש מי שעובר על אזהרותיה, ושגמולו הגדול הוא העולם הבא, ועונשו החמור הכרת. וכבר אמרנו בענין זה מה שיש בו די. והפסוק המורה על היסוד הזה אמרו אם תשא חטאתם ואם אין מחיני נא מספרך, והשיבו יתעלה מי אשר חטא לי וכו'. ראייה שידוע

לפניו העובד והחוטא לשלם גמול טוב לזה ולענוש את זה.

והיסוד השנים עשר ימות המשיח, והוא להאמין ולאמת שיבא ואין לומר שנתאחר אם יתמהמה חכה לו, ואין לקבוע לו זמן, ולא לפרש את המקראות כדי להוציא מהן זמן בואו, אמרו חכמים תפוח דעתן של מחשבי קצין. ולהאמין בו מן הגדולה והאהבה ולהתפלל לבואו בהתאם למה שנאמר בו על ידי כל נביא, ממשה ועד מלאכי. ומי שנסתפק בו או זלזל בענינו הרי זה מכחיש את התורה שהבטיחה בו בפירוש בפרשת בלעם ואתם נצבים. ומכלל היסוד הזה שאין מלך לישראל אלא מדוד ומזרע שלמה דוקא. וכל החולק בענין המשפחה הזו הרי זה כפר בה' ובדברי נביאיו. והיסוד השלשה עשר תחיית המתים וכבר ביארנוהו.

שו"ת חתם סופר חלק ו - ליקוטים סימן צח

והנה בהא דביאת בן דוד צריך אני להוציא הוצעה א' והוא כמו שהי' משרע"ה שהי' הגואל הראשון נזדקין שמנים שנה ולא ידע ולא הרגיש בעצמו שהוא יהי' גואל ישראל ואפי' כשאמר לו הקדוש ברוך הוא לך כי אשלחך אל פרעה מ"מ סירב ולא רצה לקבל על עצמו כן יהי' אי"ה הגואל האחרון ומיום שחרב בהמ"ק מיד נולד א' הראוי' בצדקתו להיות גואל ולכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת וישלחו ואז יערה עליו רוחו של משיח הטמון וגנוז למעלה עד בוא וכאשר מצינו בשאול אחר שנמשח באה עליו רוח ממשלה ורוח הקודש אשר מלפנים לא הרגיש בעצמו כן הי' בגואל הראשון וכן יהי' בגואל האחרון והצדיק הזה בעצמו אינו יודע ובעונותינו כי רבו כבר כמה וקמה מתו ולא זכינו שיערה עליהם רוחו של משיח גם כי הם ראוי' לכך אבל הדור לא הי' ראוי' אולם כשיגיע אי"ה יגלה אליו ה' כמו למשה בסנה וישלחו או לישראל לבד או למלך א' כמו לפרעה לומר שלח עמי.

רמב"ם הלכות מלכים פרק יא הלכה ד

ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכופ כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח, אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי. ואם לא הצליח עד כה או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים שנאמר ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד. אף ישוע הנצרי שדמה שיהיה משיח ונהרג בבית דין, כבר נתנבא בו דניאל שנאמר ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו. וכי יש מכשול גדול מזה. שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותן. וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם לעבוד אלוה מבלעדי ה'. אבל מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של ישוע הנצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד. שנ' כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. כיצד. כבר נתמלא

העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה אלו אומרים מצוות אלו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגות לדורות ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם ואין כפשוטן וכבר בא משיח וגלה נסתריהם. וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום וינשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום.

משך חכמה פרשת בא פרק יא פסוק ג

גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים, בעיני עבדי פרעה ובעיני העם. הנה ידוע התהוות הכבוד בעם, ישנו משני פנים: - או מעוצם חכמה של הנכבד ומדותיו האלקיות והנהגתו הנפלאה, או מפעולות זרות בלתי מושגות, ופלאים יוצאים מגדר ההרגל הטבעי, עד שיחשבוהו לאלקי. והנה המכובד מהחכמה ויושר הנהגתו, הנה תחילת כבודו אצל החכמים האצילים בעם - הם היודעים להוקיר חכמתו, הם החוברים בעין חודרת את מדותיו, ומאשר יפליאוהו לשלם אמיתי, יתפרסם שמו גם אצל ההמון, וחרדת קודש ירעדו ממנו.

אולם האיש המכובד מצד פעולותיו הזרות והנפלאות, הוא יהולל תחילה מן ההמון, אשר בעינים בטוחות יחשבוהו לאלקי, ולאמור כי הוא בלתי טבעי, ויטפלו עליו שקרים ופליאות זרות בסיפורים מפליאים, עד כי יתפרסם שמו אצל ההמון, וגודל הפרסום יעש כנפיים גם בלבבות הנבונים בעם, להטיל ספק בלבם לאמר, לא לחנם יתפרסם שמו אצל ההמון, עד כי גם הם יכבדוהו - והנסיון יוכיח על זה! והנה משה נקרא (דברים לג, א) "איש האלקים", כי הנהגתו הבלתי טבעית היתה אלקית באמת - עלה לשמים וירד, גוזר ומצוה על כל חוקות הטבע ומשטרי השמים, מפיח פיו ימלאו קצות הארץ שחין, בהרים ידו באו חיות מקצות ארץ - הנה ממפעלות כאלה ההמון במצרים נחרדו, נבעתו, חיל אחזתם. לא כן החרטומים ושרים - בדם וצפרדע הקשו לבם לאמר כי הוא מפעולות הכישוף, או דבר אחר הנעשה בפעולת הדמיון. עד כי אחרי כל התפלספותם, הודו כי "אצבע אלקים הוא". (וכן אמרו) שם י, ז) "עד מתי יהיה זה לנו", ולא אמרו "האיש", פירוש, שאינו איש, כי יצא מגדר האנושי, והנהגתו הטבעית, חכמתו וענותנותו, וכל מידותיו חושש לטובת זולתו, רחמן בכל הגיוניו ופעולותיו, עד כי כל מבין שראהו והתבונן בו, אמר כי זה משה - האיש האמיתי, ומבלעדיו אין ראוי להיקרא איש, כי כולם כבהמות נמשלו נגדו. ומצד זה נתפרסם שמו אצל האצילים, כי הם הבינו חכמתו והפליאו הנהגתו. ומצד זה נתפרסם שמו מתחילה אצל האצילים בעם, החכמים הם "עבדי פרעה", ואחרי כן אצל העם. וזה ביאור הכתוב: גם האיש משה [מצד אנושיותו והנהגתו הטבעית] גדול מאוד (בארץ מצרים), בעיני עבדי פרעה ובעיני העם - שנתפרסם לעבדי פרעה קודם, ואח"כ להעם, והבן:

גדול מאד וכו'. פירוש, כי המופת, אם יעשהו אדם פחות המעלה, לא יתפעלו ממנו נבונים, ומבקשים להן סיבות וטענות לדחות. אבל איש גדול, כי יעשה מופת, הלא יותר פלא אם לא ישמעו לו?! וזה מספר לנו הכתוב, והבן.

קול התור פרק א

ג) עפ"י רבנו הגר"א אם לא זכו, תתחיל האתחלתא דגאולה באתערותא דלתתא כמו שהיה בימי כורש, בימי בית שני, מסטרא דשמאלא היינו במדת הדין י). שמאלו תחת לראשי שנאמר על מב"י יא). ותהי ברשיון מלכי האומות יכ) ואחר כך תבוא שלמות הגאולה מסטרא דימינא, היינו במדת החסד. וע"י קו הרחמים על פי הכתוב ברחמים גדולים אקבצך יג). עפ"י רבנו הגר"א קבוצ גלויות שבאתחלתא דגאולה באה בדרך של פדות ופדיון עפ"י הכתוב ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה יד). והוא כולו ע"י משיח בן יוסף, פדיון משעבוד הגוף ושעבוד הנפש, ישובון תרתי משמע, ישובו לציון כפי שכתוב שם, ובאו לציון, ישובון ישובו בתשובה, בסוד ששון ושמחה ישיגו טו).

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קיא עמוד א

דאמר: ג' שבועות הללו למה? אחת, שלא יעלו ישראל בחומה; ואחת, שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם; ואחת, שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי.

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין מצוה ד

מצוה רביעית שנצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם (מסעי לג ורמב"ן שם) והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ. ונכפל כזה העניין במצוה זו במקומות אחרים כאמרו יתב' (דברי' א) באו ורשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם ופרט אותה להם במצוה זו כולה בגבוליה ומצריה כמו שאמר ובואו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים וגו'. שלא יניחו ממנה מקום. והראיה שזו מצוה אמרו ית' בענין המרגלים (שם) עלה רש כאשר דבר י"י אלהיך לך אל תירא ואל תחת. ואמר עוד (עקב ט) ובשלוח י"י אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם וכאשר לא אבו לעלות במאמר הזה כתוב ותמרו את פי י"י אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקולו, הוראה שהיתה מצוה לא יעוד והבטחה. וזו היא שהחכמים קורין אותה (סוטה פ"ח מ"ו) מלחמת מצוה. וכך אמרו בגמר סוטה (מד ב) אמר רב יהודה מלחמת יהושע לכבש דברי הכל חובה מלחמת דוד להרווחה דברי הכל רשות. ולשון ספרי (שופט' יז יד) וירשתה וישבת בה בזכות שתירש תשב. ואל תשתבש ותאמר כי המצוה הזאת היא המצוה במלחמת שבע' עממים שנצטוו לאבדם (שנ' ס"פ שופט') החרם תחרימם. אין הדבר כן. שאנו נצטוו להרוג האומות ההם בהלחמם עמנו ואם רצו להשלים נשלים עמהם ונעזבם בתנאים ידועים אבל הארץ לא נניח אותה בידם ולא ביד זולתם מן האומות בדור מן

הדורות. וכן אם ברחו האומות ההם מפנינו והלכו להם, כמאמרם (דב"ר שופטי') הגרגשי פנה והלך לו, ונתן להם הקדוש ברוך הוא ארץ טובה כארצם זו אפריקי, נצטוינו אנחנו לבוא בארץ ולכבוש המדינות ולהושיב בה שבטיו. וכן אחרי הכריתנו את העממים הנזכרים אם רצו אחר כן שבטיו לעזוב את הארץ ולכבוש להם את ארץ שנער או את ארץ אשור וזולתם מן המקומות אינם רשאים. שנצטוינו בכיבושה ובישיבתה. וממאמרם מלחמת יהושע לכבש תבין כי המצוה הזו היא בכבוש. וכן אמרו בספרי (ס"פ עקב) כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו כאשר וכו' אמר להם כל המקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הוא שלכם או רשות בידם לכבוש חוצה לארץ עד שלא יכבשו א"י תלמוד לומר וירישתם גוים גדולים ועצומים ואחר כך כל המקום אשר וכו'. ואמרו ואם תאמר מפני מה כיבש דויד ארם נהרים וארם צובה ואין מצות נוהגות שם, אמרו דוד עשה שלא כתורה התורה אמרה משתכבשו א"י תהיו רשאים לכבש חוצה לארץ והוא לא עשה כן. הרי נצטוינו בכיבוש בכל הדורות. ואומר אני כי המצוה שהחכמים מפליגין בה והיא דירת ארץ ישראל עד שאמרו (ת"כ בהר פ"ה ה"ד וכע"ז כתובו' קי ב, וש"נ, מלכים ספ"ה) שכל היוצא ממנה ודר בחוצה לארץ יהא בעיניך כעובד עבודה זרה שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת י"י לאמר לך עבוד אלהים אחרים וזולת זה הפלגות גדולות שאמרו בה הכל הוא ממצות עשה הזה שנצטוינו לרשת הארץ ולשבת בה. אם כן היא מצות עשה לדורות מתחייב כל יחיד ממנו ואפילו בזמן גלות כידוע בתלמוד במקומות הרבה. ולשון ספרי (ראה יב כט) מעשה ברבי יהודה בן בתירה ור' מתיא בן חרש ור' חנניה בן אחי ר' יהושע ור' נתן שהיו יוצאין חוצה לארץ והגיעו לפלטיה וזכרו את ארץ ישראל וזקפו את עיניהם וזלגו דמעותיהן וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה:

ישו ומלאו מתוך ומוח עצמותיך מדבר הזה ושב אצלך מתוך אותו הרגילות, אבל הדבר אשר אתם מאמינים והוא עיקר אמונתכם לא יקבל אותו השכל, והטבע אינו נותן והנביאים מעולם לא אמרו כן, גם הפלא אינו יכול להתפשט בדבר ההוא כאשר אבאר בראיות גמורות במקומו ובשעתו, שיהיה בורא השמים והארץ וכל אשר בה חוזר עובר בבטן יהודית אחת ויגדל בו ד' יז' חדשים ויולד קטן ואחר כך יגדל ואח"כ ימסר ביד שונאיו וישפטוהו משפט מות ומיתוהו ואח"כ תאמרו שהיה וחזר למקומו הראשון, לא יסבול דעת יהודי ושום אדם, ולחנם והבל תדברו דבריכם, כי זה הוא עיקר מחלוקתנו, אבל נדבר גם מן המשיח כאשר היא רצונכם. אמר פראי פול: ותאמין שבא? אמרתי: לא, אבל אני מאמין ויודע שלא בא ולא היה אדם מעולם שאמר ולא שיאמרו עליו שהוא משיח זולתי ישו, ואי אפשר לי להאמין במשיחותו שהנביא אומר במשיח (תהלים ע"ב ח') ומשלו מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ, והוא לא היה לו ממשלה אבל בחייו היה נרדף מאויביו ומתחבא מפניהם, ולבסוף נפל בידם ולא היה יכול להציל עצמו, איך יושיע כל ישראל, ואף (כי) אחרי מותו לא היתה לו ממשלה, כי ממשלת רומא אינה בעבורו, אבל קודם שהאמינו בו היתה עיר רומא מושלת ברוב העולם, ולאחר שבאו באמונתו הפסידו ממשלות רבות, ועתה עובדי מחמד יש להם ממשלה יותר מהם, וכן הנביא אומר

שבזמן המשיח (ירמיהו ל"א ל"ד) ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וכו', ואומר (ישעי' י"א ט') כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ואומר (שם ב' ד') וכתתו חרבותם וכו' ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, ומימי ישו ועד הנה כל העולם מלא חמס ושוד והנוצרים שופכים דמים יותר משאר האומות והם גם כן מגלי עריות וכמה יהיה קשה לך אדוני המלך ולפרשין [אלה] אם לא ילמדו עוד מלחמה, ועוד אמר הנביא במשיח (ישעי' י"א ד') והכה ארץ בשבט פיו, ופרשו בספר ההגדה אשר ביד פראי פול אומרים למלך המשיח מדינה פלוגית מרדה בך אומר יבא הגובאי ויחריב אותה, אמרו לו אפרכיה (פלוגית) מרדה בך אומר יבא ערוב ויכלה אותה*) ולא היה זה בישו, ואתם עבדיו טוב יח' לכם סוסים מזויגין ולפעמים כל זה איננו שוה לכם, ועוד אביא ראיות הרבה מדברי הנביאים.

צעק אותו האיש ואמר כן דרכו לעולם לעשות אריכות דברים ואני יש לי לשאול, אמר לי המלך שתוק כי הוא השואל, ושתקתי.

אמר הנה החכמים שלהם אמרו במשיח שהוא נכבד מהמלאכים ואי אפשר להיות אלא בישו [שלהם] שהוא (המשיח ו) האלוה בעצמו והביא מה שאמרו בהגדה לט' ירום ונשא וגבה מאד (ישעי' כ"ב י"ג) ירום מאברהם ונשא משה וגבה ממלאכי השרת.

ולא הזכירו ר"ל דוקעס בספרו צו"ר ראבב. שמריקונרע עמוד 90 [*] הפתגם הזה נמצא כבר בהראשונים ומהם הרא"ש עמ"ס שבועות פ"ו אות י"ג כי יאמרו העולם הרוצה לשקר ירחיק עריון (זו בדא"ד: ט', ובכ"ל ליתא, ועיין קשת ומגן י"ז ע"א. לח) בד"ק טובים, בכ"ס: הטובים לכם מאוינים ולפעמים רבים כל זה וכו', בדא"ר ואתם עוברים חלוצים ולכם סוסים. לט) תנחומא פובא בילקוט סי' שלת, ועיין רש"י על ישעי' ועקידת יצחק שער כ"ח, ומובא בשם בראשית רבא של

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד ב

אמר רב: לא אברי עלמא אלא לדוד. ושמואל אמר: למשה. ורבי יוחנן אמר: למשיח. מה שמו? דבי רבי שילא אמר: שילה שמו, שנאמר עד כי יבא שילה. דבי רבי ינאי אמר: ינון שמו, שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו. דבי רבי חנינה אמר: חנינה שמו, שנאמר אשר לא אתן לכם חנינה. ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו, שנאמר כי רחק ממני מנחם משיב נפשי. ורבנן אמרי: חיוורא דבי רבי שמו שנאמר אכן חליינו הוא נשא ומכאבינו סבלם ואנחנו חשבנו נגוע מכה אלהים ומענה. אמר רב נחמן: אי מן חייא הוא - כגון אנא, שנאמר והיה אדירו ממנו ומשלו מקרבו יצא. אמר רב: אי מן חייא הוא - כגון רבינו הקדוש, אי מן מתיא הוא - כגון דניאל איש חמודות.

רש"י שם

אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש - אם משיח מאותן שחיים עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש, דסובל תחלואים וחסיד גמור הוה, כדאמרינן בבבא מציעא (פה, א), ואם היה מאותן שמתו כבר - היה דניאל איש חמודות שנדון ביסורין בגוב אריות וחסיד גמור היה, והאי כגון לאו דווקא, לישנא אחרינא: כגון רבינו הקדוש, כלומר, אם יש דוגמתו בחיים היינו רבינו הקדוש, ואם דוגמא הוא למתים, היינו כגון דניאל איש חמודות.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צז עמוד ב

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: תיפח עצמן של מחשבי קיצין, שהיו אומרים: כיון שהגיע את הקץ ולא בא - שוב אינו בא. אלא חכה לו, שנאמר אם יתמהמה חכה לו.

רמב"ם הלכות מלכים פרק יב הלכה ב

אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד, יראה מפשוטן של דברי הנביאים, שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג, ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו', ואינו בא לא לטמא הטהור, ולא לטהר הטמא, ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות, ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין, אלא לשום שלום בעולם, שנאמר והשיב לב אבות על בנים, ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבא אליהו, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו, ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה, וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו.

דניאל פרק יב פסוק ה-יג

וְרָאִיתִי אֲנִי דְנִיָּאל וְהָנָה שְׁנַיִם אֲחֵרִים עֹמְדִים אֶחָד הֵנָּה לִשְׁפַת הַיָּאֵר וְאֶחָד הֵנָּה לִשְׁפַת הַיָּאֵר: וַיֹּאמֶר לְאִישׁ לִּי וּשְׁהַבְדִּים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמִימֵי הַיָּאֵר עַד מָתִי קֶץ הַפְּלָאוֹת: וְאֲשַׁמַּע אֶת הָאִישׁ לִי וּשְׁהַבְדִּים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמִימֵי הַיָּאֵר וְיָרֵם יְמִינוֹ וְשִׁמְאָלוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם וַיִּשְׁבַּע בְּחֵי הָעוֹלָם כִּי לְמוֹעֵד מוֹעֲדִים וְחֻצֵי וְכִכְלוֹת נִפְץ יָד עִם קֹדֶשׁ תִּכְלִינָה כָּל אֱלֹהִים: וְאֲנִי שִׁמְעֵתִי וְלֹא אֲבִין וְאָמְרָה אֲדֹנִי מָה אַחֲרִית אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר לֹךְ דְּנִיָּאל כִּי סִתְּמִים וְחִתְּמִים הַדְּבָרִים עַד עֵת קֶץ: יִתְבָּרְרוּ וְיִתְלַבְּוּ וַיִּצָּר וְרַבִּים וְהִרְשִׁי וְרָשָׁעִים וְלֹא יָבִיגוּ כָּל רָשָׁעִים וְהַמְשַׁכְּלִים יִבְיִנוּ: וּמַעַת הוֹסֵר הַתְּמִיד וְלִתֵּת שִׁי וְשִׁמְם יָמִים אֶלֶף מֵאָתִים וְתִשְׁעִים: אֲשֶׁרִי הַמַּחֲכָה וַיִּגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שָׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה: וְאַתָּה לֹךְ לִקְצֵי וְתִנּוּחַ וְתַעֲמֵד לַגְּרִלֶךְ לִקְצֵי הַיָּמִין:

דניאל פרק יב פסוק כג-כה

כֵּן אָמַר חִיּוֹתָא רַבִּיעִיתָא מִלִּי וְרַבִּיעִיָּה תְהוּא בְּאַרְעָא דִּי תִשְׁנָא מִן כָּל מַלְכוּתָא וְתֵאכֹל כָּל אַרְעָא וְתִּשְׁנָה וְתִדְקָנָה: וְקִרְנִיָּא עֲשֶׂר מִנֵּה מִלִּי וְתֵה עֲשֶׂרָה מִלְכִין יִקְוּ וְיִנְּוּ וְאַחֲרֵן יִקְוֹם אַחֲרֵיהוֹן וְיִשְׁנָא מִן קִדְמִיָּא וְתִלְתֵּה מִלְכִין יִהְשָׁפֵל: וּמִלִין לְצַד עֲלָאָה יִמַל וְלִקְדִישִׁי עֲלִיוֹנִין יִבְלָא וְיִסְבֵּר לְהַשְׁכִּיחַ זְמַנִּין וְדַת וְיִתְהַבֹּן בִּידָה עַד עֵדֶן וְעֵדֶנִין וְפִלְג עֵדֶן:

ספר האמונות והדעות (רב סעדיה גאון) מאמר ח

ואנחנו צריכים להשתדל ולחקור על פירוש מועד מועדים וחצי, עד שיהיו כמו אלף ושלש מאות ושלשים חמש שנה. כי אמרו 'למועד' איננו כי אם לשמוש הדברים, כאמרך "למועד חדש האביב", והעיקר מועדים וחצי. וחקרת ומצאתי זה מסכים שנאמין, שהוא רוצה במאמר מועדים, שני מלכות ישראל, ויהיה הקץ כשני מלכותם וחצין בלי ספק. והוא שכל עתי המלכות 890 שנה, 480 קודם בנין הבית, 410 בבית, וחצין 445, יהיה הכל 1,335 בלי תוספת ובלי חסרון. ויהיה אמרו "ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים", מעת מאורע שאירע בבית שני בתחלת בנינו, תהיה אחר העת אשר אמר בו המאמר הזה לדניאל, חמש וארבעים שנה. ויהיה אמרו "עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש", צריך שיקח ממנה החצי, מפני שהוא פירט את הימים ועשה אותם ללילה ויום, ויהיה החצי 1,150. ויהיה זה מאחר העת אשר נאמר בו לדניאל המאמר הזה קפ"ה, יגיע סוף הג' זמנים אל שנה אחת בעצמה.

ואחר כן אומר, ובעבור שיש מקום לספק בשלשה הזמנים בקץ הזה המושם לשעבודנו זה, שם א-לוקינו בשני קצי השעבודים הראשונים מקום לספק גם כן, שלא נחשוב שהספק אירע בקץ הזה לבדו, מפני שאינו אמת. וכאשר נראה שני הקצים הקודמים אשר כבר ידענו אמתם, נמצא בהם כמו זה, יסור הספק מלבותינו.

כל חולק בגאולה העתידה והותרו בתוך ההברים מקשרי ספר דניאל הרבה על דרך כלל וגשוב עתה בע"ה לחפש על הקץ כי החפץ בכל מה שכתבנו היה על זה.

השער הרביעי. ידענו כי הקץ הטוב והנכון היא המבואר מתורת משה רבנו ע"ה רצוני לומר קץ התשובה והעבודה אבל עם הענין אשר אנחנו בו הוא הקץ הרחוק והכבודל ממנו בעונותינו עד יערה עלינו רוח ממרום אבל קץ הימים והזמן רמזו בספר הזה במקומות חמשה מהן שאמר במראה הראשונה ולקדישי עליונים יבלא ויסבר להשניא זמנין ודת ויתיהבון בידיה עד עדין עידנין ופלג עידן ודניאל לא הבין זה כמו שאמר שניא רעיוני יבהלונני ומלתא בלבי נטרת ובקץ הנה בסוף הספר אחרונה אחרי שנאמר לו ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר ובסוף הענין כתיב ויאמר לאיש לבוש חכדים אשר ממעל לימימי היאור עד מתי קץ הפלאות והיתה התשובה בזה כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה והוא כמספר הראשון כי המועד והעידן אחים רק זה לשון יהודית וזה לשון ארמית וגם בזה ^{אמר} ואני שמעתי ולא אבין. וכמראה השנית בראותו הקרן הצעירה שהסירה מן שר הצבא את התמיד נשאל שם עוד מתי החזון התמיד והפשע שומם תת וקדש וצבא מרמס והתשובה בזה עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש וכסוף הספר ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף ומאתים ותשעים ועוד חשבון אחר אשרי המחכה ויגיע לימים אלף ושלש מאות שלשים וחמשה ודע כי החכם ר' אברהם אומר שהימים האלה ימים ממש והוא מחפש בזה ספרים נכרים לפרש כי כך היה מעת הוסר התמיד עד החרבן השני ואשרי המחכה ויגיע פירש כי ככה יעמדו בצרה בסוף בבוא הגואל ואלה דברים קרים מאוד לא מאנו בכתובים ימים הגיעו למלאת חדשים נזכרים בפרט אף כי שנה ושנתיים ועוד מה טעם לחרבן חבית השני עתה כי על קץ הפלאות ידבר וכבר נתיחדה לו מראה בפני עצמה כמו שפרשתי ומה טעם לומר אשרי המחכה ויגיע לימים אלף עצמה כמו שפרשתי ומה טעם לומר אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שש מאות שלשים וחמשה אוי למי שיגיע להם שהם ימי הצרות ואלו היו למספר הזה התחלה היינו אומרים אשרי המחכה להשלים המספר הזה אבל אחרי אשר אין הספר רמז לראש המנין ההוא וכן סופן איננו נזכר אם כן אין ראוי לאמר אשרי המחכה לימים אלף של"ה כי אם בהגיעו אליהם בעצמם וכן הוא מפרש ערב בקר אלפים שלש מאות שהם ימים יעמדו בצרה עם טיטוס והנה תעמוד עליו הקושיא שאמרנו וקשה מזה כי על זה נאמר במראה ההיא כי לעת קץ החזון וכן הורם

התמיד והשלך מקום מקדשו איננו רק החרבן ונצדק קדש איננו רק צדק עולמים וקדש הקדשים שהוא המשיח כי כן כתוב וכבר היו רבים מחכמי הדורות שחפשו על הקצים האלה והעלו חרם בידם מהם מי שנתפרסמה טענתו בעבור הזמן שהיה מקוה ומהם שדבריו מעידים בעצמם כי לא יהיה הדבר ולא יבא והחכם הנזכר גוזר כי דניאל לא ידע הקץ כאשר הוא אומר גם בפעם האחרונה ואני שמעתי ולא אבין ופירש והמשכילים יבינו בסוף בבוא הגאל לא עתה ואין תמה על אלו כי חכמי האמת רצוני לומר חכמי המשנה והתלמוד זכרם לברכה טעו בחשבונות כמו שאמרו תניא ר' נתן אומר מקרא נוקב ויורד עד תהום רבה שנאמר כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב לא כרבותינו שהם דורשין עד עדן עדנין ופלג עידן ולא כר' שמלאי שהיה דורש ותשקמו בדמעות שלישי ולא כר' עקיבא שהיה דורש עוד מעט אחת היא וכו' אמנם אני חושב כי טעותם היתה מצד רצון אלהים בהעלמת הקץ כאשר אמר ישוּטטו רבים ותרבה הדעת לא מהיות הקץ סתום מאוד בספר הזה וסבת העלמה מתחלת מפני ארך הגלות והרחקת הקץ כמו שאמר ואתה סתום החזון כי לימים רבים. והנה אנחנו בדור הזה שפלי הקומה והיכולת ומעוטי הדעות והשכל ונפשנו מרבה להכיל הגלות והצרות עד ששב לבנו כבשר המת שאינו מרגיש באיזמל איך נתנשא לפתוח פינו במספר הקץ ולידע ולהוציא הסוד הכמוס בספר החתום הזה אשר טעו בו האיתנים מוסדי ארץ אך מצד שאנחנו קרובים מהם לקץ על כל פנים ואיפשר גם כן שאנחנו קרובים לו באמת מצד האריכות הגדולה שעברה כבר אולי בטלה הגזרה שנגזרה עליו להעלים אותו כי בטל טעם הסבה שעליו והוא כי לימים רבים ומפני שאמר ישוּטטו רבים ותרבה הדעת נרמז לנו ממנו כי רשאים אנחנו לשוטט הקץ כספר הזה ולהרבות בו חדעות ומאמרו והמשכילים יבינו נלמוד כי בהתקרב הקץ יבינו המשכילים הרמיזות האלה. וטרם שנפתח פינו לדבר בענין הקץ אנחנו צריכים להתנצל ממה שאמרו חכמים ז"ל תפח רוחן של מחשבי קצין ואומר כי הכונה בזה ממה שאמרנו כי מהם ז"ל שיודעים אריכות הקץ אחריהם כמו שאמרו לר' עקיבא יעלו עשבים על לחייך ועדיין בן דוד אינו בא ואינם רוצים שיתגלה הדבר להמון פן יהיה זה רפיון כחלישות תקותם ועכשו בטלו ממנו הטענות האלה ממה שאנחנו באחרית הימים ושכבר היו אחרים מאנשי תורתנו שחברו בזה ספרים ולכן אין מגרעת לעם באמרנו גם אנחנו דעתנו בענין הזה אולי יהיה להם תוספת טובה ונחמה בהיות דברינו מסכימים אל הדעת וקרובים אל השכל בע"ה והנה בדברי חכמים טעם על מאמרם תפח עצמן של מחשבי קצין שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא אל תאמר שוב אינו בא אלא חכה לו שנאמר אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא והכונה בזה מפני שהם יודעים מאנשי

דורותם שיחתו בקץ לקרב אותו בזמן שהוא וירכו בו המכשילות בין בהתקרב בין בהתרחק ויהיה הדחה לעמי הארץ בדבר ולכן צריך להעלים ממנו עין אדם ולהיות מצפה לכלל הדבר והנה דברנו אנחנו איננו מזיק הרחקתו כאשר ספרנו ולא בטעם הזה מפני שדברינו בקץ דברי שמא ואיפשר ואין אצלנו בו דבר ראוי לגזור עליו גזרה אמתית ולאמר בו מאמר חלוט שהוא ככה כי אין אנו נביאים לאמר כן בסודות האלהים אבל אנחנו מקוים אל הזמן שיבא ונאמין בכלל הדבר ומן תיקון הדברים והמועדים בפירושנו נאמר שמא כדברינו כן הוא וברוך היודע אמת. דע יעזרך האלהים ויגלה לך כל סתום כי דעתנו הסכימה עם קצת ראשונים במספר שבסוף ספר דניאל שהוא חשבון קץ הגאולה ועת הוסר התמיד הוא יום חרבן הבית שהוסר לגמרי ואיננו בחצי השבוע שהשבית זבח ומנחה כי אז לא הוסר וימים הכתובים בכאן הם שנים כמו ימים תהיה גאלתו ואמרן בלשון ימים לרצותו בסתימת החזון ואמר כי מעת הוסר התמיד בחרבן הבית עד תתי השקוץ שהסיר אותו שמם וכלה מן העולם שנים אלף מאתים ותשעים כי אז יתגלה משיח בן אפרים אשר אנחנו מקבלים בענינו ויתן השקוץ שמם ונאמר עליו בקבלה בפרקי היכלות כי ארבעים שנה ילך ויקבץ מן הנדחים וילחם מלחמות וימות במלחמות גוג עד שיתגלה משיח בן דוד וינצח אותם ויאספנו אוסף שלם ויטהר אותנו ואז נמלט ככל הנמצא כתוב בכל ספרי הנביאים והימים האלה יהיו חמש שנים ואלה הם מ"ה ימים הנוספים באשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה ועל דעת התלמוד שדורש מן ולתת שקוץ שומם שהועמד צלם בהיכל יהיה מקרא קצר כלומר מעת שהוסר התמיד ושנתן תחתיו שקוץ שומם עד קץ הפלאות שאתה שואל ימים אלף ר"ץ ור' אברהם השיב אם הם שנים איך יחכה אדם אלף שנים ויגיע וכתוב ימי שנותנו בהם שבעים שנה והנה אין טעם בשאלה הזאת כי יתכן היות הדבר לכלל העם כי אשרי הדור מהן המחכה ויגיע לימי הגאולה ויתכן עוד כי זמן אלף ר"ץ ידבר כי אשרי המחכה מן הדור ההוא ויגיע לימים עוד מ"ה שתהיה הגאולה שלמה וכל הארץ שוקטת ושלוה והנה שני הפסוקים מתחברים כהוגן לימי הגאולה ועל דעתנו רמז כי כל מחכה יגיע לזמן ההוא כי חסיה נפשו בשם ואף המתים בגלות כי יקיצו ויראו הגאולה.

ודע כי חכמי המשנה מעידים בביאור כי... תפסה מלכות על אנשי בית שני בנצחם את היונים מזמן מאתים ושש שנה קודם החרבן וכשתוסיף המספר הזה על אלף של"ה שהוא קץ גאלתנו השלמה נמצא שעמדנו תחת יד רומה ושכניה אשר מכרה אותנו להם אלף תק"ם שנה כי שנת אלף של"ה בה תהיה גאלתנו שלמה אשרי המגיע אליה. ודע כי הגלות הראשון שהיה לעמנו הוא הנזכר בין הבתרים והיה עד שובם לארץ ארבע מאות וארבעים שנה כי הכתוב ועבדום וענו אותם ארבע

מאות שנה אלה ימי הענוי והגלות ביד אחרים ודור רביעי ישובו הנה זה קץ לשוכם לארץ ושם במעמד הנכבד ההוא רצוני לומר בין הבתרים נרמז לאבינו ע"ה שעבוד הארבע מלכיות כמו שחכמים ז"ל מבארים בתלמוד ובבראשית רבה תמיד וכשאתה עושה עידן אחד של ת"מ שנה ושני עידנים של תת"פ וחצי עידן של ר"כ יהיה הכל אלף תק"מ שנה לפיכך נאמר לדניאל כי מיום התגבר החיה הרביעית אנחנו נתנים בידה עידן עידנים ופלג עידן שהן שלשה מועדי הגלות הראשון וחצי מועד והם כאשר ביארנו אלף תק"מ ובמראה הזאת לא דבר על יום הסרת התמיד רק על ממשלת החיה הזאת כאשר מפורש בפשט הכתובים וכן במראה האחרונה בהיותו מדבר על מלך הצפון ועל קצו נתן הזמן הזה מועד מועדים וחצי ואצלי ידוע כי ידוע היה לדניאל כמה ימי המועד והעידן כי הבין הסוד שפרשנו אכן לא היה מבין הקץ מפני שלא היה נודע מתי התחיל המלכות ההיא ואני אומר באולי כי בחלקו המספרים בשם מיוחד ולא אמר שלשה מועדים וחצי נרמז לנו כי היינו ראויים להגאל במועד הראשון או לסוף השלשה והיה האלהים מצפה לתשובתנו אליו ולטובתו אלינו ומפני שנהגנו כמנהגנו נתן דינו המוצדק ומשפטו האמיתי להניחנו אל תכלית הקץ כי כן ראוי לכמונו היום וכן היה דעת החכמים ז"ל שהרכה קצים נגזרו מתחלה לגאלתנו העתידה ותכין זה ממקצת דבריהם וממקצתם עצמם ז"ל שהיו מאמינים בגאולה שתהיה בימיהם לראותם צמיחת קרן לישראל כמעט.

ומראה הערב והבקר אשר נאמר במראה השנית שהוא ערב בקר אלפים ושלש מאות כי אז יצדק קדש קרא תחלת מלכות בימי המשיח הראשון והוא דוד המלך ע"ה בקר וסוף ימי הגלות ערב ואמר כי אז יצדק קדש והוא המשיח כמו שנאמר עליו ולמשוח קדש הקדשים ומלת יצדק כי ישוב הקדש לצדקו ופי' הכתוב כי שאל אחד קדוש לפלמוני המדבר כדי שישמע דניאל עד מתי החזון חזון התמיד שישוב אחרי הוסר על ידי הקרן הצעירה הנזכרת שהוא מלך רומה ועד מתי הפשע שומם תת כי שומם אצלי תאר ועד מתי קדש וצבא השמים והכוכבים מרמס ברגליה כמו שכתוב ותרמסם ומלת עד מתי כאומר עד מתי נצפה החזון התמיד ושינתן הפשע שומם ועד מתי יהיה הקדש וצבא מרמס ויתכן שאיננו מלה מושכת בכאן וכמוהו עד מתי קץ הפלאות והנה לא ישאל כמה ימי החרבן רק מתי ישוב היושר והקדש לאיתנו והיתה התשובה לזה כי עד ערב אלפים ושלש מאות שנה מבקר מלכות הקדש הוא החזון ואז יצדק הקדש ותשוב העטרה לישנה וענין התשובה הזאת כי מן הבונה בית התמיד הראשון והוא דוד מלכנו ע"ה כי הוא הכין הכל ועל שמו נקרא כמו שדרשו ז"ל ראה ביתך דוד והוא שנתן הפשע שומם כי הוא הכרית כל זכר באדום עד שיקום המשיח תחתיו מבניו יהי כמספר הזה וזה בדרך גבולות על פי' חכמי ישראל ז"ל שדבר על שני המשיחים האלה האב והבן שיחיש האלהים גאלתו ונראה אותם במהרה בימינו וכאשר תחקו על המספר הזה ותקח מ' שנה שמלך דוד ע"ה עם ת"י ימי הבית הראשון ועם ת"ץ ימי גלות ובית שני ותוסיף אותם על אלף של"ה שמן החרבן עד

משיח בן דוד תמצא שהם אלפים קקע"ה ויחמר ממספר הכתוב כ"ה כי אם אמר עד אלפים ושלש מאות היה עד סוף החשבון אבל באמרו עד ערב יגיע כי הוא קרוב לסוף המספר ולא יבא עד קצו ויותר קרוב אלי שזה המספר מעת דרוך הכוכב עד קום השבט רצוני לומר מיום הולד המשיח הראשון עד הולד המשיח השני והוא עת הגלותו לדעתנו ואם תחשוב שבעים שנה לאדננו דוד כי בן שלשים היה במלכו עד המספרים הנזכרים עד זמן אלף ש"ל לאחר חרבן שני כי אז יבא הגואל הזה נינו כאשר הזכרנו למעלה יהיו אלפים ושלש מאות נבונים גם זה לא הבין דניאל כמו שכתוב ואשתומם על המראה ואין מבין כי לא ידע תחלת המספר מה נקרא בקר והנה בסוף הספר כאשר נתבאר לו כי מיום החרבן עד בוא הגואל הזה רצוני לומר משיח בן דוד אלף של"ה אז הבין כל המראות כי הוסיף מדעתו קודם החרבן כ"ו שנה עד השלימו עידן עידנין ופלג עידן שהוא מועד מועדים וחצי למלכות החיה תהיה הידועה שכבר ידע סוד המועדים רק לא הבין תחלת זמנם בראשונה וכן הוסיף עתה על ימי החרבן שנים עד השלימו אלפים ושלש מאות ומצא החשבון יוצא אל תחלת המלכות הנבחרת הזאת ואשר היה המלאך אומר בכל עת שאלתו לך כי סתומים הדברים בעבור שלא יהיו הדברים מובנים ואחרי כן אמר ומעת תוסר התמיד ואשרי המחכה ויגיע באלו דבר על ענין אחר לא על תשובת שאלותיו והנה התיר לו כל ספקותיו אף במראות הראשונות שלא היו לריק.

אכן כל אחת מוספת ביאור על חברתה כאשר תראה בענין המלכויות כי בראשונה לא ידע מהם רק שיהיו ארבע ובשנית הוסיפו לו ביאור כי הם מדי ויון גם בחיה הנסתרת שלא היה לה מתחלה צורה ידועה הראה עתה במראה השנית כי היא קרן אחת מן הצפור שהוא יון ונאמר לו בה קץ ימים לא הבין אותו ובמראה השלישית נתבאר לו הכל בענין המלכויות גם בקצם הנעלם הכל נתפרש לו עתה במראה הזאת כי על זה כתב דבר נגלה לדניאל כלומר שאיננה כמראות הראשונות שלא הבין מהם הקץ כי זה תחלת הפרשה והבא אחרי כן בימים ההם אני דניאל וביום עשרים וארבעה לחדש הראשון שב לבאר מתי היתה והאיך באה אליו המראה הזאת שנגלה ממנה דבר לדניאל והנה עתה הוגד לו הכל כמסתר פנים ממנו ונמתם הדבר בלשון ימים וכל זה להיות ענין נעלם מבני אדם רק הבטיח המשכילים שיבינו בהתקרב העת.

והנני מחזק הענין הזה עם ביאורו בדברי סמך שהדעת נוטה להן והשכל מורה בקירובם והוא כי חשבתי שנות עמידת ישראל בארץ וראיתי כי הם כמספר אשר יגלו ממנה שזה ממה שאמרו מדה כנגד מדה והנה עמדו בארץ ת"מ שנה קודם בנין הבית הקדש ות"י שנה בהיותו קיים ונפקדו ועלו ברשיון כורש י"ט שנה קודם בנין הבית השני ות"כ שנות עמידתו הרי אלף מאתים ותשעים במספר שאמר דניאל בגלות כי שנת תשעים בה תהיה גאלה ובה ישובו לארץ כאשר גלו ממנה בשנת תכ"א לבנין השני והנה העמידה בארץ והגלות ממנה שנים במספר בלא חסר ויתר והענין הזה מדברי רבותינו נתגלה סודו שהם דורשים אותו מן הכתוב אמרו ז"ל אדמתכם לנגדכם זרים אוכלים אותה כנגדכם זרים אוכלים אותה ועוד אומר

כי כנגד ארבעים של מדבר הם תוספות ארבעים וחמש האמורים באשרי המחכה ויגיע כי הארבעים מהם למלחמות המשיח הראשון כמו שפרשנו מדברי הקבלה והוא העומד לנו במקום משה רבנו לגאלה והחמש שנה למהר הארץ ולחלק אותה לשבטינו כענין שהיו בימי יהושע ימים רבים מהם והנה זה סמך הגון ונאה.

ועד לי סימן טוב ויפה מתוקן ומקובל שחשבתי באותיות בגימטריא ומצאתי כי וענ"ו אות"ם ארבי"ע מאו"ת שנה עולה אלף רצ"ג כי אתם חסר ו"ו והאו כמנין הגלות עם תוספת חצי השבוע שנאמר בו וחצי השבוע ישבית זבח ומנחה שהוא מזמן העינוי באמת כי אלף רצ"ג הוא.

והנה לפי שכרת האלהים ברית עם אברהם להטיב לו ולזרעו והודיעו ענין הגלות כמשייר במתנתו ואמר לו ידוע תדע נאמר לו הגלות הראשון וחשבנו בפירוש והאחרים ברמז כמו שדרשו ז"ל בפסוק והנה אמה חשכה גדולה נופלת עליו וגם מספר הקץ בו ברמז כי כן יאות לפי הענין ואולי הרמז אשר יעדנו לו בתחלת דברינו מפרשת כי תוליד בנים הוא מפסוק בצר ל"ך ומצאנ"ך כי'ל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך וגו' כי אם תספור יעלה בידך לחשבון הגימטריא אלף רצ"א כמספר אשר מן החרבן השני הנרמז בפרשה עד ביאת הגואל הראשון משיח בן אפרים כי אז בשנה התיא נוספת בחשבון יתקיים בנו ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו וזאת תחלת גאלתנו האמתית כשנשוב לשמוע בקול האלהים יתעלה שמו יחיש גאלתנו ויאמר די לצרותינו כי הוא לבדו אלהי הרחמים אין קץ לפני רצונו ולא מועד וימים ידריכנו בנתיב עבודתו ונראה אור בהיר בתורתו ובחסדיו הרבים נחזה מופת ואות בהתקרב קץ הפלאות,

אמן.

נשלם חשבון קץ הגאלה לרב ר' משה בר נחמן זצ"ל.

ברוך רחמנא דסייען.

מלבי"ם דניאל פרק יב

(יא - יב) ומעת הוסר התמיד, מבואר שנתן שני זמנים, זמן אחד שממנו תתחיל אפשריות הגאולה, אם יזכו, כמ"ש זכו אחישנה, וקודם לזה הזמן אין לחכות כלל, ואמר שהזמן הזה יהיה אלף מאתים ותשעים מעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם, ואאל"פ על עת הסרת התמיד בחורבן בית שני, שא"כ יגיע הזמן השני שאחריו אחר אלף השביעי וזה א"א, וגם אאל"פ על זמן הסרת התמיד בחורבן בית ראשון, שאז לא נתן שקוץ שומם, כי שרף המקדש ערה ערה עד היסוד בה, ובהכרח שכיון על זמן אחר שבו הוסר התמיד ונתן שקוץ שומם, וזה היה ג' פעמים, אן בימי מנשה שבטל עבודת התמיד והעמיד צלם בהיכל, בן קודם לו בימי אחז שסגר דלתות בית ה' וקטר לאלהים (אחרים) כמבואר בדה"ב כ"ח, גן קודם לכל אלה בימי עתליה המרשעת, שכתוב כי בניה פרצו את בית אלהים וגם כל קדשי בית ה' עשו לבעלים (דה"ב כ"ד), ובעת ההיא נשבת התמיד שהיה קרב מקופת הצבור, כמ"ש ששם יהוידע פקודות בית להעלות עולות (שם כ"ג), ועוד אמר ויהיו מעלים עולות בבית ה' תמיד כל ימי יהוידע, מבואר שקודם לזה בטלו עולות התמיד, וגם נתנו אז שקוץ שומם, שעמד אז בית הבעל, וממ"ש סתם השכל יחייב שנחשוב מזמן הראשון שהוא מימי עתליה שמלכה שש שנים, ובסוף ימיה בטלה התמיד ולכן אז התחזק יהוידע כנגדה, והיא מתה בשנת ג' אלפים ס"א ובטל התמיד ג' אלפים ס', וכשתחשוב מאז אלף מאתים ותשעים כלו בשנת ד' אלפים ש"נ, שמאז התחיל אפשריות הגאולה שיגאלו בכל עת שיזכו, שעז"א אשרי המחכה, ר"ל שמאז יש לנו לחכות על הגאולה, ונודע כי בעת ההיא נתן רשות מהקיסר לבנות בית המקדש בירושלים וגם נבנה מאת היהודים ע"פ פקודת הקיסר יוליוס בהוצאה רבה, ובשנת ד' אלפים שמ"ט היה רעש גדול בכל העולם ונפל המקדש הגדול אשר בנו, וביום שאחריו בא אש גדול מן השמים ונתכו כל הברזלים מהבנין ונשרפו יהודים רבים, ובשנה שאחריה, שהוא שנת ש"נ היה עיפוש גדול בכל העולם וכל מי שהיה מתעטש נפל ומת, כמבואר בספרי הדורות, מבואר שאז היה אפשרות לפקודה רק שגרמו העונות, ומעת ההיא אשרי המחכה שמאז עד הקץ האחרון יש לנו לחכות, כי אם יזכו יושעו גם באמצע הזמן, עד יגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה, ואם תחשוב משנת ד' ש"נ עוד אלף של"ה יגיע לשנת ה' אלפים תרפ"ה, שאז יהיה קץ הפלאות המיועד. וכבר בארנו שנאמרו עוד שני זמנים והם מועד מועדים וחצי, שמגיע זמנם לשנת ה' אלפים תרע"ג כמ"ש למעלה (ז' כ"ה), וזמן השני עד שני אלפים ושלש מאות, ונצדק קדש שנאמר לו במראה השניה כלים בשנת ה' אלפים תרפ"ח כמ"ש למעלה (ח' י"ד) הרי השלשה זמנים מתאחדים, שבשנת תרע"ג תהיה ההתחלה ותמשך י"ד שנים, שהם השני שבועים, שבוע אחד שאחז"ל שבוע שב דוד בא, ושבוע של גוג המבואר בכתוב שיבערו והסיקו באש שבע שנים, שהוא משנת תרע"ג עד שנת תרפ"ח, ובשנת תרפ"ה שהוא ג' שנים לפני תרפ"ח יתחילו בבנין המקדש וימשך ג' שנים, ובזמן תרפ"ח שהוא עד ערב בוקר אלפים ושלש מאות שנים מאותו שנה שדבר עמו המלאך, בשנת שלש לבלשאצר ונצדק קדש ויוחזר התמיד על מכוננו, כי שם שאל על החזרת התמיד וע"ז השיבו כמבואר שם:

אנו כותבים את הדברים האלה בחשוון שנת ה'תרכ"ח, ולפי החשבון שעלה בידינו זמן הגאולה ירחק עוד ששים שנה, ובאשר עינינו כלות לראות צמיחת קרן ישראל בימינו ולעינינו, ונחכה לו בכל יום שיבא, וכבר התבאר בזהר פ' שמות שבכל ס' שנה באלף האחרון שבו יבא הגואל תקום התעוררות לגאולה, לפ"ז ראוי שיהיה איזה התעוררות

בשנה הזאת או שאחריה, ואיזה רושם ראיתי לבקש חשבון ודעת על השנה הזאת אולי יהיו דברינו לרצון להחיש את ישע, ואומר כי יש מקום לחשב הזמן עדן ועדנים ופלג עדן, שכל עדן הוא ד' מאות שנה כזמן גלות מצרים, ושלשה עדנים הם י"ב מאות שנה, וחצי מ"ב מאות הם שש מאות סך הכל ח"י מאות, שעולה לשנה זו שאנחנו בגלותנו זה ח"י מאות שנה בכיוון, והגם שימשכו הימים עד יוגמר הדבר כבר הוחל החזון לצמוח, וכן מ"ש כי למועד מועדים וחצי היינו שאז יכלו שני השרים שראה על שפת היאור, ועי"כ יכלה נפץ עם קדש שלא יהיו נלחצים עוד כמקדם, ובעת יגיעו מועד מועדים וחצי שהיא בשנת התרכ"ח ילכה נפץ יד עם קדש ענויהם ויסוריהם וככל נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה שני האנשים העומדים על שפת היאור, (וראיתי בס' חזון למועד עשה ג"כ חשבון על שנת תרכ"ח לפי דרכו). המועד השני שראה עד ערב בוקר אלפים ושלש מאות יתחיל מיום חורבן בית ראשון בשנת ג' אלפים של"ח וכלה בשנת ה' אלפים תרל"ח, ואז ונצדק קדש, היינו שמאז יכירו העמים צדקת ישראל וקדושת תורתם ולא יוסיפו לענותם עוד. הזמן השלישי ומעת הוסר התמיד, יתחיל מעת הוסר התמיד בחורבן בית ראשון (ומ"ש ולתת שקוץ ושמם שאז גברו יד עובדי ע"ג ואמרו כי יראתם גברה), שהיה בשנת שלשת אלפים של"ח, וכלה הזמן הראשון אלף מאתים ותשעים בשנת ד' אלפים תרכ"ח. ופי' מ"ש אשר המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה הוא כן, שזמן הזה נחלק לשתיים שאחר שיכלה אלף שנים אחר הזמן הראשון שהוא אלף שנים אחר ד' אלפים תרכ"ח יתחיל קרן ישראל לצמוח, כמו שהודיעו בזמן שא"ל כי למועד מועדים וחצי כנ"ל, וז"ש אשרי המחכה ויגיע לימים אלף, והוא בזמן חמשת אלפים תרכ"ח, ומשם ימשך עוד שלש מאות שלשים וחמשה עד שיהיה זמן תחיית המתים, שזה יהיה בשנת תתקס"ג, שהוא ל"ז שנים קודם לאלף השביעי, ומפרש ואתה לך לקץ ותנוח, שהקץ יתחיל בשנת התרכ"ח וימשך עד התתקס"ג, שאז תעמוד לגורלך לקץ הימין שאז יהיה תחיית המתים, ותראה שמספר הכתוב.

(יג) ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימין, הוא מספר שני אלפים מאתים ותשעים, שהוא זמן התחלת הקץ הראשון בשנת התרכ"ח, ושתי תיבות לקץ הימין עולה שלש מאות שלשים וחמשה, שהוא מן הקץ הראשון עד הקץ האחרון של תחיית המתים, וע"כ נחשב לקץ הימין שתי פעמים כי הם שני קצים, ופי' ואתה לך לקץ לקץ הימין ואז תנוח עדיין, ותעמד לגורלך לקיץ הימין, הקץ השני שבא ג"כ במספר של לקץ הימין, וע"כ נכתב ימין בנו"ן ולא במ"ם כמשפטו:

העולה מזה, שלפי' השני, משנה זו) שנת תרכ"ח) לא יוסיפו עוד להרע לעם ה' בעבור אמונתם ותורתם, ומשנת התרל"ח ונצדק קדש, ולא ידענו איזה קדש יצדק עד ימים ידברו, אם ר"ל קדושת העם, אם ר"ל קדושת אמונתם, ומן מועד הראשון עד זמן תחיית המתים יהיה עוד של"ה שנה, שאז יקיצו וירננו שוכני עפר, ואיש חמודות יעמוד לגורלו. ולפי' הראשון כתב חזון ובאר על הלוחות, כי צמיחת קרן בית דוד ובנין המקדש וכל יעודי הנביאים יתקיימו בפעם אחת, ואורם תזרח מן שנת התרע"ג עד שנת התרפ"ח, שאז כבר יהיה המקדש על מכונו, ונבנתה עיר על תילה וארמון על משפטו ישב ויתקיימו כל יעודי הנביאים, והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך על כל הארץ:

ויש לתת טעם למה לא הגיע זמן אפשריות הגאולה עד אלף ומאתים ותשעים, לשני הפירושים, לפי' השני שהיה זמנו בשנת ד' אלפים תרכ"ח והוא שמונה מאות שנה אחר חורבן בית שני, נגזר עליהם גלות ת"ת שנה כפלים כגלות מצרים, ולפי' הראשון שהיה זמנו בשנת ד' אלפים ש"נ, שהוא תקכ"ב שנה אחר חורבן בית שני, י"ל שנגזר עליהם שני גליות כ"א ארבע מאות והיו במצרים רק רד"ו שנה ובבבל רק שבעים שנה, והיו צריכים להיות בגלות האחרון תק"ך להשלים ת"ת שנה, כי רד"ו ושבעים ותק"ך הם ת"ת שנה, וחורבן בית שני בסוף שנת תתכ"ח, והתחיל החשבון משנת תתכ"ט ונשלם שנת ד' אלפים שמ"ט, ובשנה שאחריה התחיל אפשריות הגאולה אם יזכו:

רמב"ם אגרת תימן

ואולם, מה שזכרתו מעניין הקצים ומאמר רבנו סעדיה ז"ל בהם - ראשית, מה שראוי שתדעו, שאין לאדם אפשרות לדעת ידיעה ברורה של הקץ לעולם, כמו שביאר דניאל ואמר "כי סתומים וחתומים הדברים" ... שאנשים יחשבו קצים למשיח ולא יצליחו וכו'.

ודע שאפילו הקץ שבאר ה' מידתו, רצוני לומר גלות מצרים, והוא אמרו "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" - לא נודעה אמיתתו ונפל בו ספק: קצת אנשים אז חשבו שהן ארבע מאות שנה מעת רדת יעקב למצרים, וקצת אנשים חשבו שהן ארבע מאות שנה מתחילת השיעבוד, והיא שנת שבעים אחר רדת יעקב למצרים, וקצת אנשים חשבו שהן מעת שהיתה זאת הנבואה, והוא מעמד בין הבתרים, וכאשר שלמו ארבע מאות שנה למעמד בין הבתרים יצאו קצת ישראל ממצרים כשלושים שנה לפני שעמד משה, וחשבו שכבר תם הקץ והרגום המצרים והכבידו עבדותם וכו' ואם היה כן בקץ אשר התבארה מדתו, כל שכן בזה הקץ הארוך, אשר החריד כל הנביאים והפחידם באורך זמנו... ולכן הזהירו החכמים ז"ל שלא לחשב קצים ולא למנות זמנים לביאת המשיח, מפני שיכשיל ההמון ויכניס ספק בלבם כשיבוא הזמן ההוא ולא בא המשיח, והוא אמרם "תפוח דעתן של מחשבי קצין" מפני שהם מכשול לבני אדם, ומפני זה התפללו לה' להכשילם ולהפסיד הנהגתם.

ואנחנו נתנצל בשם רבנו סעדיה ז"ל ונאמר שלמרות שהוא ידע שאסור לעשות כן, מה שהביאו לעשות זאת היא היות אנשי דורו מלאי ספקות באמונה, וכמעט שאבדה דת ה', לולי היה הוא ז"ל, כי גילה עמוקותיה וחיזק כח נחלישה והרביצה ושמרה בלשונו ובקולמוסו, וראה כחלק מהשתדלותו לקבץ המון בני האדם בחשבון הקצים, לחזקת תוחלתם לאמת, והוא ז"ל כל מעשיו לשם שמים, ואין לדקדק עליו בעבור הפסד חשבוננו כי כוונתו הפנימית היתה זאת וכו'.

ואולם, אמיתת העת בדקדוק אינה נודעת, אך יש בידי קבלה נפלאה שקיבלתי מאבי ומזקני, שקיבלו מאבותיהם ומזקניהם עד תחילת גלותנו מירושלים, כמו שהעיד הנביא ואמר "וגלות ירושלים אשר בספרד", והוא שבפסוקי נבואת בלעם יש פסוק שיש בו רמז להשבת הנבואה לישראל אחרי שתיפסק... "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל" - יש בו סוד, שמהזמן ההוא יימנה כמו שיש מששת ימי בראשית עד הזמן ההוא, ותשוב הנבואה לישראל, ויאמרו להם הנביאים מה פעל א-ל. וזה המאמר היה בשנת שמונה ושלשים מצאתם ממצרים, והיה

מתחילת היצירה עד הזמן ההוא 2,486 שנה, ולפי זה תשוב הנבואה לישראל בשנת 4,972 (ליצירה) = 1212 לספה"ג). ואין ספק ששיבת הנבואה לישראל היא מהקדמות המשיח, כאמרו "וניבאו בניכם ובנותיכם" וזהו האמיתי שבקיצים שאמרוהו לנו, ואמרו לנו שהוא אמיתי אחר שהזירונו ממנו תכלית האזהרה שלא לפרסמו, כדי שלא ידעו בני אדם איחור זמנו.

זמרת הלוי

אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח רמז

חוזר ומשכן ומצביר ומסביר ומנהיר עיקר זה של ציאת המשיח ושל החיוב לחכות לביאתו בכל יום, וכל היום.

והיה מבאר בזה את הנוסח שאנו אומרים בכל יום צי"ג העיקרים שבסידור: "אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח ואע"פ שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא", שאין כאן קושיא ומירון, כמו שאין שום קושיא ומירון בנוסח שאר העיקרים, אלא שבאנו אנו אומרים נמילואו את כל מה שצריך להאמין ביקוד ועיקר זה של משיח: שלא די רק להאמין בביאת המשיח, אלא שגם צריך לחכות לו בכל יום שיבוא, וזה שאנו אומרים: שאע"פ שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא, וכמש"כ הרמב"ם ב"יד החזקה" הנ"ל שמי שאינו מחכה לביאתו הרי הוא כופר, וכמש"כ הרמב"ם בפי"מ הנ"ל אם יתמהמה חכה לו.

והיה מוסיף שלא רק אחכה לו "בכל יום" שיבוא, אלא שבחפילה אנו אומרים כי לישועתך קוינו "כל היום", דהיינו מחכים ומקוים "בכל יום", ו"כל היום", כל רגע ורגע ממש.

ובכבר שאלו מקמי' דמרון זיע"א בהיותו פה בזכרון-מאיר בחדש אדר תשי"ט ממאמר חז"ל שאלהיו הנביא יצוא ג' ימים לפני ביאת המשיח, — והשיב: "בשיבוא המשיח יתכן קושיא זו".

והיינו כמו שהארכנו לעיל שלא איכפת לנו כלל וכלל שום קושיא, ואין לנו שום קושיא, ולא מחמת קושיא קשה לנו העיקר, ולא כשתחישב הקושיא יונח לנו, כי אין עיקרי האמונה חלויים כלל ביישוב הקושיות עליהם, ואנחנו אומרים שאינו מצינים את המאמרים, אבל מאמינים באמונה שלימה בהעיקרים בלי כל זיו ופגם כלשהו.

ודבר זה יסד לן הרמב"ם ב"איגרת המוסר" לר' אברהם בנו: שאם תוכל ליישב הפסוק או המאמר עם העיקר המקובל צדינו מאבותינו, מוטב, ואם לאו — עמדו בחזקתכם, והמאמר ההוא מאמר אינו מבינו, עד כאן דברי הרמב"ם. ודוק היטב

מחכה בזמן מסוים מפני שמאחר ביאתו, א"כ כבר נתקלקל אללו העיקר והיקוד של משיח רח"ל.

ומפני זה אמרו חכמים "תפח רוחן של מחשבי קליין", כי גורמים עי"ז שעד הקץ שקבעו על פי חשבונם שוב אין מחכים לביאתו, ומאחרים בזה את אפשרות זמן ביאתו, ואם כן מקלקלים את כל היסוד של אמונת המשיח.

ואחרי שכתב הרמב"ם כל הלשון הנ"ל, שמגדיר בו מה הוא העיקר של משיח, הוסיף לאמר: "ומי שהסתפק בו או נתמעט אללו מעלתו כפר בחורה שיעד בו בחורה בפירוש בפרשת בלעם ופרשת אחס נזבים".

והדבר ברור כשמש לכל מעיין ישר, דמה שכתב הרמב"ם "ומי שהסתפק בו" חוזר ועולה על כל ההגדרה שהגדיר הרמב"ם בתחילת הדברים את מהות האמונה במשיח, ומי שאינו מחכה לביאתו הוא גם כן בכלל מי שהסתפק בו, וכמו שצדק"ם ב"יד החזקה" בה' מלכים הנ"ל מצאנו להדיא שמי שאינו מחכה לביאתו הרי הוא כופר, אם כן ודאי שזה גם הפירוש בדברי הרמב"ם כאן בפירוש המשניות, והן הן הדברים האמורים ב"יד החזקה" הן הן הדברים האמורים בפירוש המשנה.

והרמב"ם כתב להדיא בפירוש המשנה שם [אחרי שהשלים את הי"ג עיקרים]: "וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות הרי יאל מן הכלל, וכפר בעיקר, ונקרא מין, ואפיקורוס, וקוצץ בנטיעות, ומנוה לשונא, ולאצדו, ועליו נאמר (תהלים קל"ט) הלא משנאך ד' אשנא", הרי שאם נתקלקל לאדם אפי' יסוד אחד מאלה היסודות הרי הוא כופר, ואם כן קאי על כל מה שנתבאר ביקוד השנים עשר הנ"ל של אמונת המשיח שאסור לחשוב ולאחר ולעשות לו קץ וזמן, שעד אז לא מחכים, אלא חייבים תמיד לחכות לו, והדברים ברורים.

ה

וברוך השם אשר נתן לנו בדורנו זה את המורה לצדקה אור העולם קדש הקדשים רשכבה"ג הגאון החסיד מבריסק מרן רי"ז הלוי זצוק"ל זיע"א, שהיה

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד א

אמר רבי יהושע בן לוי: שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי. - אמר ליה: אימת אתי משיח? - אמר ליה: זיל שייליה לדידיה. - והיכא יתיב? - אפיתחא דרומי. - ומאי סימניה? - יתיב ביני עניי סובלי חלאים, וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו שרי חד ואסיר חד. אמר: דילמא מבעינא, דלא איעכב. אזל לגביה, אמר ליה: שלום עליך רבי ומורי! - אמר ליה שלום עליך בר ליואי. - אמר ליה: לאימת אתי מר? - אמר ליה: היום. אתא לגבי אליהו. - אמר ליה: מאי אמר לך? - אמר ליה: שלום עליך בר ליואי. - אמר ליה: אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי. - אמר ליה: שקורי קא שקר בי, דאמר לי היום אתינא, ולא אתא! - אמר ליה: הכי אמר לך היום אם בקלו תשמעו.

רמב"ם הלכות מלכים פרק יב הלכה ב

אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד, יראה מפשוטן של דברי הנביאים, שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג, ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישראל ולהכין לבם, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו', ואינו בא לא לטמא הטהור, ולא לטהר הטמא, ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות, ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין, אלא לשום שלום בעולם, שנאמר והשיב לב אבות על בנים, ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבא אליהו, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו, ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה, וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו.

Too see עקבתא דמשיחא of Reb Elchonon Wasserman [click here](#)

משנה מסכת סנהדרין פרק י משנה א

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ס') ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשי ידי להתפאר ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורס רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ואומר (שמות ט"ו) כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מט עמוד ב

עקבות משיחא - חוצפא יסגא, ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר, ומלכות תהפך למינות, ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבול ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמות סופרים תסרח, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו להשען? על אבינו שבשמים.

אגרת מהבעש"ט הק' ולה"ה

זאת האגרת שנתן הרב רבי ישראל בעש"ט לרבינו המחבר מוח' יעקב יוסף הכהן שיתן לגיסו רבי גרשון קיטווער שהיה באה"ק וע"י עיכוב שהיה מהשם ברוך הוא לא נסע לארץ ישראל ונשאר בידו כדי לזכות עמינו בני ישראל ח.

אגרת

לכבוד אחובי גיסי חביבי וידידי כנפשי ולבבי, ה"ה הרבני המופלא החסיד המפורסם בתורה וביראה, כבוד מוהר"ר אברהם גרשון ג"י ובאל"ש ט, ולאשתו הצנועה מרת כלומה עם כל י"ח, כולם יעמדו על הברכה של חיים א"ס.

אוצר החכמה

גי"ק י"א קבלתי בירד לוקא שנת תק"י לפ"ק, אשר שלחת ע"י המשולח שהלך מירושלים ושם נכתב בתכלית הקיצור ושם נאמר כי כבר כתבתי באריכות לכל א' וא' על ידי איש א' שנסע למצרים, אמנם אותן הכתבים הנכתבים באריכות לא הגיעו לידי, וצער גדול היה לי ע"ז אשר לא ראיתי תמונת ירך קודש אשר כתבת בפרטות, ובוודאי זה מחמת קלקול המדיניות בעו"ה שנתפשט הדבר בכל המדינות, כי גם קרוב לסביבותינו הגיע הדבר בק"ק מאהלו ובמדינות וואליחאי ובמדינות קדר, וגם שם נאמר כי אותן החדושים וסודות אשר כתבתי לך על ידי הסופר הרב המוכיח דק"ק פלאנאי י"ב לא הגיעו לידי, וצער גדול היה לי ג"כ ע"ז כי בוודאי נחת גדול היה לך אם הגיעו לידי, אמנם לע"ע שכחתי כמה דברים מהם אך פרטים מהם מה שאני זוכר אכתוב לך בקיצור גדול.

כי בר"ה שנת תק"ז עשיתי השבעת עליית הנשמה כידוע לך, וראיתי דברים נפלאים במראה מה שלא ראיתי עד הנה מיום עמדי על דעתי, ואשר ראיתי ולמדתי בהעלות לשם בלתי אפשרי לספר ולדבר אפילו פה אל פה, אך בחזירתי לנן עדן התחתון וראיתי

- ח. כפי אשר נדפס בסוף ספר 'בן פורת יוסף' ח"ב מהדורת ירושלים תשע"א. ועיין לעיל עמ' צח.
- ט. וכל אשר לו [לך] שלום.
- י. יוצאי חלציהם.
- יא. גלילי יד קדשו [גליון ידי קדשו].
- יב. המוכיח מפולנאה הרה"ק ר' יהודה אריה ליב זצ"ל בעל 'קול אריה'.

כמה נשמות החיים והמתים הידועים לי ושאינם ידועים בלי שיעור ומספר ברצוא ושוב לעלות מעולם לעולם דרך העמוד הידוע ליודעי חן, בשמחה רבה וגדולה אשר ילאה הפה לספר וכבר און הגשמי לשמוע, וגם רשעים רבים חזרו בתשובה ונמחל להם עונותיהם, כאשר שהיה עם רצון גדול שגם בעיני יפלא מאוד שכמה וכמה נתקבלו בתשובה, שגם אתה ידעת אותם והיה ביניהם גם בן שמחה רבה עד מאוד, ועלו גם בן בעליות הנ"ל, וכולם כאחד בקשו ממני והרצו בי עד בוש באמרם לרום מעלת כבוד תורתך הנגד ה' בבינה יתירה להשיג ולדעת מענינים האלה עמנו תעלה להיות לנו לעזר ולסעד, ומחמת השמחה הגדולה שראיתי ביניהם אמרתי לעלות עמהם.

אוצר החכמה

וראיתי במראה כי הם"מ עלה לקטרג בשמחה גדולה אשר לא היה כמוהו ופעל פעולותיו גזירות שמד על כמה נפשות שיהרגו במיתות משונות, ואחזתני פלצות ומסרתי ממש נפשי ובקשתי ממורי ורבי שלי"י שילך עמי כי סכנה גדולה לילך ולעלות לעולמות העליונים, כי מיום היותי על עמדי לא עליתי בעליות גדולות כמוהו, ועליתי מדרגה אחר מדרגה עד שנכנסתי להיכל משיח ששם לומד משיח תורה עם כל התנאים והצדיקים וגם עם שבעה רועים, ושם ראיתי שמחה גדולה עד מאוד ואינו יודע לשמחה זו מה הוא עושה, והייתי סובר שהשמחה זו ח"ו על פטירתי מהעה"ז והודיעו לי אח"כ שאיני נפטר עדיין, כי הנאה להם למעלה בשאני מיוחד יחודי למטה על ידי תורותיהם הקדושה, אבל מהות השמחה אינו יודע עד היום הזה.

אח"כ 1234567

ושאלתי את פי משיח אימת אתי מר, והשיב לי, בזאת הדע בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפצו מעינותך חוצה מה שלמדתי אותך והשגת, ויוכלו גם המה לעשות יחודים ועליות כמוך, ואז יכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה.

ותמהתי ע"ז והיה לי צער גדול באריכות הזמן כל כך מתי זה אפשר להיות, אך ממה שלמדתי בהיותי שם שלשה דברים סגולות ושלשה שמות הקדושים, והם בנקל ללמוד ולפרוש ונתקרה דעתי, וחשבתי אפשר על ידי זה יוכלו גם בן אנשי גילי לבוא למדרגה ובחינה כמותי, והיינו בהיותם יכולים לעליות נשמות וילמדו וישיבו כמו אני, ולא נתנה רשות כל ימי חיי לגלות זאת, ובקשתי עבורך ללמוד אותך ולא הורשתי כלל, ומושבע ועומד אני על זה, אך זאת אני מודיעך והשם יהיה בעורך לנבח ד' דרכך ואל יעליו י', ובפרט בארץ הקדושה בעת תפלתך ולמודך וכל דיבור ודיבור ומוצא

יג. אחיה השילוני.

יד. צ"ל יליון [ע"י משלי ד כא].

שפהיך תכוין ליחד שם, כי בכל אות ואות יש עולמות ונשמות ואלקות ועולים ומתקשרים ומתייחדים זה עם זה ואחר כך מתקשרים ומתייחדים האותיות ונעשים תיבה ומתייחדים יחוד אמתי באלהות, ותכלול נשמתך עמהם בכל בחינת ובחינת מהנ"ל, ומתייחדים כל העולמות כאחד ועולים ונעשים שמחה ותענוג גדול לאין שיעור בהביך בשמחת חתן וכלה בקטנות וגשמיות, וכן שכן במעלה העליונה כזאת ובוודאי ד' יהיה בעורך, ובכל אשר תפנה תצליח ותשכיל תן לחכם ויחכם עוד. וכן תתפלל עבורי בכונה הזאת שאזכה להסתפח בנחלת ד' ^{בתיים} ^{ובער} שארי הנמצא בח"ל.

^{אוריית} ¹²³⁴⁵⁶⁷ אוצר החכמה
וגם התפללתי שם על מה עשה ה' ככה ומה חרי הגדול הזה, על אשר נמסר להם"ם כמה נפשות מישראל להריגה, ומהם כמה נפשות שנשתמדו ואחר כך נהרגו, ונתנו לי רשות לשאול את פי הם"ם בעצמו, ושאלתי את פי הם"ם מה ראה על ככה ומה דעתו בזה שימירו דתם ואחר כך נהרגו, והשיב לי שכוונתו לשם שמים, וכך היה בעו"ה אח"י שבק"ק ואסלב היה עלילה על כמה נפשות ושנים מהם המירו דתם ואחר כך הרגו אותם, והשאר קידשו ש"ש בקדושה גדולה ומתו במיתות משונות, ואח"י היה עלילות בק"ק סיבטובקע ובק"ק דונאוויץ, ואז לא המירו דתם אחר ראותן מעשה הנ"ל דק"ק ואסלב, רק כולם מסרו נפשם על ק"ה וקדשו ש"ש ועמדו בנסיון ובזכות זה יבא משיחנו וינקום נקמתנו וכפר אדמתו עמו.

ובראש השנה שנת תק"י עשיתי עליית הנשמה כידוע, וראיתי קמרון גדול עד שכמעט ניתן להם"ם רשות להרוג כללות מדינות וקהילות, ומסרתי את נפשי והתפללתי נפלה נא ביד ה' ואל נפלה בידי אדם, ונתנו לי רשות שיה' תמורת זה חולשות גדולות ודבר מאד אשר לא היה כמוהו בכל מדינות פולין ושאר מדינות הקרובים לנו, וכך היה שנתפשט החולשה עד למאוד אשר אין לשער. וגם הדבר בשאר מדינות.

ונשאתי ונתתי עם החבורה שלי לומר קמורת בהשכמה לבטל הדינין הנ"ל, וגילו לי מן השמים הלא אתה בחרת לך בעצמך נפלה נא ביד ה' וכנ"ל, ולמה אתה רוצה לבטל הלא אין קמגור וכו', ומאז לא אמרתי קמורת ולא התפללתי ע"ז, רק בהושענא רבה הלכתי לכה"כ עם כל עולם על ידי כמה השבעות מחמת פחד גדול, ואמרתי פעם א' קמורת כרי שלא נתפשט^ט הדבר לסביבותינו וכך עלתה בידינו בע"ה.

ורציתי להרחיב הדיבור ולמיל באריכות, אך מחמת הדמעות אשר נזכרתי פרידתך ממני לא יכלתי לדבר, אך בקשתי ממך לחזור על דברי מוסר שלי שאמרתי לך כמה

מן צ"ל יתפשט.

פעמים, ולהיות תמיד על רעיוןך ולהנות בהם ולדקדק בהם, בודאי תמצא בכל דבור ודבור כמה מיני מתיקות, כי לא דבר רק הוא מה שאמרתי לך, כי השם יודע שאין אני מייאש עצמי מנסיעה לארץ ישראל אם יהיה רצון השם ולהיות עמך ביהוד אך אין הזמן מסכים לזה.

וגם אל ידע בעיניך על אשר לא שלחתי לך מעות, כי מחמת בגידת הזמן אשר היה עמדי מחמת דבר ורעב וכמה מפלי דתלי בי ממשפחתנו לפרנס ולכלכל אותם חוץ משאר עניי ישראל, ותתום הבסך ולא נשאר בלתי אם גויחתנו, ואי"ה כי ירחיב ה' וכו' אני בודאי וכו'.
אוצר החכמה:

וגם נכדי החתן החשוב כ' אפרים עלוי גדול בתכלית הלימוד, בודאי אם יהיה שעת הכושר מה ראוי^{טז} היה לכא בעצמך לכאן ולראות וליראות עמי פא"פ ולשמוח בשמחתנו כאשר הבטיח אותי.

גם בקשתי מאוד ומאוד אוד' מחו' י' הרב המפורסם החסיד מ' יוסף כ"ץ עובר ה' לקרבו אותו בשתי ידיים ובכל מיני הניחא, כי מעשיו רצויים לפני השם יתברך וכל מעשיו לש"ש, וגם לכתוב בערו להגבירים לעשות לו הספקה טובה ולתמכו אותו ישיבה שיש בה סמיכה, כי בודאי יהיה לך לנחת אם יהיה אתך עמך במחיצתך.

כ"ד אה' גיסך המצפה לראותך פא"פ, ומתפלל בעד אריכות ימך ואשתך וי"ח, ודורש שלומך כל הימים לרבות הלילות לאי"ט אמן סלה.

ישראל בעש"ט מק"ק מעזבוז

מז. יש גירסא: מהראוי.
יז. אולי צ"ל מהו'.

רש"י פרשת בראשית פרק א פסוק א

בראשית ברא - אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב ג) ראשית תבואתו.

רמב"ם סוף הלכות מלכים

ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה, ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה, וכל המעדנים מצויין כעפר, ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד ב

לא אברי עלמא אלא לדוד. ושמואל אמר: למשה. ורבי יוחנן אמר: למשיח.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צט עמוד א

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא - - - עין לא ראתה אלהים זולתך (אלהים) יעשה למחכה לו. ופליגא דשמואל. דאמר שמואל: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד.

דניאל פרק יב פסוק ט-ג

וַיֹּאמֶר לִּי דָנִיֵּאל כִּי־סִתְּמִים וְחִתְּמִים הַדְּבָרִים עַד־עֵת קֵץ: וְתִכְבֹּד וְיִתְלַבֵּנוּ וְיִצְרְּוּ רַבִּים וְהַרְשִׁיׁוּ רָשָׁעִים וְלֹא יִבְּנוּ כָל־רָשָׁעִים וְהַמְשַׁכְּלִים יִבְּנוּ: וּמַעַתָּה וּסְפֹר הַתְּמִיד וְלִתֵּת שְׁקוּץ שִׁמְם יָמִים אֶלֶף מֵאֹתִים וְתִשְׁעִים: אֲשֶׁר־יִמְחָקָה וְיִגְיַע לְיָמִים אֶלֶף שָׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה: וְאַתָּה לֵךְ לִקֵּץ וְתִגְנוֹחַ וְתַעֲמִד לְגִרְלָךְ לִקְצֵי הַיָּמִין:

בראשית פרק א פסוק ב

וְהָאֶרֶץ הָיְתָה תֹהוֹ וְהָאֵרֶץ עֲלִפְנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:

בראשית רבה פרשת בראשית פרשה ב אות ד

ורוח אלהים מרחפת זה רוחו של מלך המשיח.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צז עמוד א

אמר רב קטינא: שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב, שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא.

רמב"ן בראשית פרק ב פסוק ג

ודע, כי נכלל עוד במלת "לעשות", כי ששת ימי בראשית הם כל ימות עולם, כי קיומו יהיה ששת אלפים שנה (ר"ה לא א), (שלכך אמרו) ב"ר יט ח) יומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים. והנה בשני הימים הראשונים היה העולם כולו מים ולא נשלם בהם דבר, והם רמז לשני אלפים הראשונים שלא היה בהם קורא בשם ה', וכך אמרו (ע"ז ט א) שני אלפים תהו. אבל היתה הבריאה ביום הראשון האור, כנגד האלף של ימות אדם שהיה אורו של עולם מכיר את בוראו. ואולי לא עבד אנוש עבודה זרה עד שמת אדם הראשון:

ביום השני יהי רקיע ויהי מבדיל, שבו היו מובדלין נח ובניו הצדיקים מן הרשעים שנדונו במים:

ביום השלישי נראית היבשה והצמיחה ועשתה פירות, הוא האלף השלישי המתחיל בהיות אברהם בן מ"ח שנה (ב"ר סד ד), ואז החל לקרוא בשם ה' (להלן ד כו), וצמח צמח צדיק, כי משך רבים לדעת את ה', כמו שדרשו ואת הנפש אשר עשו בחרן (שם יב ה), וצוה את ביתו ואת בניו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, ועלה הענין עד שקבלו זרעו את התורה בסיני, ונבנה הבית ביום ההוא, ואז נתקיימו כל המצות שהם פירות העולם. ודע, כי מעת היות בין השמשות יחשב כיום מחר, ועל כן יתחיל ענין כל יום קודם לו מעט, כאשר נולד אברהם באלף השני, וכן תראה בכל יום ויום:

והיום הרביעי נבראו בו המאורות, הגדול והקטן, והכוכבים, יומו ירמוז באלף הד', הוא החל כאשר נבנה בית ראשון, ע"ב שנה אחרי בניינו, עד אחרי הבית השני קע"ב שנה. והנה ביום הזה לכל בני ישראל היה אור, כי מלא כבוד ה' את בית ה', והיה אור ישראל לאש על גבי המזבח, רבוץ שם כארי אוכל הקרבנות, ואחרי כן הקטין אורם וגלו, כאשר יעדר במולד הלבנה, וזרחה להם כל ימי בית שני, והאש על גבי המזבח רבוץ ככלב, ושקעו שני המאורים בערב היום וחרב הבית:

ביום החמישי שרצו המים נפש חיה, ועוף יעופף על הארץ, רמז לאלף החמישי המתחיל קע"ב שנה אחר חרב הבית, כי בו ימשלו האומות, ויעשה אדם כדגי הים, כרמש לא מושל בו, כלו בחכה העלה, יגורו בחרמו ויאספיהו במכמרתו, ואין דורש את ה':

ביום הששי בבקר "תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה", והיתה בריאתה קודם זרוח השמש, (כענין שכתוב) תהלים קד כב) תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון, ואז נברא האדם בצלם אלהים, והוא זמן ממשלתו, שנאמר (שם כג) יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, והוא האלף הששי, כי בתחלתו ימשלו בו החיות הם המלכיות אשר לא ידעו את ה', ואחרי עשיריתו כשעור הנץ החמה ליום) עיין פסחים צד א) יבא הגואל

שנאמר בו) (תהלים פט לז) (וכסאו כשמש נגדי, זהו בן דוד הנעשה בצלם אלהים, כדכתיב) (דניאל ז יג יד) (וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתי הוה ועד עתיק יומיא מטא וקדמוהי הקרבוהי, וליה יהיב שלטן ויקר ומלכו, ויהיה זה קי"ח אחר חמשת אלפים לכלות דבר ה' מפי דניאל, (שם יב יא) (ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף ומאתים ותשעים. ונראה משנוי הימים משרץ המים והעוף לחית הארץ, כי בתחלת האלף הששי תתחדש מלכות אומה שלטת ואימתני ותקיפא יתירא, ומתקרבת אל האמת יותר מן הראשונות:

רמב"ם הלכות מלכים פרק יא הלכה ג - ד

ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעונות, כיון שנהרג נודע להם שאינו, ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת, ועיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן, וכל המוסיף או גורע או שגלה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן הרי זה בודאי רשע ואפיקורוס.

ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח, אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי. ואם לא הצליח עד כה או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים שנאמר ומן המשכילים יכשלו לצרופ בהן ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד. אף ישוע הנצרי שדמה שיהיה משיח ונהרג בבית דין, כבר נתנבא בו דניאל שנאמר ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו. וכי יש מכשול גדול מזה. שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותן. וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם לעבוד אלוה מבלעדי ה'. אבל מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של ישוע הנצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד. שנ' כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. כיצד. כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה אלו אומרים מצוות אלו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגות לדורות ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם ואינן כפשוטן וכבר בא משיח וגלה נסתריהם. וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום וינשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד ב

אמר רב: לא אברי עלמא אלא לדוד. ושמואל אמר: למשה. ורבי יוחנן אמר: למשיח. מה שמו? דבי רבי שילא אמר: שילה שמו, שנאמר עד כי יבא שילה. דבי רבי ינאי אמר: ינון שמו, שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו. דבי רבי חנינה אמר: חנינה שמו, שנאמר אשר לא אתן לכם חנינה. ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו, שנאמר כי רחק ממני מנחם משיב נפשי. ורבנן אמרי: חיוורא דבי רבי שמו שנאמר אכן חליינו הוא נשא ומכאבינו סבלם ואנחנו חשבנו נגוע מכה אלהים ומענה. אמר רב נחמן: אי מן חייא הוא - כגון אנא, שנאמר והיה אדירו ממנו ומשלו מקרבו יצא. אמר רב: אי מן חייא הוא - כגון רבינו הקדוש, אי מן מתיא הוא - כגון דניאל איש חמודות.

רש"י שם

אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש - אם משיח מאותן שחיים עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש, דסובל תחלואים וחסיד גמור הוה, כדאמרינן בבבא מציעא (פה, א), ואם היה מאותן שמתו כבר - היה דניאל איש חמודות שנדון ביסורין בגוב אריות וחסיד גמור היה, והאי כגון לאו דווקא, לישנא אחרינא: כגון רבינו הקדוש, כלומר, אם יש דוגמתו בחיים היינו רבינו הקדוש, ואם דוגמא הוא למתים, היינו כגון דניאל איש חמודות.

שו"ת חתם סופר חלק ו - ליקוטים סימן צח

והנה בהא דביאת בן דוד צריך אני להוציא הוצעה א' והוא כמו שהי' משרע"ה שהי' הגואל הראשון מזדקין שמנים שנה ולא ידע ולא הרגיש בעצמו שהוא יהי' גואל ישראל ואפי' כשאמר לו הקדוש ברוך הוא לך כי אשלחך אל פרעה מ"מ סירב ולא רצה לקבל על עצמו כן יהי' אי"ה הגואל האחרון ומיום שחרב בהמ"ק מיד נולד א' הראוי' בצדקתו להיות גואל ולכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת וישלחו ואז יערה עליו רוחו של משיח הטמון וגנוז למעלה עד בוא וכאשר מצינו בשאול אחר שנמשח באה עליו רוח ממשלה ורוח הקודש אשר מלפנים לא הרגיש בעצמו כן הי' בגואל הראשון וכן יהי' בגואל האחרון והצדיק הזה בעצמו אינו יודע ובעונותינו כי רבו כבר כמה וכמה מתו ולא זכינו שיערה עליהם רוחו של משיח גם כי הם ראוי' לכך אבל הדור לא הי' ראוי' אולם כשיגיע אי"ה יגלה אליו ה' כמו למשה בסנה וישלחו או לישראל לבד או למלך א' כמו לפרעה לומר שלח עמי.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ד

לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב, חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והציל.

מ א מ ר

1234567

צפית לישועה

מלך חכמה

דפוס

המאמר הנכחי מאת-אדמו"ר החפץ חיים
שליט"א נתפרסם בישראל לפני איזה
עשרות בשנים ומפני גזירת הצנזור
מוכרח היה אדמו"ר שליט"א לצרפו
לירחון "הפלא" אשר הופיע אז וכעת הוא
נדפס בפעם הראשונה להפיצו בישראל.
הרב אהרן הכהן.

דפוס הרב קופשטיק

תל-אביב
ארץ-ישראל
תרפ"ט

צפית לישועה

ובו שלשה פרקים

פרק א

הנה בעו"ה אנו רואין בכמה מקומות שנתמוטט הדת מאוד מאוד ומנתקין הבנים מילדותן מתורת ד' מה שלא היה כן באיזה שנים שלפנינו וכאשר נחקה היטב על סיבת הענין יש כמה דברים ועיקר הסיבה הוא רפיון האמונה שהאמונה בעולם הנצח בשכר ועונש ובביאת המשיח ובכל יעודי התורה והנביאים היא נתנה אומץ לישראל בכל דור לישא כל המצוקות והתלאות ולעמוד עבור דתם במסירת נפש הן בעצמם הן את בניהם שיסה היה להאב לראות את בנו שחוט לעיניו על קדושת השם להשיב נשמתו טהורה לאלקי השמים מלראותו בגרם האושר אם חלילה יסלף דרכו מדרך התורה והמצוה. אכן בעו"ה כהיום הצליח מעשה שטן ע"י שלוחיו הרבים לרפות שרשי האמונה מקרב ישראל הן בשכר ועונש הן ביעודי הנביאים וכאשר רואין גודל המצוקות והתלאות שעוברים עלינו בכל יום מדמין בנפשם שהקב"ה הסתיר פניו ממנו לגמרי ומתיאשין מן הגאולה ואינן מחכין למלכות שמים כלל וכל אחד פונה לעצמו ומבקש עצות הן בהיתר הן באיסור איך לפרנס עצמו וב"ב ויותר מזה שאפילו התמימים והישרים י"א בראותם גודל הפריקת עול שנתהוה בעו"ה שהוקל בכמה מקומות ענינים החמורים שבחמורים כגון דברים שחייבה התורה עליהן מיתה וזרת [כגון חילול שבת והאמת

דכתיב מחלליה מות יומת ועריות דהיינו טבילת נדה שהוא בכלל כל עריות כמו שכתוב בפרשה אחרי] נפל לבן בקרבן וחושבין איך נוכל לקוות בדורינו לרחמי שמים אחרי שהפירו תורת ד' באופן נורא כזה ועי"ז ממילא מתרפין לגמרי אפילו לראות לתקן איזה אנשים שנוכל להצילם מרדת שחת וע"כ מצאתי חובה לנפשי להעריך לפני הכל את אמיתת הענין שאדרבה בזמנינו יותר קרוב לצפות לישועה והוא דלכאורה כאשר יסתכל האדם בתנאי גאולה האחרונה הכתובה בפרשת נצבים שתהיה כאשר נשוב אל ד' לשמוע בקולו ככל המצוה אשר ציונו בכל לבבינו ובכל נפשינו אנחנו ובנינו ואז ישיב ד' אליהנו את שבותינו וגו' כמבואר שם וכפי מה שאנו רואין כעת לא אכשיר דרא כלל ודבר זה נותן מקום להתיאש וכפי מה שכתבנו למעלה אבל התשובה ע"ז הוא כפי מה שנבאר. דהנה לכאורה קשה לנו זאת על חז"ל עצמם שמסרו לנו חכמי המשנה והגמרא בסימני הגאולה סימנים שאינם לשבח כלל כמו שאמרו במשנה סוף סוטה ובסנהדרין (צז) בעקבא דמשיחא תוצפא יסגי וכו' ואין תוכחה נערים פני זקנים ילבינו זקנים יעמדו מפני קטנים בן מנבל אב בת קמה באמה וכלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו וכו' עוד שם חכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו

אוצר החכמה

והאמת נעדרת ובסנהדרין איתא דהיינו שנעשית עדרים עדרים והולכת לה פי' שתחסר האמת מן העולם יום יום בשטף גדול מאוד. עוד שם אין בן דור בא וכו'. עד שירבו המלשינות וכי"ב דברים רבים וכמה מהם סמכו גם על דברי תורה והנביאים, ואנו רואין בעונ"ה שנתקיימו כולם בדור הזה (וגם כל שאר הדברים מענין המצוקות ג"כ נתקיימו כולם) ולכאורה יפלא דהלא מפסוקי התורה נראה להפך שהגאולה תהיה כאשר נשוב אל ד', כמש"כ והיה כי יבוא אליך וגו' הברכה והקללה ושבתי עד ד' אלהיך ושמעת בקולו וגו' ואז ישיב ד' את שבותך וגו' והוא דבר הבטחה מד' שכן יהיה בודאי וכמו שכתב הרמב"ן. והנה יש כמה תשובות לבאר הענין (ע"ש בסנהדרין צ"ו ע"ב ודף צ"ח). אבל ביאור הענין הקרוב לפשוטו הוא כך דשניהם אמת דבאחרית זמן הגאולה ימצאו שני סוגי אנשים ושניהם יעזרו בקירוב הגאולה כאשר נבאר, שימצאו חלק אנשים בישראל אשר יתחזקו עצמם לעבוד ד' בכל לבבם ובכל נפשם הם ובניהם והם הם שלומי אמוני ישראל עובדי ד' שבדור הזה שבזמן שיתרבו המתפרצים העומדים לפרוץ ולהרוס דת קדש ע"י ריבוי ספרי הפוסקים אשר יפיצו בקרב העם או שארי עצות של תאוה וחמדה שלוחי דיצה"ר הכתות אשר יגרמולפרוק עול מלכות שמים עול התורה והעבודה. בעת הזאת השרידים משלומי אמוני ישראל המתחזקים ומתאמצים לשמור כל חוקי התורה שלא להתרפות ממנה וגם את בניהם ילמדון להחזיק בתורת ד' ושלא לסור מכל הכתוב בה ימין ושמאל בודאי מדרגתם עולה למעלה כי יגיע להם הדבר בקושי גדול ובחרף נפש הרבה יותר מדורות הקודמים וידוע מה דאיתא באדר"נ דפעם אחד בצער שקול ממאה פעמים שלא בצער ועבודת השי"ת כעת היא סהורה ונקיה שאין בה מטרה לכבוד או שארי פניות כי אדרבא נתקיים בנו בעוה"ר וסר מרע משתולל

על הבריות ויראי ד' ימאסו אצל איזה סוגי אנשים, ויש אנשים אשר בשביל לעשות את בניהם יהודים כשרים, כדת התורה, מקבלים עליהם לחיות חיי עוני ודוחק כל ימיהם ומשאריית עמלם יפרישו שכר למלמדים ומורים שיתחזקו בניהם בתורת ד' ואינם משנים מקומם בכל ענים ודחקם למקומות הרחוקים שהפרנסה מצויה יותר בשביל חינוך בניהם לתורה ויראה ובודאי נוכל לומר דנחשב זה תשובה לד' בכל לב ונפש. וכהנה הבנים השרידים אשר ד' קורא, השמים לילות כימים על תורת ד' ומשחירים את פניהם בדוחק מזונותיהם ורק להתדבק בתורת ד' ומצותיו כל ישעם וכל חפצם ובזמן שנמצאו להם הרבה מפריעים ומלגלים הם יתחזקו עצמם לעמוד על משמרתם משמרת הקודש בתורה ועבודה וכל הכתוב בתורת משה ודברי נביאים חכל קדוש אצלם הלא מדרגתם עולה למעלה מאוד בעת הזאת, וכהנה אלה הבנים מבחורי ישראל אשר מצוקת הזמן יעברו עליהם ובתוך מצוקתם יתחזקו לשמור דת ד' בכל יכלתם ויפעלו בעצמם לחיות בלחם צר ומים לחץ ורק שלא יבא פגול לתוך פיהם ובזמן שנפשם רעבה וצמאה ועיפה ולא יום אחד ושנים אלא כמה וכמה ימים ושנים, ובכל ענים ומרודם לא יבעטו ח"ו אלא עוד נפשם בהם תתמוגג על מעוטם בתורה ומצות ד' אשר אין בידם לעשות כראוי האין זה תשובה לד' בכל לב ובכל נפש כי עבודתם לד' היא עבודה שלמה אשר זכות אחד מהם יכריע הרבה והרבה וכהנה וכהנה. כיו"ב שאנו רואין קדושת עם ישראל שבהתגברות מצוקת הזמן על כל אחד עד מאוד ואעפ"כ מתחזקים בכל נפשם לשמור חוקי התורה הם ובניהם ובאים ומתפללים ובוכים ומתודים לפני הקב"ה ומצדיקים דינו וקובעים עתות לתורה ובכל ענים ודחקם ירבו לרחם ולעשות חסד אחד עם חברו בכל מיני השתדלות והתחכמות איך להטיב ולהשכיל אל דל, ועל כל האנשים האלו בודאי קרוב

ועומדין באמונתן ובצפיותן לישועה וכמו שאמרו ז"ל בסנהדרין (דף צז) שכשם שאנו מחכים כן הקב"ה מחכה לגאלנו כמו שנאמר לכן יחכה ד' לחננכם וגו' ומאחר שהוא מחכה ואנו מחכים למה לא בא להגדיל שכר, ולכן לא מיהר הקב"ה את הקץ, אבל כ"ז כשהקבלה מיסודי הדת ושרשי האמונה היתה חזקה ולא בא שום רפיון בקיום התורה והמצוה מצד האמונה, אבל בעת הזאת שבעונ"ה קמו הפריצים ויחללו דת קודש ע"י ריבוי ספרי עמל ודעות חפשויות אשר יפצו בקרב העם כבו כמעט את שלהבת האמונה הטהורה מלב צעירי ישראל והרבה התחילו למאן בקבלת אבותיהם והם חכמים בעיניהם נגד כל דורות הקודמים, וכל החכמים ונבונים וקדושי עליון שבכל הדורות שהיו לפנינו שמסרו נפשם על כל חוקי מחוקי התורה נקלה כבודם בעיניהם, ואף נגד רבותינו בעלי משנה והגמרא שהיו כמלאכי מרום מצאו איזה מהם עזות בנפשם לדבר נגדם, או לנו שכך עלתה בימינו והוא כנבואת חז"ל שחוצפא יסגי שגדל עד מאוד בעו"ה וממלא אין ביכולת האבות למסור קבלתם הנאמנה להבנים מיסודי הדת וחביבות התורה והמצוה מאחר שימאנו לקבל וא"כ אין שום תועלת נרצה מאריכת הגלות כיון שהקבלה הולכת ונפסקת ח"ו (ועוד בעונ"ה אנו רואין להיפך שהבנים יפעלו גם על האבות לרעה) ובע"כ יחיש וימהר הקב"ה הגאולה לפקוח עינים עורות לראות באור האמיתית כי חלילה לא יעזב הקב"ה את בניו שיודחו וכדכתיב בל ידח ממנו נדח כי הם בניו בני בחוריו אשר נטלם ונשאם מימות עולם וכדכתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם. (פי' שהקב"ה הגלה את ישראל שיטיבו את מעשיהם שם בהגיעם חמת המציקם, והם יוסיפו לעשות זאת גם שם, בכ"ז) לא מאסתים ולא געלתם לכלותם להפר בריתי אתם ואחז"ל לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה ולא געלתם

קרוב מאוד לומר שנתקיימו בהם פסוקי התורה והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבבות אל לבבך וגו' ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך, כי אלה השרידים שלומי אמוני ישראל שבים אל לבם ויודעים חומר העבודה והמצוה אשר עליהם ומוסרים נפשם לקיים את התורה הם ובניהם. אמנם גם זאת הגידו לנו חכמינו ז"ל מראש כי לא הכל יעמדו במדרגה הזאת ויקום דור החדש שהם להיפך הראשונים שיעמדו במדרגה שפלה במצב הדת מאוד ויתנהגו כל אחד כפי הישר בעיניו (ולא יקבלו תוכחה כמבואר במשנה) ואעפ"כ אל יפול לבנו מזה כי זה גופא מסימני הגאולה כי אלה הראשונים יקרבו הגאולה במעשיהם הטובים ואלה נמי יקרבו הגאולה ודיינו שבדורות הקודמים שהלכו הדורות כתיקונן וכל כדל ישראל עמדו במעמדן האבות מסרו לבניהם את יסודי האמונה והדת והבנים קבלו באהבה וחבה כל מה שנמסר להם מאבותיהם (וכפי חוקי מדת הדרך ארץ שקודמות לתורה שעל הבנים הצעירים לשמוע לקח אביהם ואמנו- תנו הקדושה הלא היא מקובלת מדור דור האבות לבנים עד דור הראשון שהיו ששים רבוא אנשים מבני כ' ומעלה לבד אנשים וטף שהיו כלם במעמד הר סיני והם ראו את הכל בעיניהם וכדכתיב היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי) וכמו שאנו אומרים ודבריו חיים וקיימים וכו' על אבותינו עלינו ועל בנינו ועל דורותינו וכו' וכל ישעם וחפצם הן מהאבות והן מהבנים היתה רק זאת לזכות בתורה ומע"ט ולעשות רצון אבינו שבשמים ואז לא היתה הנחיצות כ"כ בקירוב הגאולה שמצב הדת עמד על תילו ובאריכות הגלות נתגדל ונתרבה זכותן של ישראל מדור דור הן מהזכויות בעצמם שנתוספו מכל דור והן משכר ההמתנה שישאל מכל ומצפין לביאתו של משיח זה זמן ארוך

געלתיים בימי יונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר להפך בריתי אתם בימי פרסיים שהעמדתי להם של בית רבי כי אני ד' אלהיהם לע"ל. נמצא ששני סוגי אנשים שימצאו בעת האחרונה שניהם יקרבו את הגאולה. אלה במעשיהם הטובים וגודל המצוקות שהם סובלים ואלה במעשיהם אשר לא טובים ומובן הדבר כי טוב יותר להאדם להיות מהטובים ולא מהרעים. וכ"ז שכתבנו מרומז בתורה בפרשת האזינו דקאי נמי בענין אחרית הגאולה [כמו שפירשו חז"ל בסנהדרין דף צ"ז] וכדכתיב כי ידין ד' עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועוזב והיינו כי ידין ד' עמו יתנחם לגאלם (כפרש"י) משום שגם עבדיו נתונים בצרה ויראה כי אזלת יד פי' שהלך כוחן של ישראל להיות עוד בגולה כי אפס עצור ועוזב היינו שאפס בהחלט כח המחזיק דת קודש שאין בכחן של ישראל עוד להחזיק, וכעין זה פירשו לנו חז"ל בסנהדרין שם ממקרא זה אין בן דוד בא עד שירבו המלשינות והיינו שמטעם זה אפס עצור ועוזב שאין בכח העומדים בראשי עם להחזיק הדת ד"א עד שיתמעטו התלמידים ופירש"י שמחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב, הרי שימצא גם אז עבדיו נאמנים לו ית' אלא שיהיו מועטין ואין בכחם לעצור וכן נמצא בכתוב (ירמיה ל"א) על עת הגאולה וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה ואמר בגמרא (סוטה דף כב) דזרע בהמה קאי על אדם שאין בו לא מקרא ולא משנה ולא גמרא והיינו שימצאו שני סוגי אנשים וכו"ל ושניהם יהיו מסייעים לקירוב הגאולה וכו"ל.

דו"צ מדברינו שבזמנינו יש יותר לצפות ולקוות שיתגלה כבוד השי"ת בעולם וכפשטיה דקרא שאמר הכתוב חי אני נאום ד' וימלא כבוד ד' את כל הארץ, ולפי' צריך כל איש ישראל להתבונן מה יהיה כשיבוא משיח

צדקינו מי יהיה אז לשם ולתהלה ולתפארת ומי יהיה אז המאושר באדם אותן שדבקו בהשי"ת בעת התגברות המצוקות והתלאות והם עמדו על משמרתם להיות יהודים נאמנים לד' ולתורתו על פניהם יאיר אור השי"ת כל אחד לפי מדרגתו בידיעת התורה ובקיום מצותיו וכדאיתא בתנא דבי אליהו פ"א אור של ת"ח וצדיקים לימות בן דוד ולעוה"ב כיצד וקחשיב שמה כמה מדרגות יש שנותנים לו מאור פנים ככוכבים קטנים ויש ככוכבים גדולים (וכמו שאמר הכתוב ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד) ויש שנותנים לו מאור פנים כמו הלבנה בתחלת החודש ויש כמו בחמשה לחודש יש כמו בעשרה לחודש ויש כמו בט"ו לחודש ויש כמו השמש בצאתה שעה אחת על היום ויש כשתי שעות על היום ויש כמו שלש וכו' ויש כמו שש שעות על היום וכ"ז מרומז בכתוב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ע"ש ובאמת כ"ז מרומז במה שאמר הכתוב ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע ובין עובד אלהים לאשר לא עבדו ואחז"ל היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו לא עבדו אלא בין השונה פרקו מאה פעמים לבין השונה מאה פעמים ואחד וביאורו לפי מה שהיה עמלו בתורה ביותר יאיר אור פניו ביותר. וזהו שאמר וראיתם היינו שיהיה ניכר על אור פניו מדרגתו היותר גדולה. ומסיים שם בתנא ד"א זה הכלל כל הנושא פנים אל התורה זוכה ומקבל פני השכינה אבל המזוהם בעבירות אינו מיסב בפני המלך (פי' אפילו לאחר שיקבל עונשו בגיהנם וינקה מעונותיו אינו זוכה לקבל פני המלך וכענין שאחז"ל המחליט עצמו לעבירה אין לו מחילה עולמית) בד"א בזמן שלא עשה תשובה אבל אם עשה תשובה ומת הרי הוא כצדיק עולם לכל דבריו. וכעין זה איתא שם ג"כ בפ"ה וז"ל כבוד ועז לצידיקים לע"ל ולעוה"ב כיצד הקב"ה יושב בביהמ"ד שלו וצדיקי עולם יושבין לפניו ולכל אחד ואחד נותניו

כל איש להתחזק כעת בידיעת התורה ובקיום מצותיו דאחר שיבא משיח שוב נקראים אותם השנים שנים אשר אין בהם חפץ וכמו שאמר הכתוב וזכור את בוראך בימי בחורתיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ ואחז"ל אלו ימות המשיח שאין בהם זכות ולא חובה והטעם כי אז יתבטל היצה"ר.

נותנין לו מאור פנים לפי התורה שיש בו ודע עוד לפי מה שביארנו למעלה דבסוף הגלות שימצאו דעות נפסדות ויש שעי"ז יבדלו מן התורה ומן המצות וע"כ האנשים שיתחזקו אז לילך בדרכי ד' וללמוד תורתו ולקיים מצותיו נקראין אז בשם צדיקים וזהו שאמר הכתוב ועמך כלם צדיקים היינו אותן שישארו לצד ד' ולא נתפתו להפושעים [כן כתב באבקת רוכל תלמידו של הרא"ש ז"ל] וע"כ צריך

פרק שני.

לא נפל ממנו דבר אחד וממנו נוכל להתבונן גם היום בודאי יקיום הבטחתו אשר הבטיח לנו בפרשת הגאולה ונאמר יבש חציר גבל ציץ והבר אלהינו יקום לעולם ולבד מה שהבטיח לנו בתורתו הבטיח לנו ביד כל עבדיו הנביאים אדות הגאולה העתידה בישעי' וברמיה וביחז"קאל ובתרי עשר בכולם יש נביאות על הגאולה העתידה ומדרגה הרמה של ישראל אשר יהי' בזמן ההוא שכולם יגיעו למדרגת הנבואה וכדכתיב (יואל ג) והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם וגו' וגם כל הכבוד שיהי' להם מכל באי עולם וכדכתיב והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לד' בסוסים וברכב וגו' כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ד' ונאמר והביאו בניך בחוצן ובנותיך על כתף תנשאנה וכלל אמר הכתוב עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. וענין איחור הגאולה כבר רמז לנו הקב"ה בעצמו ע"י הנביא הושע (קאפיטל ג) כי ימים רבים ישבו בני ישראל אין מלך ואין שר ואין זבח וגו' אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ד' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ד' ואל טוכו באחרית הימים [ואמר לנו עוד אם יתמהמה חכה לו ביאור הדבר אם יחשוב האדם שח"ו יתבטל הבטחתו שהבטיח לישראל לא כן הדבר

והנה כל מי שאינו מאמין כלל בביאת המשיח ידוע לכל שעונו גדול מנשוא שחסר לו עיקר אחד מן השלשה עשר עיקרים וכן מי שאינו מחכה לביאתו דהיינו שמתיאש ממנו מאיזה סיבה שהיא הוא חבירו של האיש הזה וכופר בתורה יחשב, דז"ל הרמב"ם בהלכות מלכים פ"א המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה לממשלה הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כמו שהיו מקודם. מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה וכל מי שאינו מאמין בו או שאינו מחכה לביאתו [ע"כ ר"ל שמתיאש ממנו מאיזה סיבה שהיא] לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר ושב ד' אלהיך את שבותך וריחמך ושב וקיבצך וגו' אם יהי' נדחך בקצה השמים משם יקבצך וגו' והביאך ד' אלהיך אל הארץ וגו' עכ"ל - והנה באמת אנו צריכין להתבונן מן העבר על העתיד בעת שיצאנו ממצרים הבטיח ד' לנו כמה טובות וכתוב ביהושע (כג) ויקרא יהושע לכל ישראל ויאמר אליהם וגו' וידעתם בכל לבבכם ובכל נפשיכם כי לא נפל דבר אחד מכל הדברים הטובים אשר דבר ד' אלהיכם עליכם הכל באו לכם

ויותר מזה שהגאולה הקודמת לא היה אלא לזמן כמו שכתוב בשה"ק אבל הגאולה האחרונה הזו היא אחרית כל הגליות שלא יהיה עוד שום גלות וממילא הוכרחו לתקן כל הקלקולים שהיו לישראל מיום היותם לגוי ובאריכת הגלות יתוקן הכל וגם הגלות הוא צירוף גדול לברר הרע מן הטוב וכמאמר הכתוב בדניאל בסופו יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים וגו' ולכל זה צריך זמן רב, אבל חלילה וחלילה לנו להתיאש ע"י האיחור ובפרט שהנביא הגיד לנו מראש על האיחור כי אף אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא וגו' וחלילה לא יפול מדברי ד' דבר וכמו שאנו אומרים בברכות שקבעו לנו אחר ההפטרות ודבר אחד מדברין אחר לא ישוב ריקם ובפרט בעיקר הזה שלא דבר אחד הוא שכל הנביאים מלאים מזה וכל רבותינו בעלי הש"ס מלאים מזה והוא עיקר ויסוד אמונת ישראל ואנו אומרים זה בברכה ראשונה ומביא גואל לבני בניהם ובפרט כהיום לפי מצב ישראל שהגיע עד לעפר בעונ"ה הן בגופם הן בנפשם וכמשה"כ שחה לעפר נפשינו היינו נפשם של ישראל כידוע מצב הדור הצעיר, דבקה לארץ בטנינו, היינו גופם של ישראל, בודאי עלינו לעמוד הכן ולחכות לישועה ובלשון הכתוב הנ"ל חכה לו דהיינו שצריך לעמוד מוכן כמו שעומד ומחכה על איש שיבא, ומי בעת כזאת יודע אולי כבר עומד אחר כתלינו, ואשרי למי שאינו מתיאש מלחכות להגאולה ונותן לב על עצמו ובניו להרבות תורה ומצות שלא תשיגנו בוושה לעת ההיא כי רק בעוה"ז, שדומה ללילה, הכל מכוסה ולא ניכר צדיק לפני רשע אבל אז יתגלה הכל וכדאיתא בתרגום קהלת על הפסוק סוף דבר הכל נשמע ותרגם כל עובדי בני עלמא עבידין דיתפרסמון וכל אחד יתכבד לפי התורה והמצות שיש בידו וכמשה"כ על עת ההיא ושבתם וראיתם בין עובד אלקים לאשר לא עבדו וכנ"ל בפרק הקודם.

הדבר אלא חכה לו פי' כאדם המחכה על איזה דבר כי באמת בודאי יתקיים כמו שאמר הכתוב יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם ומסיים הכתוב כי בא יבא לא יאחר וביאורו לדעתי בדרך דמיון, מלך אחד התקצף על בני ויגזור עליו על חמש שנים שלא יהיה בביתו ושלחו למדינה רחוקה מאוד בקצה העולם אשר בימים הראשונים היה צריך ליסע איזה שנים, ואחרי כן ניחם המלך, אכן דבריו שדיבר אין להשיב ויתבונן בנפשו מה לעשות כאשר תכלינה החמש שנים הלא תמשך נסיעתו כמה שנים קודם שיבוא לפה ויתן צו שיעשו עבורו כל ההרים למישור ויעשה עבורו כל המאשינעס שבעולם אשר יוכל בזמן קל לבוא לביתו ולא יאחר בשביל הנסיעה רק זמן מעט מאוד, כן הוא ענינינו אשר נפורנו בקצה הארץ והקיבוץ גליות יהי' מכל ישראל כאמור ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל, ויחשוב האדם שהקיבוץ גופא ימשך כמה שנים עד שיקובצו, אבל באמת לא כן הוא, הקב"ה עושה כל ההכנות מקודם עד שכשיבוא עת הקיבוץ לא ימשך הרבה וזה שכתוב אם יתמהמה חכה לו ושמא תאמר הלא ימשך הרבה הקיבוץ גופא ולזה אמר כי בא יבא ר"ל כאשר יבוא הזמן שיוכל לבא לא יתאחר כלל והוא כמו שאמר הכתוב מי אלה כעב תעופינה ר"ל כמו הענן שהוא רץ במהרה מאוד כן יהי' הקיבוץ גליות] ועצם ענין האיחור יש תשובה פשוטה כי הנה הכתוב אומר ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה והרי שם לא היו רק שבעה אומות ואפ"ה כשרצה הקב"ה לקיים ההבטחה שהבטיח לאברהם היה מוכרח זרע אברהם להמתין כמה מאות שנה עד שיושלם עונם וכהיום שהוצרך כל העולם להתברר ולבוא הכל תחת רשותו של הקב"ה ומלך משיחו כמאמר הכתוב בדניאל (קאפיטל ז) ולה יהיב שלטון ויקר ומלכו וגו' הוכרח הדבר להמשך זמן רב.

פרק שלישי.

עוד מענין זה.

זה בודאי צריך זהירות גדולה בענין זה. וע"כ יפלא מאוד איך אנו אומרים ג"פ בכל יום עלינו ומסיימים על כן נקוה לך ד' אלהינו לראות מהרה בתפארת עוזך והלא אם היה מקוה באמת על כבוד ד' שיתגלה במהרה היה צריך כל אחד להכין עצמו לדעת עניני העבודה כל ההלכות השייכות לעניני הקרבן והמקדש [ודוגמא אם מצפין שיבוא המלך בהעיר אפילו באיזה ספק ספיקא מקשטין כל הרחובות לכבודו אפילו אם יהיו אלף רחובות בעיר מספק פן יסע דרך רחוב זו] בעבור שאז כל הדינים נוגעים למעשה—ואם ת"ח לא ידעו בהם הלא לבזיון יהי' לו אין זאת כ"א שבפינו לבד אנו אומרים ד"ז אבל רחוק הוא מכליותינו וע"ז אני מתמה איך אנו אומרים לפני ד' דבר שאיננו כן ובפרט להזכיר שני שמות הקדושים ע"ז וכשיתבונן בעצמו ימצא שמזכיר יותר מארבעים שמות הקדושים בכל שבוע [ג"פ עלינו] ובחשבון שנה הוא מזכיר יותר מאלפים שמות הקדושים ללא דבר כי הוא אומר לפני ד' שמקוה שבמהרה יתגלה כבודו ובאמת אינו מקוה כלל— והנה על כלל ישראל יש לדון לכף זכות דהם סומכין עצמן על הכהנים שעליהם מוטל ענין המקדש ועבודתו אבל על הכהנים בודאי יש לתמוה מאוד כשהם מתיאשין מללמוד דיני עבודה הלא הם בחר ד' לשרתו ובכל יום יש ספק שמא יבא משיח צדקנו וכדאיתא בעירובין ד' מ"ג דהאומר הרני נזיר ביום שכן דוד בא אסור בכל יום לשתות יין שמא יבא היום ונפסק כן להלכה [רמב"ם פ"ד מהלכות נזירות הלכה י"א] וידוע מה שהיתה בעת גאולה שניה שאמר הקב"ה לחגי הנביא שאל נא את הכהנים תורה וגו' וכן יהי' בודאי בגאולה האחרונה וכמה יגדל הכלימה כשלא ידעו מה להשיב

והנה בפרקים שעברו ביררנו מצד השכל שצריך האדם לצפות לישועת ד' ועתה נבאר החיוב ממאמרי חז"ל דהלא אמרו בשבת (דף לא) ששואלין לו לאדם בשעת הדין צפית לישועה [והיינו כמו שאנו מתפללין בכל יום וקרנו תרום בישועתך] והקב"ה מתרעם על האדם כשאינו מחכה למלכותו כדאיתא בפסיקתא [במאמר גילי] שאמר הקב"ה לצדיקים לא יפה עשיתם שחיבתם לתורתך ולא חביתם למלכותי הרי אפילו צדיקים המתחבין התורה דורשים מהם על צפוי לישועה ודבר זה מקרב את הגאולה כדאיתא בילקוט איכה בשעת חורבן הבית אמר יצחק אבינו לפני הקב"ה רבש"ע שמא אין חזרה לבנים והשיב הקב"ה אל תאמר כך יש דור שהוא מצפה למלכותי מיד הם נגאלים שנאמר ויש תקוה לאחריתך נאום ד' ושבנו בנים לגבולם מכל זה נראה שרצון השי"ת שנחכה למלכותו בכל עת [ונראה שזהו שאחז"ל צפית לישועה שלשון צפיה הוא כמו הצופה שעומד במקום גבוה ומתבונן לראות איזה דבר חדש כך צריך איש הישראלי לחכות על מלכות שמים שיתגלה בקרוב]. והנה ידוע שנזהרנו בתורה להרחיק מדברי שקר כמו שכתוב מדבר שקר תרחק והיינו אפילו אם הדבר הזה איננו שקר גמור רק שיש בו קצת תערובות שאיננו אמת ג"כ הוזהרנו בזה (עיין שבועות דף ל"א) וזהו אפילו אם הוא מדבר עם איש שכמותו וכ"ש אם הוא מדבר עם נשיא שבישראל וק"ו בן בנו של ק"ו אם הוא מדבר עם השם יתברך בודאי יש לזהר מלהיות דובר שקר לפניו וכמו שכתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. והנה זהו אפילו אם איננו מזכיר שמו של הקב"ה על ענין זה שהוא מדבר ובפרט כשהוא מזכיר שמו על ענין

לעבודה ובהלכותיה, ולך נא ראה מה שאחז"ל (סנהדרין צ"ח) לענין משיח שראה ריב"ל דהוי שרי ואסר כל מכה בפ"ע ולא הכל ביחד והטעם השיב בעצמו כי פן יאמר לו הקב"ה שילך לגאול בניו ולא יצטרך לעכב ועתה נוכל ללמוד בק"ו אם רגע אחד אינו כדאי לעכב לכלל ישראל מה נאמר אם יבוא משיח צדקנו ויאמר לנו בשם ד' להקריב קרבנות הקבועים בשם כלל ישראל וקרבנות האמורים בספר יחזקאל ואנחנו נהיה מוכרחים להמתין עכ"פ איזהו שבועות או חדשים*) עד שנהיה בקיאים בהלכותיהן לך נא וראה מה דאיתא בבכורות (דף נ"ד) דלפיכך בטלו שלא לעשר מעשר בהמה אף דהוא מצות עשה דאורייתא משום דאתי לידי תקלה [דכיון דאין לנו מזבח להקריב וצריכין להמתין עד שיפול בהן מום אתי לידי גיזה ועבודה] וקפריך הגמרא נישדי ביה מום בכולי עדריה קודם שנעשר את העדר [דהוא עדיין חולין ומותר להטיל בהן מום] ומשני מהרה יבנה המקדש ובעינן בהמה להקרבה ולא שכיחי ע"ש בגמרא והרי משום חשש זה ביטלו מ"ע דאורייתא ולמה לא נימא מהרה יבנה המקדש ובעינן כהנים להקרבה ולא שכיחי דהא בעינן שיהי' יודעין דיני עבודה בכל משפטיה ולא שכיחי וכו"ל, וע"כ כשאנו אומרים נקוה לך לראות מהרה בתפארת עוין צריכין אנו להתחזק שיהי' שכיחי כהנים להקרבה והיינו**) שכל מי שהוא בן תורה ובפרט כשהוא ג"כ כהן יקבע

להשיב, ובאמת מוטל ג"כ על כל ת"ח שבישראל לקבוע עת מעתותיו לידע דינים השייכים לעניני הקודש והמקדש דהלא ידוע מה שאחז"ל אלף נכנסין למקרא חלק עשירי מזה יוצאין למשנה וחלק עשירי מזה יוצאין לגמרא נמצא דלגמרא הוא אחד ממאה אנשים וכמו כל ישראל כן הוא בודאי גם כהנים איש למדן להבין הלכה הוא אחד ממאה וצ"ט הם אנשים פשוטים גמורים ובודאי צריכין ללמוד עמהם דיני עבודה וא"כ צריך עכ"פ כל ת"ח לידע בעצמו מתחילה דיני עבודה וכן היה גם בזמן המקדש כדאיתא בירושלמי פ"ד דשקלים רב יהודה בשם שמואל דת"ח היו לומדים עם הכהנים דיני שחיטה וקבלה וזריקה וכן בודאי בעת הגאולה כשיעברו הים ויוצרך כ"א להביא קרבן תודה או על חולה שנתרפא שמצוי אצל כל אדם או חייבי חטאות שימצא לאלפים שעברו על חילול שבת בשוגג וכה"ג וירוצו הכל אצל הכהנים שיקריבו בעדם הקרבנות והכהנים ירוצו אצל כל בעלי תורה להבינם איך להקריב הקרבן כדין וכמה בזיון וכלימה יגיע אז לכל אחד מבעלי תורה כשלא ידעו להשיב וידיעה בעניני עבודה לידע כל פרטיה למעשה נצרך לזה כמה שבועות או חדשים, והנה לפי גודל מצוקת הזמן שמצוי כעת בעוונ"ה שנתקיימו כמעט כל הסימנים שהזכירו חז"ל בעת קירוב הגאולה [עיי' סוף סוטה במשנה ובסנהדרין צ"ז וצ"ח] בודאי יש לקוות לגאולה וצריך להודרו להכין

(*) ואל יאמר האדם הלא או יבוא משיח ואלהיו והם עתידים להגיד לנו כל חלקי הספיקות וכמו שמובא בגמרא כמה ספיקות בשם תיקו ואמרו המפרשים שתיקו הוא ר"ת תשבי יתרץ קושיות ואבעיות ע"ז גשיב לו אמנם הדבר כן היא שכל חלקי הספיקות יתבררו לנו ע"י אליהו אבל הדברים הפשוטים המבוארים בפסוק וביאורי תורה שבע"פ המסורה לנו ממבואר בת"כ ובגמרא הלא אנו צריכין בעצמנו לדעת כפי יכולתנו כי הלא אליהו לא יבוא ללמוד עם כל אחד ואחד דברים שהיה יכול לידע מעצמו ורק הספיקות אשר אי אפשר לברר יתגלה לנו על ידו ועל הפשוטות המבוארות הלא יאמר כי היה לכם ללמוד ולשנות בעצמיכם קודם שבאתי לבשר הגאולה וכמו שנאמר זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל תוקים ומשפטים ובתריה נתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו'—

(**) ואמילו מי שאין לו שהות או שאינו מוכשר לזה יראה עכ"פ לעשות מעמד ומצב לאחרים בעלי תורה שילמדו עניני הקודש והמקדש ויחשב על שמו ע"כ מה נאה היה אלו ימצאו איזה עשירים מנדבין מנכסיהו

מקריבין קרבנות ומתעסקין בהן [ר"ל גם בלימוד הלכותיהן] ועכשיו שאין אנו מקריבין אותן מהו להתעסק בהן א"ל הקב"ה הואיל ואתם מתעסקין בהן כאלו אתם מקריבין אותם ואיתא במדרש ילמדנו אמר הקב"ה אע"פ שעמיד ביהמ"ק ליחרב והקרבנות בטלים לא תשכחו עצמן לסדר הקרבנות אלא הזהירו בהן לקרות אותן ולשנות אותן [ר"ל בלימוד הלכותיהן] ואם תתעסקו בהן מעלה אני עליכם כאלו בקרבנות אתם עוסקים ע"ש עוד מה שמאריך בזה.

והנה ידעתי את התשובות אשר ישיבו כי בימינו סרדות הזמן מרובות ומשפט הקדימה להלכות הנהוגות בזמן הזה אבל אשאלם הלא יש כמה מסכתות אשר רובם אינם שייכים בזמנינו למעשה כמו רוב מס' סנהדרין ומסכת מכות ורוב מסכת יבמות ועוד כהנה אשר אין נוהגות בזמנינו למעשה ואעפ"כ לומדים אותם בעיון כיאות ולמה יגרע חלק קדשים חלק הקרבנות מבית אלהינו ממסכתות ההם וגם משמע בגמרא שסדר הזה היה נחשב בימי האמוראים ללימוד למעשה כמו שאר סדרים והוא הכל מטעם שכתבנו שכיון שהקב"ה מקבל הלימוד לקרבן כמו בזמן הבית אין אנו יכולים לפטור עצמינו מלימוד הזה כמו שלא היו יכולין לפטור מקרבן בזמן הבית והוא בב"מ ק"ד דאשכח רבה בר אבוא לאלי' וכו' ושאל איתו אליהו למה לא למד סדר טהרות והשיבו בארבעה לא מצינא בשיתא מצינא

יקבע עת מעותותיו ללימוד עניני הקודש והמקדש ובזה יהי' היכר שאנו מחכים ומצפים על התגלות כבודו בעולם ונעבוד עבודתו בכל אשר יצונו.

ובאמת לבד הטעם שכתבנו למעלה שצריך כל ת"ח לידע דיני עבודה כדי שידע להורות לכהנים הלא הכהן הוא שייך רק לענין קבלה וזריקה שזה מיוחד לכהן לבד אבל כל שאר עניני קודש בכלליהן ופרטיהן הוא שייך לישראל כמו לכהן, כמה גדול וקדוש הלימוד ההוא כדאיתא במגילה ל"א שאמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם [היינו שטף מים והפצה על כל פני הארץ] כדור המבול וכדור הפלגה א"ל לאו אמר לפניו רבש"ע במה אדע כי אירשנה א"ל קחה לי עגלה משולשת [דהיינו הקרבנות יכפרו עליהן] אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שביהמ"ק קיים בזמן שאין בהמ"ק קיים מה תהא עליהן א"ל כבר תיקנתי להם סדר קרבנות כ"ז שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאלו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל עונותיהם [והכונה שיתבונן בפירושם ובאופני הקרבתם וכמו שכתב רבינו בחיי שאין לאמר שתהיה הכונה שיהגה ויגרוס לשון הפרשה בפסוקים הערומים בלבד מבלי שיתבונן בפירושם עכ"ל] ואיתא במדרש פ' צו ובפסיקתא דרב כהנא פיסקא ט"ו ר"א בשם ר' חנינא כר פפא שלא יהו ישראל אומרים לשעבר היינו

אוצר החכמה

לקבוע במקומן או במקום אחר שיאות להם חבורת אברכים גדולי תורה שילמדו הסדר והוא ויהיו בקיאים בכל הלכותיו [וכן עשיתי כעירי שקבעתי עשרה אברכים גדולי תורה ויראה לענין זה ושמעתי שבקרב געשה בירושלים עה"ק ג"כ חבורה קדושה כזו ואשרי הפונה אליהם (להחזיקם) ויקרשו לזה מחצית עתותם ומחצית לשארי לימודים איש איש כחפצו ביריד אי בח"מ וישתדלו ללמוד ההלכות אלו על בורין כי כיון שהקב"ה חושב ללמודים אלו כאלו מקיימין איתם בפועל ממש צריך להשתדל ולידע כל דבר בבירור וכמו שכתב השליח בספרו יש נוחלין ובזה תהיה התועלת כפולה כי לכר מה שימצאי בישראל מופלגים היודעים בהלכות אלו הנוהגים בזמן המקדש (שיהיה במהרה בימינו) עוד זאת שת"ח העוסקים בהלכות עבודה מעלה הקב"ה כאלו מקריבין בפועל (מנחות ק"י) וכל זה הוא לבד מצות החזקת התורה שרבה היא עד מאוד – ויתכן מאוד כשימצא חבורה קדושה כזו שלומדים בתמידות דיני עבירה האיש שיודע בנפשו שעבר על עין חילול שבת והוא מחייב חטאת יבקשם שילמדו עברו דיני הקרבת חטאת וידוע מאמר חז"ל כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת או אם רוא אחד מארבעה שצריכין להורות כגון חולה שנתרפא או שהיה חבוש בבית האסורין זכה"ג ובזמן המקדש היה צריך להביא קרבן תודה ועכשיו צריך ללימוד דיני הקרבת התודה ועיין בסוף שו"ע אורח חיים בהשמטה שם שביררנו שם ההנהגה בענין הזה. וימי יתן הפל מתבוננין בזה המאמר שאמר הש"י ומקיימין איתו בודאי היה מתבטל כל הצרות והגירושו.

מדרשות ודהיינו כל קרבן וקרבן למה הוא בא ומעשה העבודה והקרבה ממש בכל קרבן וכיון בה [ר"ל שתהא זה במקום עסק ההקרבה לכפר עי"ז אותו החטא שבא עליו אותו הקרבן] ברית כרותה היא דאינון מלאכיא דמדכרין חוביה לאבאשא ליה דלא יכלין למעבד להון אלא טיבו עכ"ל וע"ש עוד שאליהו הנביא גילה זה הסוד לר' פנחס עי"ש. והנה מזה המאמר לבד נוכל להבין גודל הזריזות ללימוד ההוא הלא כ"א יודע את נגעי לבבו שיש לו עונות הרבה וממילא יש עליו עי"ז כמה מקטרגים ר"ל כי מכל עון נברא מקטרג אחד כדאיתא באבות פ"ד, וכשיש לנו איזה עצה ותחבולה להשקיט רוחם שלא יוכלו לקטרג עלינו ואדרבה יזכירונו לטוב לפני השי"ת כמה אנו חייבין לתת לבנו להעצה ההיא ולא להתעצל בזה, ומלבד כ"ז הלא בזמן שביהמ"ק קיים אלו היה רוצה אף הנשיא שבישראל להקריב קרבן בעצמו אין לו שום רשות לזה [ועוזיהו המלך נתנגע עבור זה] ורק לכהנים ניתן רשות ואלו בזמנינו כל אחד מישראל יש לו רשות ללמוד עניני קרבנות והקב"ה חושב עליו כאלו הקריבין. ועוד יש כמה מאמרי חז"ל המפליגים מאד בענין קדושת הלימוד ההוא ומעט מהם העתקתי בספרי תורה אור עי"ש.

מצינא ופי' רש"י בארבעה בגירסא דארבעה סדרים כגון מועד נשים נזיקין שהם נוהגות בזה"ז כמו בזמן הבית וקדשים גמי כדכתיב ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי ואמרינן מנחות (דף ק.) אלו ת"ח העוסקים בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאלו מקריבין אותן בביהמ"ק בשיתא מצינא, זרעים אינו נוהג בחז"ל וכן טהרות עכ"ל. הרי דסדר קדשים היו לומדים האמוראים כמו שאר סדרים ומטעם זה סדרו רב אשי ולבינא לדורות הבאים גמרא על כל סדר קדשים מה שלא עשו כן בזרעים ובטהרות אף שהיה להם תליסר מתיבתין גם על מס' עוקצין כדאיתא בברכות דף כ' והיינו מטעם הנ"ל דלימוד קדשים נחשב לישראל כאלו מקריבין עוד הקרבנות וכ"כ הרמב"ם בפ"י המשניות בסוף מסכת מנחות וז"ל ואחז"ל ת"ח העוסקים במלאכת עבודה מעלה עליהם הכתוב כאלה נבנה הבהמ"ק בימיהם, וע"כ ראוי לאדם להתעסק בדברי הקרבנות ולשאת ולתת בהם ולא יאמר הרי הן דברים שאין צורך להן בזה"ז כמו שאומרים רוב בני אדם עכ"ל. ודע עוד דלימוד הזה מועיל לאדם שלא ימצא מקטרגין עליו מלמעלה כדאיתא בזה"ק במדרש הנעלם פרשה וירא א"ר כרוספדאי האי מאן דמדכיר ענינא דקורבניא ותקרבתא בפומיה בבתי כנסיות ובבתי

דברי הצעיר שנכהונה המקוה לישועת ד'

ישראל מאיר בן ארי' זאב הכהן מראדין

בעה"ט ספר. חסין היים' ומשנה ברורה.

אגרת תימן

מני אנא משה ברבי מימון הדיין, ברבי יוסף החכם, ברבי יצחק הרב, ברבי עובדיה הדיין זכרונם לברכה: חזקו ידיים רפות וברכים כושלות אמצו! לכבוד גדול וקדוש מר ורב יעקב החכם הנחמד היקר הנכבד בן כבוד מר ורב נתנאל זכרונם לברכה בן אלפיומי, ובכלל כל אלופינו אחינו כל תלמידי הקהלות אשר בארץ תימן, ישמרם צורם ויגן בעדם! אמן! סלה! על שרשי האמת יעידו גזעיהם ועל טוב המעיונות ישהידו נובעיהם!

ואמנם כי משרש האמת פרח נצר נאמן, וממעין החסד נהר גדול נמשך בארץ תימן, להשקות בהם כל גנים, להפריח הנצנים, והנה הוא לאטו נדבר, כל עיף וצמא במדבר, ובו מצאו ספקם ודיים, כל עוברי דרך ואיי הים, לכן העבירו קול בספרד ובספרוים, מקצה השמים ועד קצה השמים, הוי כל צמא לכו למים, והסוחרים כולם יחד לשואליהם עונים כי מצאו מטע יפה ונעמן, ומראה טוב כל רזה בו ישמן, ולרועיהם בו מרעה נאמן, יושבי ארץ תימן, וכי הם לדל נותני לחמו, מסעד לעשיר מקדימי שלומו, הליכות שבא קוו למו, וידם לכל עוברי דרך מתוחה, וביתם פתוחה לרוחה, ועמם מצאו הכל מנוחה, ונסו יגון ואנחה, וכל היום הוגים בתורת משה, הולכים בדרך הורה רב אשי, רודפי הצדק, ומחזיקי הבדק, מעמידי עקרי התורה על תלם, מקבצים נפזרי ה' במלולם, מקימי כל המצות בדקדוקיהן במקהלותם, אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותם.

ברוך ה' אשר לא השבית מקימי תורה ושומרי חקים, באיים הרחוקים כאשר הבטיחנו בטובו וחסדו, על ידי ישעיהו עבדו, ואתם האות כאשר הודיענו, "מכנף הארץ זמירות שמענו", יסעדכם ה' להקים דת וחקה, לשמור משפט וצדקה, לנצור מצותו ודתו, לאחוז בבריתו, אמן! סלה!

וכאשר הגיע אלינו כתבך יקירנו למצרים, נעמו כל אזנים, כי תאווה הוא לעינים, והוא העיד בפנינו עליך כי ממשרתי השם אתה העומדים בהיכלו, החונים על דגלו, ומרודפי התורה ואוהבי דתותיה, השוקדים על דלתותיה, יפתח ה' לך את מצפונה, וימלא לבך מצפונה, ויהיו דבריה נר לרגלך, ואור לנתיבתך!

וזה אשר אמרת, ידידנו, בכתבך כי שמעת מקצת אחינו אנשי גליותנו ישמרם צורם, שהם מהללים אותי ומרבים ומנשאים ועורכים אותי לגדולי איתנים, לפי אהבתם ספרו, ובטובם ובחסדם דברו וחברו, ודבר דבור על אופניו ממני שמע, ואל אדם אחר אל תישע, אני קטן מקטני חכמי ספרד, אשר עדים בגלות הורד, ותמיד אשקד במשמרותי, ולא השגתי חכמת אבותי, כי ימים רעים וקשים פגעונו, ובשלוה לא התלוננו, יגענו ולא הונח לנו, אבל רצתי אחר הקוצרים בכל שבילים, ואלקטה בשבילים, אקבץ הבריות והמלאות, והצנומות והרקות לא אבעט, זה שבתי הבית מעט, ולולי ה' שהיה לנו ואבותינו ספרו לנו, לא השגתי המעט אשר אספור, וממנו תמיד אשבור. ועל אודות ידידנו תלמידנו רבי שלמה סגן הכהנים החכם הנבון אשר אמרת בכתבך כי הוא מרחיב פיהו במהללנו, ומאריך לשונו בשבחנו. לשון הבאי דבר בתשוקתו, והגדיל לספר באהבתו ובחמלתו, יבנה ציון וירושלים ויהיה כגן פורח, ויחזירהו אלינו שלם ושמח.

ושאר עניני כתבך אשר שאלת להשיבך עליהם לך ראיתי להשיב בלשון קדר וניבו, למען ירוץ הקורא בו, בכל האנשים, והטף והנשים, כי תשובת ענינו אחד, ראויה לעמוד עליה כל קהלותיכם יחד.

אמנם מה שזכרת מן העומד בארץ תימן, שגזר שמד על ישראל והכריח את כל המקומות שיש לו ממשלה

עליהם לצאת מן הדת, כמו שעשה הכנעני בארצות המערב, שמועה זו הסירה הדר פנינו, ורגזו וחלו עליה כל קהלותינו. ובאמת יש לנו לומר עליה שהיא שמועה רעה אשר כל שומעה תצלנה אזניו, שרפו לה לבותינו ונתבלבלו מועצותינו לצרות הגדולות האלה. נמשך לנו שמד בקצו העולם ממזרח ומערב, ויהיו בני ישראל בתוך אלה מזה ואלה מזה. ועל העת הקשה הזאת שראה הנביא מחזה "התחיל להעתיר בעדנו ולהתפלל עלינו, (ככתוב) עמוס ז' ה' (: בואמר אדני אלהים חדל נא מי יקום יעקב כי קטן הוא". ודבר זה לא יהרהר בו בעל אמונה, ולא ישליכהו מי שיש לו במשה אמנה, ואין ספק להיות אלו חבלי משיח שהיו החכמים מבקשים מהבורא שלא יהיו מצואים בהם, וגם הנביאים היו מרעידים בהעלותם אותם על רעיוניהם, כמו שאמר) ישעיה כ"א ד' (: "תעה לבבי פלצות בעתתני". וגם בספר הישר אמר הבורא: אוי למי שיהיה מצוי באותו הזמן משומו אל!

אבל מה שאמרת שדעת קצת בני עמנו נעדרה ונתבלבלה, ונעה לבבם, והתחדש להם ספק, ונתעלפה סברתם, וקצת לא סרו מאמונתם ולא נתעלפו ולא חרדו זה לזה, דבר זה כבר קדם על ידי דניאל עליו השלום כמו שהודיענו הבורא, כי בהאריך לנו הימים בגלותנו ובבא הצרות עלינו יצאו רבים מן הדת ויתחדש להם ספק ויטעו, וסבה זו תהיה בראותם דלדולנו ותוקף יד מונינו והתגברותם עלינו, וקצתם לא יתחדש להם ספק ולא תתבלבל סברתם, שנאמר) דניאל י"ב י': "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים ולא יבינו כל רשעים והמשכילים יבינו", והוסיף לבאר לנו, שאפילו המשכילים ההמה והמבינים שעברו עליהם צרות ועמדו כנגדם ונשאו באמונתם בה' ובמשה עבדו, עדיין יעברו עליהם צרות קשות ורעות יותר מן הראשונות שעמדו כנגדם עד שיתחדש להם ספק, ויטעו ויתעו עד שלא יתבאר להם כי אם מעט מזער, כמו שאמר) דניאל י"א ל"ה (: "ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהם ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד"

ועתה, אחינו, חיבים אתם להטות אזנכם ולשמוע מה שאסדר לפניכם, ותלמדוהו לטף ולנשים, כדי שיתקיים להם מה שהסתפק מאמונתם ותתחזק בנפשותם האמת שאין לזוז ממנה, ויצילנו הבורא, ויצילכם מן הספק.

דעו, שזאת היא תורת ה' האמתית שנתנה לנו על ידי אדון כל הנביאים הראשונים והאחרונים, שבתורה הזאת הבדילו הבורא משאר בני העולם, שנאמר) דברים י' ט"ו (: "רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה", ואין זה לפי שהייו ראויים לכך, אלא בחסדו של בורא טובו שהתחסד אלינו והטיב לנו בשביל שקדמו לאבותינו מעשים טובים בידיעת הבורא ובעבודתו, שנאמר) דברים ז' ז' (: "לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם", ומפני שיחד אותנו הבורא במצותיו ובחוקותיו, והתבארה מעלתנו על זולתנו בכללותיו ובמשפטיו, שנאמר) דברים ד' ח' (: "ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים", קנאונו עובדי עבודה זרה כלם על דתנו קנאה גדולה, וילחצו מלכיהם בשבילה לערער עלינו שטנה ואיבה, ורצונם להלחם בה' ולעשות מריבה עמו, ואלהים הוא ומי ירב לו? ואין לך זמן מאז שנתנה לנו תורה זו עד זמננו זה, שכל מלך עובד עבודה זרה גובר או מכריח או מתגבר או אונס, שאין תחלת כוונתו ודעתו לסתור תורתנו ולהפך דתנו באונס בנצחון ובחרב, כמו עמלק, וסיסרא, וסנחריב, ונבוכדנצר, וטיטוס, ואדרינוס והרבה כיוצא בהם - זהו הנוע האחד משני הנועים שהתכנו בו לנצח החפץ האלהי. אבל הנוע השני - הם המחודדים משאר המלכיות והחכמים מיתר הלשונות, כמו האדומים, והפרסיים והיונים, שאלו כמו כן שמו כונתם לסתור דתנו ולהפך תורתנו בטענות שטוענים אליה ובקושיות שמחברים, ומגמתם בכל זה להפך התורה ולמחות עקבותיה

בחבוריהם, כמו שהתכנו האנסים במלחמותיהם. וזה לא יצלח ולא זה, שהקדוש ברוך הוא בשר אותנו על ידי ישעיהו, שכל אנס או נצחן שיתכון לסתור תורתנו ולבטל דתנו בכלי זיין ישבר הבורא כלי מלחמתו ולא יצליחו. וזה על דרך משל, כלומר שעצתו לא תשלם לעולם. וכמו כן כל טוען שיתכון לבטל מה שבידינו, יצא מחויב מן הדין בטענתו ויבטל אותה ולא תתקיים, כמו שנאמר (ישעיהו נ"ד י"ז): "כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה'". ושתי אלו הכונות, כלומר עובדי עבודה זרה המתכונים לשתי אלו הכונות עלה בדעתם שבנין זה אינו נוח ליהרס, ואף על פי כן עשו אחוה להרוס יסודות הדת שהוטבעו במעבה נאמן, והם בכל זה מוסיפים יגיעה ועצב והבנין יעמד על חזקתו, והאמת תהתל בהם ותשחק, כלומר הקדוש ברוך הוא שהוא האמת יושב ומהתל ושחק בהם על שהם מתכונים בחלישות שכלם כונה שאין לה תכלית. ועל זה הענין אמר דוד עליו השלום ברוח הקודש בראותו כונתם לסתור דת האמת ובראותו שהקדוש ברוך הוא יושב ומשחק בהם (תהלים ב' ג'): "ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו".

ועדיין אנו בחונים ומנוסים בשתי הכתות האלו מיום מלכותנו וקצת ימי גלותנו, ואחר כך התחדשה כת אחרת שמגדלת בענינה ומררה חיינו משתי עניני הכתות, כלומר מכת ההתגברות ומכת הטענות והקושיות, וראתה בעצה להכחיד שם אומה זאת מדרך אחרת, והוא שהתנכלה בעצתה להתודע בשם נבואה ולחדש דת מבלעדי תורת ה', והודיעה ברבים ששתי התורות מאת ה', וכונתה לחדש הספק ולהכניס מבוכה בלבותינו, בהיות התורה אחת הפך האחרת ושתיהן מכונות לאלוה אחד להיות זה מבוא ושער לסתור תורתנו. ובכל זה כבר נבא דניאל ואמר בסוף שסופו להכשל, שנאמר (דניאל י"א י"ד): "ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו". ואחריה לזמן ארוך עמדה דת מיוחסת אליה מאומת בני עשו שלא היתה כונתה אליה, ולא עלתה כמו כן במחשבתה ולא הזיקה שום דבר לישראל, ולא נולד בהם ספק לא לכלל ולא ליחידים, לפי שהתבאר להם חסרונה ושנכרתה, ואבדה בידינו עד שנעשה בה מה שנעשה. ועמד אחריה משגע ונהג כמנהגו, כלומר לשנות דתנו, הואיל ופתח בו הפתח. והוסיף עם כל זה כונה אחרת שרדף אחר המלכות ובקש שישתעבדו לו, והתחדש מה שהוא מפורסם.

וכלם אין חפצם אלא לדמות שקריהם לדת ה'. ולא תדמה המלאכה האלהית למלאכה אנושית אלא לתינוק שאין לו ידיעה באחת מהן, ואין הפרש בין דתנו זאת לשאר הדתות שרוצים לדמותן אליה, אלא כמו שיש ההפרש בין האדם החי המרגיש ובין הצלם שפסלו האומן מעץ או שיצקו ממתכת, כלומר מכסף או מזהב, או שפתח מאבן גלל, כלומר מאבני שיש וזולתו, עד שתקנו וציירו בצורת אדם, שהכסיל שאינו יודע החכמה האלהית והמלאכה ההיא, בראותו הצלם ההוא בדמות אדם בכל משטחו הגלוי וכתבניתו ובדמותו ובמראהו, יחשוב שנעשה כמו שנעשה האדם, לפי שאינו יודע הפנימיות של שניהם; אבל החכם היודע הפנימיות של זה ושל זה, אז יודע שהפנימיות של זה הצלם אין שם תקון מלאכה, וכן ידע שהפנימיות של אדם יש בה הנפלאות האמתיות והמלאכות המורות על חכמת הבורא יתברך, בראותו עצביו נמשכים בבשר שהוא סבת התנועה החפצית, הנקרא בלשון ערב "עצל" ובלעז "מוסקול", באברי הבשר והתלכדם, ונטית יתרותיו, ומקום דבוקם, ולפיפת קשוריו, ואיכות גדולו, והרכבת אבריו ופרקיו, ומוצא עורקיו המתנועעים והעורקים שאינם מתנועעים והתחלקם, וישוב נתחיו קצתם על קצתם החיצונים והפנימיים, כל דבר ודבר על מתכונתו ותבניתו ובמקומו. כן

הדבר בכסיל שאינו יודע סתרי כתבי הקודש ופנימי המצות, כשירצה לערוך דתנו זאת אל דת המזויפת הנפעלת יחשוב שיש ביניהן ערך ודמיון, הואיל וימצא בדת ה' איסור והיתר ובדת המזויפת הנפעלת כמו כן, ובדת ה' ימצא מיני עבודות ובנפעלת כמו כן מיני עבודות, ודת ה' יש בה צוויים הרבה ואזהרות ועונשים ושכר, וכמו כן בזאת המזויפת הנפעלת ואלו היה יודע פנימיותיהן, היה יודע שהדת האלהית האמתית שחכמתה בפנימיותיה ושאין לה שום צווי ולא אזהרה שאין בפנימיות שלה דברים המביאים תועלת בשלמות האדם, ומרחיקים ממנו נזק שמונע ממנו השלמות ההיא, ויגיעו לו בהם מעלות המדות ומעלות הדעות להמון כפי יכלתם וליחידים כפי השגתם, ובהם יהיה הקבוצ האלהי המעולה והמגיע והחונה על שתי השלמיות האלו, כלומר השלמות הראשונה - שהיא התמדת קיומו בעולם הזה על מיטב העינים הנאותים לאדם, והשלמות השנייה - שהיא השגת המושכלות כמו שהם בעצמם כפי כחו של אדם.

וידוע כמו כן שהדתות ההן המדמות לדתנו הם דברים שאין להם פנימיות, אלא ספורים ודמיונים שהתכון להם המדמה לכבוד עצמו ולאמר עליו שהיה כפלוני ופלוני, והתבארה עברנותו לנגד החכמים, ונעשה הדבר שחוק וליצנות כמו שמשחקים מפעלות הקוף כשידמה מעשיו למעשה אדם. וכבר הודיענו הבורא על ידי דניאל עליו השלום שדבר זה עתיד להיות, ושבאחרית הדבר יעמוד אדם ויגלה דת שתדמה לדת האמת, וידבר גדולות ויאמר שירדה עליו רוח נבואה ונתן לו ספר ושדבר הבורא עמו, ואמר הוא לבורא, וכיוצא בזה מהרבות דבריו אמר דניאל כשספר עמידת מלך אדום, ודמה עמידת משגע, ואיך יהיה נוצח למלך אדום ולמלך פרס ויון, לקרן צומחת שארכה וגדלה. כמו שיתבאר זה מן הפסוקים להמון וליחידים שהם עינים שנגלו במציאות, כלומר בעולם, ואין לפסוקים ההם פירושים אחרים אלא כפשטם, שכן אמר (דניאל ז' ח'): "משתכל הוית בקרניא ואלו קרן אחרי זעירה סלקת ביניהון ותלת מן קרניא קדמיתא אתעקרא מן קדמה ואלו עינין כעיני אנשא בקרנא דא ופום ממלל רברבן". ואתה עיין בחכמת זה המשל ותראה נפלאות. אמר שראה הקרן הצעירה הצומחת, ובעוד שהיה מתמיה על אריכותיה ועל שהפילה שלש קרנות מלפניה, עד שראה לקרן ההיא עינים כעיני אדם ופה מדבר גדולות, כלומר שהעומד הזה ידמה דת שתדמה לדת האלהית ויאמר שהוא נביא וירבה דברים. ובאר לנו דניאל שכונתו תהיה להפר ולבטל התורה הזאת שבידינו ויתכון לשנותה, שכן אמר (דניאל ז' כ"ה): "ויסבר להשניה זמנין ודת ויתיהבון בידה עד עדן ועדנין ופלג עדן", ובאר לו הבורא יתברך לדניאל שהוא עתיד לאבדו אחר גדולתו וגדולת אריכותו עם כל הנשאר מן האומות שקדמוהו.

ושלשת המערערים האלה, כלומר הכת האנסית, והכת הטוענת טענות והכת המתדמה לדתנו, כלן יאבדו, ואם תראה להם שום גבורה ונצחון בשום זמן לא תעמוד להם הגבורה ההיא ולא יאריך להם הנצחון ההוא. וכן גזר עמנו בוראנו יתברך והבטיחנו מעולם ועד עולם, שכל זמן וזמן שיעמוד על שונאיהם של ישראל שמד או שיתחדש עליהם שום רוגז שהוא עתיד לסלקו ולהסירו, שכן אמר דוד ברוח הקודש, מספר בלשון האומה שמתרעמת מתוקף יד עובדי עבודה זרה בנו ופשט ממשלתם עלינו מתחלתנו, ואף על פי כן אין בהם יכולת להאבידנו ולמחות את שמנו, ואף על פי שרודפים אחרינו ומנגעים אותנו בשמדות וגזרות שכן אמר דוד עליו השלום (תהלים קכ"ט א' - ב'): "רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל רבת צררוני מנעורי גם לא יכלו לי". ואתם, אחינו, האינכם יודעים שבימי נבוכדנצר הרשע הכריחו את ישראל לעבוד עבודה זרה, ולא נצלו מן הנמצאים אלא דניאל חנניה מישאל ועזריה, וסוף דבר השמידו הבורא יתעלה והאביד נימוסו וחזרה האמת למה שהיתה?

וכן אירע בבית שני כשגברה מלכות יון הרשעה, וגזרו שמדות גדולות ומשונות על ישראל לאבד הדת, וגזרו עליהם חלול השבת ולהפר ברית מילה ושיכתוב כל אחד מישראל בלבשו שאין להם חלק בה' אלהי ישראל, ושיחוק בקרן שורו כענין הזה ואחר כך שיחרוש בו, ועמדו בגזרה זו כמו חמשים ושתים שנה, ואחר כך אבד הקדוש ברוך הוא ממשלתם ודתותיהם יחד? וכן תמצא לרבותינו אומרים ברוב המקומות: פעם אחת גזרה מלכות יון הרשעה שמד על ישראל, ושלוש על ישראל, כך וכך גזרו עליהם, ואחר כך היה מבטל הבורא יתברך הגזרה ההיא והיה משבית אותה והיה מבטל ומשבית הגזר אותה. וכן אמרו זכרונם לברכה: "שמדא עביד דבטיל".

וכבר הבטיח הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו עליו השלום, שאף על פי שישתעבדו האומות בזרעו ויענו אותם ויגברו עליהם, הם ישארו ויעמדו והמשתעבדים בהם יחלפו ויאבדו, כמו שנאמר, (בראשית כ"ח י"ד): "והיה זרעך כעפר הארץ", כלומר אף על פי שהם נתונים למרמס ולמרפס כעפר הזה שהכל דורסים אותו - סוף שיגברו וינצחו. וכן על דרך המשל, כמו שהעפר באחריתו יעלה על הדורסים אותו וישאר הוא, והדורסים אותו לא יעמדו. והנה באר ישעיהו עליו השלום והודיענו משמו של הקדוש ברוך הוא, שהאומה הזאת כל ימי היותה בגלות כל מי שיעלה במחשבתו להתגבר עליה ולאנס אותה אפשר לו לעשות ויצליח, אבל באחריתו ישלח הקדוש ברוך הוא מושיע ויסיר ממנה חליה וכאבה, שכן אמר (ישעיהו כ"א ב'): "חזות קשה הגד לי הבוגד בוגד והשווד שודד עלי עילם צורי מדי כל אנחתה השבתי". וכן הבטיחנו הבורא על ידי נביאיו, שלא נאבד ולא יעשה עמנו כליה ולא נסור לעולם מלהיות אומה חסידה. וכמו שאי אפשר שתתבטל מציאותו של הקדוש ברוך הוא, כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם, שכן אמר (מלאכי ג' ו'): "אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם". וכמו כן בשרנו והאמיץ אותנו יתברך שמו שנמנע אצלו למאוס אותנו בכללנו, ואף על פי שנכעיסהו ונעבור על מצותיו, שכן כתוב (ירמיה ל"א ל"ו): "כה אמר ה' אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי הארץ למטה גם אני אמאס בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ה'". וכענין זה בעינו הבטיחנו בתורה על ידי משה רבינו עליו השלום, שכן כתוב (ויקרא כ"ו מ"ד): "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתי ולא געלתי לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם".

ואתם, אחינו, חזקו ואמצו והשענו על הפסוקים האלה האמתים, ואל יבהילו אתכם השמדות אם תכפו אתכם, ואל יפחיד אתכם תוקף יד האויב עליכם וחלישת אומתנו, שכל הענין הזה אינו רק נסיון ובחינה להראות אמונתכם וחבתכם בעולם, ושלא יחזיקו בדת האמת בעתות כאלו אלא החכמים יראי ה' מזרע יעקב, הזרע הטהור והנקי שנאמר עליהם (יואל ג' ה'): "ובשרידים אשר ה' קורא", באר שהם יחידים והם האנשים שעמדו אבותם על הר סיני, ושמעו הדבור מפי הגבורה, ושלחו ידיהם ואמונתם לברית וקבלו על עצמם המעשה והקבלה ואמרו: כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע! וחייבו דבר זה עליהם ועל הבאים אחריהם, שכן כתוב (דברים כ"ט כ"ח): "לנו ולבנינו עד עולם". וכבר הבטיחנו הבורא יתברך כאדם הנכנס ערב לחברו ודי לנו בערבותו, והודיענו שכל מי שעמד על הר סיני שהם מאמינים בנבואות משה רבינו בכל מה שבא על ידו, הם ובניהם ובני בניהם עד עולם, שכן אמר הקדוש ברוך הוא יתברך (שמות י"ט ט'): "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם". לפיכך יש לדעת, שכל מי שנטה מדרך הדת הנתונה במעמד ההוא שאינו מזרע האנשים ההם. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה על כל המסתפק בנבואה: לא עמדו אבותיו

על הר סיני! המקום יצילנו ויצילכם מן הספק, וירחיק ממנו ומכם המחשבות המביאות לידי ספק ולידי מכשול!

לפיכך, אחינו כל ישראל הנפוצים בקצוות הארץ, חייבים אתם לחזק קצתכם לקצתכם, ולאמץ ולזרז הגדולים לקטנים, והיחידים להמון, ותחברו אומתכם על דבר אמת שלא ישתנה ולא יופר, ולהרים קולכם באמונה שלא תפול לעולם ולא תשחת, והוא להודיע לרבים שהקדוש ברוך הוא הוא אחד ולא כשאר האחדים, ולהודיע שמה שהיה נביאו ומדבר עמו, והוא אדון כל הנביאים, והוא שלם מכולם, והוא המשיג מהקדוש ברוך הוא מה שלא השיג אחד מכל הנביאים לא לפניו ולא לאחריו, ושספר תורה זה כולו "מבראשית" עד "לעיני כל ישראל" הוא דבור מאת הבורא יתברך למשה רבינו, שנאמר (במדבר י"ב ח'): "פה אל פה אדבר בו". ושאין להפר ולא לשנות ולא להוסיף ולא לגרוע לעולם, ושלא תבא מאת ה' תורה זולתה ולא ציווי ולא אזהרה. וכמו כן זכרו מעמד הר סיני שצונו הקדוש ברוך הוא לזכרו תמיד, וגם הזהירנו מלשכחו אותו, וצונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו, הוא מה שנאמר (דברים ד' ט' - י'): "רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב". וראוי לכם, אחינו, שתגדלו בניכם על המעמד ההוא הגדול, ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והדורו שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו, והטענה המביאה לידי אמת, וגדלו המעמד ההוא על כל גדולה כמו שגדלו הקדוש ברוך הוא, שנאמר (דברים ד' ל"ב): "כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך". ודעו אחינו בברית הזאת ובסברה הזאת, שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות שהעיד עליו מבחר כל העדים שלא היה מקודם כמוהו וכן לא יהיה אחריו כמוהו, והוא שתשמע אומה אחת בכללה דבור הקדוש ברוך הוא ושתראה כבודו עין בעין, ודבר זה היה שתתחזק האמונה חזק שלא ישנה משנה, ויגיע לנו על ידי האמת כדי להעמיד רגלינו לבל ימעדו אשורינו בעתות כאלו, כשיתחדש שום רוגז או שמד על יהודים חס וחלילה וכשתתגבר יד האנס, שכן כתוב (שמות כ' כ'): "כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו", כלומר שזה הנגלה עליהם בענין זה, כדי שתעמדו בכל נסיון שיפגע בכם באחרית הימים, שלא יזוז לבבכם ולא תחטאו. ואתם, אחינו, היו על בריתכם קיימים ובדתכם מחזיקים ועל אמונתכם נוהגים ועומדים.

ושלמה המלך עליו השלום דמה אותנו לאשה יפה בתכלית היופי שאין בה דופי, שנאמר (שיר השירים ד' ז'): "כלך יפה רעיתי ומום אין בך". ודמה שאר האמונות והסברות שרוצים להמשיכה אליהם ולהחזירה לאמונתם כאנשי הבליעל השטופים בזמה והמפתים הנשים שהן בנות חיל להשיג מהן תאותם המכוערת, כן אירע לנו עם אלו שהם משיאים אותנו ומפתים להחזירנו לדתותיהם, ואולי נאחז ונסתבך בסבכי פחזותם ובענפי שקריהם. ואחר כך חזר בחכמתו בלשון תשובת האומה, כאלו היא אומרת לאותם שהם רוצים לפתותה, ולהראות להם שסברתה מעולה מסברתם: לאיזה דבר מתחזקים בי? התוכלו להראות לי כמו "מחולת המחנים" (שיר השירים ז' א')? כלומר שהאומה תטעון כנגדם ואומרת להם: הראוני כמו מעמד הר סיני שהיה בו מחנה אלהים ומחנה ישראל זה לעומת זה אז אשוב לעצתכם! וזה המאמר הוא על דרך משל: "שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים", ופירש "שולמית" - השלמה החסידה, "ומחולת המחנים" שמחת מעמד הר סיני שהיה בו מחנה ישראל", שנאמר (שמות י"ט י"ז): "ויצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויציצו בתחתית ההר", ומחנה אלהים כמו שנאמר (תהלים ס"ח י"ח): "רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' במ סיני בקדש". ראה חכמת המשל וסודו, שהוא החזיר מלת "שובי" ארבע פעמים בזה הפסוק להיות

לרמז שאנו נרדפים ארבע פעמים לצאת מן הדת בכל אחת מן המלכיות האלה הארבעה שאנו היום באחרונה מהן.

והבטיחנו הקדוש ברוך הוא בתורתו ואמר כי בהיותם מכריחים אותנו לאחז בסברתם, שנאמר (דברים ד' כ"ח): "ועבדתם שם אלהים אחרים מעשה ידי אדם", אבל בכל זה לא יהיה זה בכלל בכל הארץ ולא תכרת התורה ממנו לעולם, והבטיח ואמר (דברים ל"א כ"א): "כי לא תשכח מפי זרעו". ובאר לנו על ידי ישעיהו מבשר אומתנו, שהאות בינו ובינו יתברך והמופת המורה שלא נאבד הוא קיום תורת ה' ודברו בינינו, שנאמר (ישעיהו נ"ט כ"א): "ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיו". וגם התפארה אומתנו לפני הקדוש ברוך הוא על שתסבול צרות השמדות ותשא הצרות התוכפות עליה, שכן כתוב (תהלים מ"ד כ"ג): "כי עליך הורגנו כל היום" - זה דורו של שמד.

ויש עלינו לשמוח במה שנסבל ונשא מן הצרות ואבדת הממון והגלות והפסד עניינינו, שכל זה לתפארת היא לנו לנגד בוראנו וכבוד גדול, וכל מה שיפול ממנו בענין הזה הוא חשוב כקרבן כליל על גבי המזבח, ויאמר לנו על זה (שמות ל"ב כ"ט): "מלאו ידכם היום לה' ולתת עליכם היום ברכה". לפיכך ראוי להם שיברחו וירדפו אחרי ה', ויכנסו למדברות ולמקומות שאין בהם ישוב, ושלא יחושו על התבודד מן האדם, וגם לא יחוסו על אבדת ממון, שכל זה דבר מועט ומצער לנגד מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, המולך על הכל, השם הנכבד והנורא הזה, ה' אלהיך, ונאמן הוא לשלם שכר טוב בעולם הזה ובעולם הבא. ובדרך הזה מצאנו החסידים הטהורים רודפים האמת ומשיגים אותה, הם בורחים לדת האל מקצוות הארץ הרחוקות ושימו מגמותם למקומות החסידים, כדי שיוסיפו להם מאור התורה, כדי ששיגו בענין זה מן הקדוש ברוך הוא מן הטובה. ואיך לא ימאס האדם ואיך לא יקוץ בארץ מולדתו ובבני משפחתו בשביל התורה כלה בכללה? והנה מצאנו איש אחד בין שאר בני אדם כשלא ימצא די מחייתו במקום אחד עד שיקוץ בו ויצר לו מקומו יצא משם למקום אחר, כל שכן כשיצר לו מקומו מצד תורתו ומצד אמונת האל שלא יברח ממנו אל מקום אחר? ומי שלא יתכן לו לצאת בשום זמן, לא ינהל נפשו לאט ויפשע בעצמו ויעשה הפקר לחלל השבת ולאכול אסורים ויעלה על לבו שפרק מעליו עול התורה, שהתורה הזאת לא יוכל להמלט ולהנצל ממנה אפילו אחד מזרע יעקב לעולם. לא הוא ולא זרעו ולא זרע זרעו, בין ברצונו בין שלא ברצונו, אבל הוא נענש על כל מצוה ומצוה שבטל מן הצווים, כלומר ממצות עשה, וגם יענש על כל מה שיעבור ממצות לא תעשה. ולא יעלה על הדעת שבהיותו עושה החמורות שלא יענש על הקלות כדי שיפקיר עצמו להן, אבל ירבעם בן נבט, שחיק עצמות, יענש על העגלים שחטא בהם והחטיא את ישראל וכמו כן יענש על שבטל מצות סוכה בסוכות. וזה העיקר יסוד מיסודי התורה והדת, ולמדוהו ועשו היקש עליו!

ומה שזכרת מדבר הפושע שהכניס בלבבות העם שמלת "במאד מאד" (בראשית י"ז כ') הוא נאמר על משגע, וכן מה שאמר (דברים ל"ג ב'): "הופיע מהר פארן" רומז אליו, וכן מה שנאמר (דברים י"ח ט"ו): "נביא מקרבך מאחריך כמוני", וכן הבטחתו לישמעאל (בראשית י"ז כ'): "ונתתיו לגוי גדול" - דברים אלו כבר נדחו ונסתרו מרוב הרגלתם בפי הכל, ולא נאמר בהם שהם בתכלית החלישות בלבד, אבל אומרים שצחוק הוא והתול לקחת מהם ראייה, והם דברים שאינם מביאים ספק בשום פנים ואפילו בלב ההמון. והפושעים בעצמם המשחקים בדברים האלו אין דעתם שכן הוא, גם אינם מסתפקים להם, אבל כונתם באלה הדברים להתפאר בהם בפני הגוים

ולהראות להם שהם מאמינים. אבל הקלון שאומר שמשגע כתוב בתורה. ישמעאלים עצמם אינם מאמינים בראיות אלו, ואינם מקבלים אותן, ואינם לוקחים אותן לראיה, לפי שבטולה מבואר, ומפני שלא מצאו להם טענה בשום פנים בפסוק מפסוקי התורה, ולא בסברה, ולא בדמיון, כדי שיתלו ממנו, הוצרכו לומר שהחלפנו התורה ושנינו אותה ושגררנו שם פלוני מן התורה, ולא מצאו להם שום טענה להנצל יותר קרובה מזו, ואף על פי שהיא בתכלית ההריסה ובטולה גלוי אפילו להמון, כל שכן ליחידים, הואיל והתורה העתיקה ללשון ארמית, ולשון פרס, ולשון יון, ולשון לעז, קודם שעמד הפסול כמה מאות מן השנים, ועוד שהיא מקובלת דור מפי דור ממזרח העולם ועד מערב, ולא נמצא בכל זה שום חלוק כלל, ואפילו בדקדוקיה, אפילו בין קמץ חטף לשורק לא נמצא בה שום חלוק, ולא הוצרכו לטענה זו החלושה, אלא שלא מצאו שום ספק בתורה. וביאור הדבר ממה שכתוב "ונתתיו לגוי גדול", אין רצונו לאמר גדול בתורה ובנבואה, אלא במנין בלבד, וכבר נאמר בעובדי עבודה זרה (דברים ד' ל"ח): "גוים גדולים ועצומים", וכן במה שאמר "במאד מאד" אלו היתה הכוונה בו שיצא ממנו פלוני, היה אומר "וברכתיו במאד מאד", ואז היה אפשר להתלות זה הטוען בחוט של קורי עכביש לומר שענינו - אברכנו להיות מזרעו פלוני, אבל הואיל ואמר "במאד מאד" אחר שאמר "והרבתי", יורה הדבר שאינו אלא על דרך ההפלגה ברב המנין. והנה באר הקדוש ברוך הוא בתורה לאברהם אבינו עליו השלום שכל מה שהבטיחו הבורא יתברך מברכות ושיתן מצוות לזרעו ויבדיל אותו מזולתם, שבשביל זרע יצחק נאמר בלבד זה ולא על זה האחר, והוא סמוך ומושג לברכת יצחק, שנאמר (בראשית כ"א י"ג): "וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא", ובאר בזה שהעיקר - יצחק, וזה האחר - טפל. ועוד ביאר בפירוש ואמר (בראשית כ"א י"ב): "כי ביצחק יקרא לך זרע". ועוד כשנסכים על ישמעאל, שאפילו היות זרעו הרבה במנין לא יהיה חסיד ולא יהיה לו חן בשלמות האנושית כדי שתתפרסם בו ותתודע, אבל תתודע חסידותך בזרעך החסיד, והוא הזרע הבא מיצחק, וזה פירוש "יקרא", כמו שנאמר (בראשית מ"ח ט"ז): "ויקרא בהם שמי ושם אבותיו", כלומר יתפרסם בהם ויתודע. ואחר כך באר יצחק, שהברכות ההן שהבטיח בהן לאברהם, שבכלל הברכות ההן שיקים בריתו ותורתו של הבורא בזרעו, כמו שאמר לבניו (בראשית י"ז ח'): "והייתי להם לאלהים", ואחר כך יחד יצחק והבדילו מישמעאל בכל הברכות האלו כמו שבארנו, ויחדו בברית זולת ישמעאל, כמו שנאמר (בראשית י"ז כ"א): "ואת בריתי אקים את יצחק", ואחר שאמר בשביל ישמעאל (בראשית י"ז כ'): "הנה ברכתי אותך", באר לנו הקדוש ברוך הוא ענין זה על ידי יצחק, שיעקב יחד בכל הברכות האלו זולת עשו, והוא מה שאמר יצחק (בראשית כ"ח ד'): "ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך":

הנה התבאר לנו, שמעלת התורה שהבטיח בה הקדוש ברוך הוא לאברהם שתתקים בזרעו, שיצחק הוא המיוחד בה, ואחריו יעקב מזרע יצחק, וכן מצאנו הנביא, עליו השלום, שנתן הודאה להקדוש ברוך הוא על הטובה הגדולה הזאת, שכן כתוב (תהלים ק"ה ט'): "אשר כרת את אברהם ושבועתו לישחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם". ומה שיש לך לדעת, שזה השם שעלה בדעת הישמעאלים שכתוב בתורה שאחזו בו הפושעים, כלומר "במאד מאד", שהוא "מחמד" אינו מחמד אלא אחמד, כי הוא פשט המאמר שהם אומרים שהוא כתוב בתורה, וכשליחות המכזבים שהוא "אבנגלוי" ששמו "אחמד", ומספר "כבמאד מאד" אינו עולה למספר "אחמד" שסוברים שהוא כתוב בתורה.

אבל מה שאומר "הופיע מהר פארן" בידוע שהוא פעל עבר ואלו אמר "יופיע" אז יכול היה הטוען להתלוצץ

ולהתלות בו, אבל הואיל ואמר "הופיע" הורה שהוא דבר שכבר עבר, וביאור הדבר שהוא מספר מעמד הר סיני, ואומר כשנגלה על הר סיני לא נגלה מן השמים על הר סיני כרדת אבני אלגביש, אלא נגלה מעט מעט לאט מראשי ההרים מראש הר לראש הר עד שירד על הר סיני, ואמר (דברים ל"ג ב'): "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קודש מימינו אש דת למו". והדבר מובן למי שירצה, כלומר לישראל. והבן איך דייק שפארן שהוא יותר רחוק נאמר בו "הופיע", ושעיר שהוא יותר קרוב אמר "זרח", וסיני שעליו היתה הכונה ובו שכן הכבוד, כמו שנאמר (שמות כ"ד ט"ז): "וישכן כבוד ה' על הר סיני" אמר בו "מסיני בא". וכענין זה ספרה דבורה כשספרה מעמד הר סיני, שהכבוד נגלה לאט לאט מהר להר, שכן כתוב (שופטים ה' ד'): "ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו". ועל הדרך שבאורו חכמים זכרונם לברכה שהקדוש ברוך הוא שלח נביא לאדום קודם משה רבינו להורות להם התורה ולא רצו לקבלה, וכן שלח לישמעאל והראה אותה להם ולא קבלוהו ממנו, ואחר כך שלח לנו משה רבינו וקבלנוה, ואמר (שמות כ"ד ג'): "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע", וכל זה דבר שהיה קודם מתן תורה. וכן באו המלות מורות על פעלים עוברים: "בא" "זרח" "הופיע", ואינן להבא.

אבל הראיה שהם מביאים ממה שנאמר (דברים י"ח ט"ו): "נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' אלהיך אליו תשמעון", ואמרת שמקצתם הסתפק להם זה ומקצתם הסתלק מהם הספק באמרו "מקרבך", ולולי מלת "מקרבך מאחריך" היתה זאת להם לראיה במקום הזה, יש לך לכון שכלך שתתבונן במה שאומר לך. דע שלא יעבור לשום אדם לקחת מלה אחת מענין שכלו דבק ומתחבר להיות לו לראיה ולסמוך עליה, אבל ראוי לו לעיין במה שקדם מן הענין ומה שאחריו, כלומר שיעיין בתחלת המלה ההיא שסמך עליה מתחלת ענינה ובאי זה ענין ופסוק עד שישלים הענין, ואז ידע כונת אומר הענין ואז יקח ראיה ממנו, ואין ראוי לשום אדם לקחת ראיה מדבר מוכרת מאשר לפניו ומאשר לאחריו, ואלו היה זה עובר כמו כן ראוי לומר שהקדוש ברוך הוא הזהירנו שלא נשמע מן הנביא, שכן הוא אומר (דברים י"ג ב'): "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא", וכן נוכל לומר שהקדוש ברוך הוא צונו לעבוד עבודה זרה חס וחלילה שכן כתיב (דברים י"א ט"ז): "ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם" והרבה כיוצא בזה. ודבר זה מבואר בטולו שאין לוקחים ראיה משום פסוק בשום פנים, עד שידעו כונת הענין מתחלתו ועד סופו, ואז יובן ענינו. והפסוק הזה שהוא "נביא מקרבך מאחריך כמוני" ראוי לעמוד על מה שלפניו ושלאחריו ממה שהוא דבק לענין, כדי שיובן ולא ישאר בו ספק בשום פנים. וביאור הדבר שהזהרנו בתחלת הפרשה מלהתעסק בקסמים ובמעוננים ובחכמת הכוכבים ובכשפים ובחברים והדומה להם בדברים אלו שחושבות האומות שבהם יוכלו לדעת העתידות קודם שיתחדשו ומתכונות אליהם, וכשהזהרנו יתברך מלהתעסק בדברים אלו, אמר לנו שכל האומות חושבות שידועות מה שיתחדש קודם שיתחדש מן הדרך הזה, ואתה לא תדע מזה הדרך מה שעתיד להיות, אבל תדע אותו על ידי נביא שאקים לכם להודיעכם העתידות ויאמינו דבריו ולא יחטא בכל מה שיאמר, ותהיו יודעים העתיד להתחדש קודם שיתחדש מבלי קסמים וחברים ומאין דין הכוכבים וזולתם. ואחר כך באר לנו, שדבר זה יהיה בנו בלי טורח, ואמר שכל נביא, שישלח אלינו להודיענו העתיד, יהיה מקרבכם, כדי שלא תצטרך לשוטט אחריו מעיר לעיר ולהלוך אחריו מהלך רחוק - זהו ענין "מקרבך". ואחר כך הודיע דבר אחר ואמר: ובהיותו קרוב מכם ובקרבתם יהיה מכם כמו כן, כלומר מישראל, כדי שתהיה המעלה הזאת מיוחדת לכם, והיא לדעת מה יהיה, ולפיכך הוסיף במאמר ואמר "כמוני", שמא יעלה על דעתך הואיל וכתיב "מאחריך" יתכן להיות מעשו ומישמעאל, לפי שמצאנו כתוב בעשו (במדבר כ')

י"ד): "כה אמר אחיך ישראל", לפיכך הוצרך לאמר "כמוני", כלומר מבני יעקב. ואין "כמוני" בכאן להיות כמוהו במעלת הנבואה, שכבר אמר (דברים חל"ד י'): "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה", והוא בעצם הפרשה המורה על מה שזכרנו. אמר (דברים י"ח י' - ט"ו): "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעון ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים" "תמים תהיה עם ה' אלהיך" "ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך נביא מקרבך מאחריך כמוני".

הנה התבאר והתאמת שהנביא הזה שהבטיח במקום הזה אינו נביא שיבא במצוה ולא יחדש תורה, אבל הוא איש שלא יצריכנו לקסמים ולמעוננים ולחכמת הכוכבים ונשאל ממנו מה שיארע לנו, כמו שהאומות שואלות למעוננים ולקוסמים, שכן מצאנו שאול ששאל לשמואל על אבדה שאבדה לו, אבל שלא נאמין בנבואת זיד ועמר אין זה בשביל שאינם מישראל, כמו שחושב ההמון, עד שנצטרך לדייק ממלת "מקרבך מאחריך", שהרי איוב וצופר ובלדד ואלפיז ואליהוא כולם אצלנו נביאים ואף על פי שאינם מישראל, וכן חנניה בן עזור נביא שקר ואף על פי שהוא מישראל, אבל נאמין בנביא או נכחישהו מצד נבואתו ולא מצד יחוסו. ובאור זה הדבר שזה משה רבינו רבם של כל הנביאים ששמענו הדבור המדבר אליו והאמינו בו ובנבואתו ואמרנו לו (דברים ה' כ"ד): "קרב אתה ושמע", והוא אמר לנו שלא נשארה מצוה בשמים לתת ואין שם אמונה אחרת ולא תורה בלתי זאת שתבא, שנאמר (דברים ל' י"ב): "לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה", והזהירנו שלא נסיף ושלא נגרע בתורה זאת, שנאמר (דברים י"ג א'): "לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו", וחייבנו בשם הבורא להאמין בתורה הזאת אנו ובנינו ובני בנינו עד סוף כל הדורות, שכן כתוב (דברים כ"ט כ"ה): "הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הזאת", וכל נביא שיעמוד, בין שיהיה מיוחס לכהונה או ללויה או שיהיה עמלקי, ויאמר שאחת מכל המצות הנכללות בספר התורה שבטל חיובה, שקר והכחיש נבואתו של משה רבינו שהוא אמר "לנו ולבנינו עד עולם", לפיכך נכחישהו ונהרוג אותו אם תהיה לנו יכולת על זה, ואין לנו להשגיח על מופתיו כמו שלא נשגיח לנביא האומר לעבוד עבודה זרה, שכן אמר (דברים י"ג ג' - ד'): "ובא האות והמופת" "לא תשמע אל דברי הנביא", שהרי משה רבינו עליו השלום אמר לנו: לא תעבדו עבודה זרה לעולם! לפיכך נדע שאות הזה שעשה בשם עבודה זרה אינו כי אם בלאט וכישוף. וכן אמר לנו משה עליו השלום שהתורה הזאת עומדת לעולם, לפיכך כל נביא שיאמר שהיא לזמן קצוב יש לנו לדעת מפשט נבואתו שהוא נביא שקר, שהרי בא להכחיש משה רבינו, לפיכך לא נבקש ממנו אות ומופת, ואם עשה לא נשגיח בו שנחשב שהוא מופת בעשותו אותו, לפי שאמונתנו במשה לא היתה מצד המופת כדי שנתחייב מצד זה (בשביל זה) להקיש בין מופת הנביא הזה למופת משה רבינו, אבל האמננו בו לפי ששמענו הדבר כמו ששמע הוא, ובזה האמננו בו אמונה שלמה מקוימת עד עולם, שנאמר (שמות י"ט ט'): "וגם בך יאמינו לעולם". ואנחנו בענין זה עם משה רבינו כמו שני עדים שהעידו שראו שום דבר, שכל אחד מהם יודע בודאי שהוא אמת מה שיעיד חברו ואמתות דברו, ואינם צריכים להביא על דבריהם ראיה בפני המון העם. וכן הדבר בנו: אנחנו עדת ישראל ידענו אמתות משה רבינו, לפי שראינוהו במעמד הר סיני בשעת הדבור לא מפני המופת, אבל עשה כל מה שעשה מן המופתים לפי הצורך, כמו שהתבאר מפסוקי התורה. ומפני שהעיקר הגדול הזה הוא נשכח ואינם סומכים עליו רוב אומתנו, בשביל זה אין אנו מאמינים במופתים כמו שאנו מאמינים במשה רבינו, ולא בשוה ביניהם באמונה, ובשביל זה אמר שלמה עליו השלום בלשון האומה (שיר השירים ד' א'): "מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים", אמר: אם תוכלו להעמיד לי כמו מעמד הר סיני? לפיכך אם יעמוד

נביא מישראל או משאר האומות ויקרא בני אדם לדתו של משה רבינו, ולא יוסיף ולא יגרע כמו ישעיהו וירמיהו וזולתם, נשאל ממנו מופת: אם יתן מופת - נאמין בו ויהיה אצלנו במעלות הנביאים, ואם יחסר ויפול שום דבר מכל דבריו - יהרג. ומה שאנו מאמינים בו בתתו מופת, ואף על פי שאפשר שהוא מכחיש, שהקדוש ברוך הוא צונו על ידי משה ואמר לנו: כשיעידו שני עדים בשום דבר חתוך הדין על פי עדותם ודן אותם לכף זכות והעמידם על חזקת כשרותם, ואף על פי שיתכן שיעידו באמת או שיעידו בשקר. וכן צונו שאם יקום נביא ונתן אות או מופת ונראה לפי דעתו הפעולות כפי חתוך דברו, ואף על פי שהדבר אפשר אם הוא אמת או שקר, ובאר לנו כמו כן שיש דברים שאינם מתקבלים לצד הנבואה והם כל דבר שיבא להכחיש נבואתו של משה רבינו עליו השלום.

וכבר בארנו הענין זה בתכלית הבאור בתחלת חבורנו הגדול בפירוש המשנה, ומשם תלמוד העקרים האלה הגדולים שהם אדני התורה ועמודי האמונה. ומה שראוי לך לדעת כי כאשר אין תוספות בתורת משה ולא גרעון בכתובים, כמו כן אין תוספות וגרעון בפירושה המקובל, והוא שקבלו החכמים איש מפי איש, והיא תורה שבעל פה.

אבל מה שזכרת מדבר הקצים ומה שבאר רב סעדיה בהם - תחלת מה שיש עליך לדעת, שהקץ על דרך האמת לא יתכן לשום אדם לדעת אותו לעולם. כמו שבאר דניאל ואמר (דניאל י"ב ט'): "כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ", אבל רוב ציור קצת החכמים על זה ועלה ברעיוניהם שהשיגוהו, כבר קדם הנביא להודיע ענין זה ואמר: "ישוטטו רבים ותרבה הדעת", כלומר ירבו הדעות והסברות בו. וכבר באר הקדוש ברוך הוא על ידי נביאיו, שקצת בני אדם יחשבו קצים למשיח ויעברו הקצים ולא יתקיימו, ואחר כך הזהירנו מלהסתפק בענין זה, ואמר: אל יעציבו אתכם אם לא יעלה חשבונם, אבל כל מה שיוסיף להתאחר הוסיפו בו תקוה! שכן אמר (חבקוק ב' ג'): "כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר". ודע שהקץ שבאר הקדוש ברוך הוא אותו בבאור, כלומר גלות מצרים, שאמר (בראשית ט"ו י"ג): "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" לא נודעה אמתתו ונפל בו ספק; מהם מי שסבר שארבע מאות שנה אלו משעה שירד יעקב אבינו למצרים, ואחרים חשבו משהתחיל השעבוד, והיא שנת שבעים לאחר שירד יעקב אבינו למצרים, ואחרים חשבו אותן משעה שנאמרה נבואה זו לאברהם אבינו, והוא מעמד בין הבתרים, וכשמלאו ארבע מאות למעמד בין הבתרים יצאו ממצרים קצת בני ישראל קודם שעמד משה רבינו שלשים שנה, ועלה בדעתם שכבר תם הקץ והרגום המצרים והכבידו עליהם השעבוד. כן הודיעונו חכמים זכרונם לברכה. ועל האנשים ההם אשר טעו בחשבונם ודמו שכבר באה הגאולה ויצאו אמר דוד (תהלים ע"ח ט'): "בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב". והקץ האמתי היה ארבע מאות שנה משנולד יצחק שהוא זרע אברהם שנאמר (בראשית כ"א יב): "כי ביצחק יקרא לך זרע", ואמר יתברך (בראשית ט"ו י"ג): "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", ובזמן הגלות ישלטו אותם וישעבדו בהם וייגעום. כך הוא פירוש הפסוק: "והיו ארבע מאות שנה" לגרות ולא לשעבוד, ולא התבאר זה עד שעמד הנביא הגדול, ונמצא שמיום שנולד יצחק עד שיצאו ממצרים ארבע מאות שנה בשוה. ואתה דן מקץ זה קל וחומר: ומה הקץ הזה שנודע זמנו והתבאר לא ידעוהו - כל שכן הקץ הזה הארוך שפחדו הנביאים וחרדו מרוב אריכותו, עד שאמר הנביא על דרך התמה (תהלים פ"ה ו'): "הלעולם תאנף בנו תמשוך אפך לדור ודור", ואמר ישעיהו כשספר אריכות הגלות הזו (ישעיה כ"ד כ"ב):

"ואספו אספה אסיר על בור וסגרו על מסגר ומרב ימים יפקדו", ובאר לנו דניאל עמק ידיעת הקץ והיותו סתום ונעלם, ולפיכך מנעונו החכמים זכרונם לברכה מלחשוב הקצים לביאת משיח, לפי שיכשל בהם ההמון ושמא יטעה בראותו שבאו הקצים ולא בא. וכן אמרו החכמים זכרונם לברכה: תפח רוחם של מחשבי קצים! לפי שהם תקלה לעם, לפיכך התפללו עליהם חכמים שתפח דעתם וישחת חשבונם. ואנו דנים את רב סעדיה לכף זכות ונאמר, שמא מה שהביאו לענין זה, ואף על פי שהיה יודע שהתורה אסרה זה, לפי שהיו בני דורו בעלי סברות רבות נשחתות, וכמעט שתאבד תורת ה' לולי הוא עליו השלום, לפי שהוא גלה מן התורה מה שהיה נעלם וחזק ממנה מה שנדלדל והודיעו בלשונו ובכתבו וקולמוסו, וראה בכלל מה שראה בדעתו לקבץ המון העם על דרך חשבון הקצים, כדי לאמץ אותם ולהוסיף על תוחלתם, והוא התכון בכל מעשיו לשם שמים, ואין לטעון עליו על שטעה בחשבונותיו, כי כונתו היתה מה שאמרת.

אבל מה שראיתך משתוקק אליו מחכמת הכוכבים וקבוציהם, שהם קוראים בלשון ערב, שעברו מהם מה שאתה מצפה, כל זה הסר אותה מלבך, ונקה דעתך ממנה, ורחץ שכלך כמו שרוחצים הבגדים המטונפים מטונפם, לפי שהם דברים שאין בהם ממש, ואינם אמת אצל החכמים השלמים, ואפילו לשאינם מאמינים בתורה, כל שכן למקבלי התורה. והפסד דבר זה מבואר מאד בטענות שכליות אמתיות, אין זה מקום לזכרן, אבל שמע שמץ דבר ממה שבא בכתוב בענין זה. דע שמשה רבינו עליו השלום בשעה שעמד היו כל האצטגנינים פה אחד אומרים שאומה זו לא תהיה לה תקומה ולא יקל מעליה השעבוד שהיא בו לעולם, ובשעה שחשבו שהיו בתכלית השפלות אז ממעלה הופיע עליהם הרוממות ונולד אז מבחר מין האנשים שבהם, וכשהיו כולם על מחשבה אחת, שארץ מצרים ישלם אוירה וישמן והיו יושביה בתכלית השלוח, אז באו עליהם המכות, כמו שאמר ישעיהו כשהיה מספר זה הענין (ישעיה י"ט י"ב): "איה איפוא חכמך ויגידו נא לך". וכן אירע למלכות נבוכדנצר כשהיו כל איצטגניניה וחכמיה וכל הנקרא בשם חכם על עצה אחת, שאז היתה התחלת רוממותה וממשלתה מתאמצת והולכת, אז נשמדה ממשלתם ואבדה, כמו שאמר עליה הקדוש ברוך הוא, וכן אמר ישעיהו מהתל בהם ומשחק עליהם, ולפי שהיו חכמיה מתפארים בחכמתם, ומהתל כמו כן מן הממלכה שהיו אומרים שיש ביניהם חכמים שחכמתם מועלת להם, אמר (ישעיה מ"ז י"ג): "נלאית ברב עצתיך יעמדו נא ויושיעוך הוברי שמים החוזים בכוכבים מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך". על זה הענין יהיה הדבר לימות המשיח מהרה יגלה, שכשיחשבו עובדי עבודה זרה שאומה זו לא תהיה לה לעולם ממשלה ולא יגאלו מן השעבוד שהם בו, וכל החכמים כלם פה אחד בעצה זאת, וגם הקוסמים בעלי הכחות, יפר הקדוש ברוך הוא מחשבתם וסברתם הנכחשת, ואז יגלה המשיח, שכן אמר ישעיהו בבאור ענין זה (ישעיה מ"ד כה - כ"ו): "מפר אותות בדין וקוסמים יהולל משיב חכמים אחור ודעתם יסכל מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים האומר לירושלים תושב ולערי יהודה תבנינה וחרבותיה אקומם".

ואתה, אל תסתכל למאמר האומר: קבוצ גדול וקבוצ קטן. וכן שמעתי ממך שאתה אומר שהחכמה בארצכם מעוטה ונפסקה מכם, ושמת סבה לזה היות הקבוצ בשלוש העפרי, יש לך לדעת שהמקרה הזה אינו מיוחד בארצכם אבל היא היום בכל ישראל, כלומר הכרת החכמים ודלדול הדעות. וזהו באמת מה שאמר הנביא בשם הקדוש ברוך הוא (ישעיה כ"ט י"ד): "לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבונים תסתתר", ואין עלה זאת לא שלוש עפרי ולא שלוש אשי. והמופת על זה - ששלמה מלך ישראל

שנאמר בו) מלכים ה' י"א): "ויחכם מכל האדם" הוא היה באמצעות השלוש העפרי. וכמו כן אברהם אבינו עליו השלום, שהוא עמודו של עולם, והוא שגלה והורה העלה הראשונה לכל החכמים, ויסד יסוד היחוד לכל בני אדם, וכן יצחק ויעקב ששלשתם היו נושאים כסא הכבוד בלבותם שהשיגוה, באמת, כמו שאמרו: האבות הם המרכבה! שנאמר) בראשית ל"ה י"ג): "ויעל מעליו אלהים". הנה לך האבות שלשתם היו באמצעות השלוש העפרי. ויתבאר כל זה ממה שנודיע, שהקבוץ הקטן הוא קבוץ שבתאי וצדק משעה שיתקבצו באיזה מקום שיתקבצו שנית, כמו עשרים שנה ממהלך השמש בקרוב, ולא יזוזו היותם מתקבצים בשלוש אחד בעינו מאתים וארבעים שנה, ואחר כך יעתקו קבוצם לשלוש אחר, וזהו הנקרא קבוץ אמצעי, והוא קבוץ ההעתקה ההוא בכל מאתים וארבעים שנה ממהלך השמש. ויהיה על הסדר הזה משעה שיתקבצו שני הכוכבים אלו בשום מעלה מן המעלות, עד שיתקבצו באותה מעלה בעינה תשע מאות וששים שנה. וזהו הגדול, והוא משעה שיתקבצו שבתאי וצדק בחלק הראשון מן הטלה עד שיתקבצו פעם שנית. וכשתחשוב התאריך למפרע, יתבאר לך כל מה שזכרתי לך מהיות אברהם יצחק ויעקב בשלוש העפרי, וכן דוד ושלמה. אבל בארתי לך זה, שתסיר מלבך סברה זאת, ואל תחשוב שיש לשלוש כזה עליה. וכמו כן אמרת, שאנשים כונו הקבוץ העתידי ומצאו הכוכבים השבעה כלם שיתקבצו במזל אחד - ודבר זה אינו אמת, ואין שם קבוץ שביעי בשום פנים, לא בקבוץ העתידי, ולא במנין קבוצים שעתידים לבא אחריו. אבל דבר דבר זה איש שאינו יודע לכוון התקון על אמתתו, כמו שספרת מכלל דבריו שאמר שאירע מבול מאויר ומעפר.

ומה שראוי לך לדעת - שהדברים האלה וכיוצא בהם שוא וכזב, ולא יהיו לך לראיה לפי שתמצאם כתובים בספרים, שהמכזב כמו שהוא מכזב בלשונו מכזב בקולמוסו ואין זה נמנע עליו, והכסילים הבווערים הם שיעשו אצלם לראיה אמתית הדבר בהיותו כתוב, ואין לנו להאמין סברות מפנים האלה אלא מפנים אחרים, ודע כי כמו שינצל הסומא בהשענו על הפקח בלכתו אחריו, לפי שהוא יודע בעצמו שאין לו עינים שיורוהו הדרך הישר, וכמו כן שינצל החולה שאינו יודע מחכמות הרפואות בשמעו עצת הרופא שינהיגהו וידריכהו, לפי שאינו יודע הדברים הממיתים ולא המחלימים המצילים, וישמע לעצתו כל מה שיאמר לו - כמו כן ראוי להמון למסור משענתם על הנביאים בעלי העינים האמתיות, ודי להם במה שילמדו להם שהסברה הפלונית אמת והסברה הפלונית אינה אמת, ואחרי הנביאים - החכמים החוקרים והרודפים יומם ולילות הסברות והדעות כדי שידעו איזו מהן אמת ואיזו מהן שוא.

ואחר הקדמה זאת, דע שכל מה שתשמע או שתמצא כתוב מאלו הדברים וכדומה להם - הם כולם דברים שאין בהם אמת, אבל האומר אותם - כסיל או ליצן מהתל, או מי שיתכן לסתור התורה ולהרוס חומותיה. הלא תראה עזותם באמרם מבול מאויר ומבול מעפר, וכמו כן יוכלו לומר מבול מאש, וכל זה אינו אלא נכול ופתוי להטעת אמנה, שהמבול לא היה אלא מקבוץ המים, ושלא בא מאת דיין האמת ועל דרך העונש ליושבי הארץ על רוב חטאתם, כמו שבאר לנו בספרו הישר המציל אותנו מן הטעות. ועל הטענה הזאת לפי סברתם לא נהפכה סדום ובנותיה על כפרם ומעלם, כמו שבאר הכתוב) בראשית י"א כ"א): "הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה", וכן כל פעל הבא מאת הבורא יתברך בעולם הוא אצלם דבר מחויב מן הקבוצים של כוכבים אלה, הן ההקדמות שרצונם להקדים להרוס בהן יסודי הדת, ונעשו הפקר ליד תאותם ותשוקת נפשותם הבהמית, כמו הבהמות ובנות יענה. ובשביל הדעות האלו הזהירנו הבורא יתברך בתורה ואמר, שבהיותכם מכעיסים יבאו עליכם פורעניות עקב

חטאתכם, אם תחשבו שאין באות עליכם אלא דרך מקרה ושאין סבת הפורעניות רוב נאצותכם, גם אני אוסיף עליכם מן המקרה ההוא ואכפול אותן עליכם, שכן כתוב בתוכחה (ויקרא כ"ו כ"א): "ואם תלכו עמי קרי - והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי", "וקרי" הוא הדבר שבא שלא בכונה, והוא אומר: אם תשימון פורענות דרך מקרה - אני אוסיף עליכם מן המקרה ההוא שבע על חטאתיכם!

וממה שהקדמתי לך תדע שאין ביאת המשיח תלויה בדין הכוכבים בשום פנים. וכבר עמד אחד מן המחודדים בספרד וחבר הספר בענין הקץ על דרך הכוכבים ואמר, שהמשיח יגלה בשנת פלונית, ואין אחד מחכמינו חסידינו שלא זלזל שם דבריו וזלזל עצתו ושמוהו במעלת החסרים בשביל מה שעשה והעיר תכלית, והמציאות עשתה בו יותר רע, כלומר שחוק והתול, ממה שעשינו בו אנחנו, לפי שבזמן שאמר שיגלה המשיח, עמד הסרבן והממרה בארצות המערב, וזהו תכלית הכעור לבעלי החכמה הזאת, אבל הצריכנו לכל זה תוקף הגלות עלינו והכונה בלא חבל היא נתלית.

אבל אתם. אחינו, חזקו אמצו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה', וכמו כן חזקו קצתכם לקצתכם, נטעו אמנה והאמינו בלבבות הכל ביאת הגואל מהרה יגלה, חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו, ודעו שהקדוש ברוך הוא הודיענו על ידי ישעיהו מבשר ישראל, שמרב אריכות ימי הגלות והתחזקו יחשבו הרבה שהקדוש ברוך הוא עזבנו והסיר פני חסדו ממנו חס ושלו, בשביל זה ואחר כך העיד על עצמו שלא יעזב אותנו ולא ישכחנו, שכן אומר (ישעיה מ"ט י"ד - ט"ו): "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני", ואחר כך חזר ואמר: "התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך". ועל ידי הנביא הראשון עליו השלום הודיענו הקדוש ברוך הוא כדבר הזה, שנאמר (דברים ד' ל"א): "כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה". ודבר זה, אחינו, יסד גדול מיסודי אמונת ישראל, והוא - שאי אפשר שלא יעמד מזרע שלמה איש שיקבץ נפוצותנו ויאסוף חרפתנו וגלותנו ויגלה הדת האמתית וישמיד כל מי שימרה דברו, כמו שהבטיחנו הקדוש ברוך הוא בתורתו (במדבר כ"ד י"ז - י"ח): "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת והיה אדום ירשה והיה ירשה שעיר אויביו וישראל עושה חיל". והעת שיגלה תהיה צרה גדולה על היהודים, שנאמר (דברים ל"ב ל"ו): "כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב", ואז יגלהו הקדוש ברוך הוא וישלים מה שהבטיח ואמר, והנביא מתמיה על העת שיראה בה הגואל (מלאכי ג' ב'): "ומי מכלכל את יום בואו ומי העומד בהראותו", וזוהי האמת שאנו מאמינים בזה הענין.

אבל העת ההיא כבר התבארה מדברי דניאל וישעיהו ומשאר דברי רבותינו זכרונם לברכה, שביאתו תהיה כשתתקף יד אדום וערב וכשתתפשט מלכותם בעולם כמו היום הזה, וזה דבר שאין בו ספק ומזה לא יעבור. ודניאל סוף מה שספר מלכות ישמעאל ועמידת מחמד ואחריו ביאת הגואל בסמוך. וכן ישעיהו ביאר שהראיה על ביאת המשיח היא הראות משוגע, שכן אמר (ישעיה כ"א ז'): "וראה רכב צמד פרשים רכב חמור רכב גמל והקשיב קשב רב קשב", אמר שרכב חמור הוא המשיח שנאמר בו (זכריה ט' ט'): "עני ורוכב על החמור ועל עיר בן אתונות יבא" תכף עמידת רוכב על גמל והוא מלך ערב, ומה שאמר "צמד פרשים" כלומר הזדווג שתי אומות שהן אדום וישמעאל. ובענין זה יתבאר מן החלום של צלם ומן החלום של חיות הנזכרים בדניאל, ודברים אלו מבוארים מפשט הכתובים.

אבל אמתת העת על בוריה אינה מודעת, אבל יש אצלנו קבלה גדולה ונפלאה, קבלתי אותה מאבי שקבל מאביו ומאבי אביו, והוא קבל הדבר, וכן הדבר עד תחלת הגלות של ירושלים, כמו שנאמר (עובדיה א' כ'): "וגלות החל הזה לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת וגלות ירושלים אשר בספרד ירשו את ערי הנגב". וביאור הדבר, שבנבואת בלעם רמז שתחזור הנבואה לישראל אחר שתפסוק מהם, לפי שיש בתורה פסוקים שאף על פי שהכונה בהם לשום ענין, אף על פי כן יש בהם רמז לענין אחר, כמו שמצינו ממאמר יעקב אבינו עליו השלום שאמר לבניו (בראשית מ"ב ב'): "רדו שמה", שעכבו במצרים כמנין רד", שהם מאתים ועשר שנים, וכן מאמר משה רבינו עליו השלום שאמר (דברים ד' כ"ה): "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ", שישבנו בארץ ישראל מיום שנכנסנו בה עד גלות המלך יויכין כמנין "נושנתם" והם שמנה מאות ארבעים ושש שנה, וכזה הרבה. ועל הענין הזה קבלנו שזה שאמר בלעם (במדבר כ"ג ג'): "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" - יש בו סוד, שמן העת ההיא יש לחשב כמעין שיש מששת ימי בראשית ועד אותה העת, ותחזור הנבואה לישראל, ואז יאמרו להם הנביאים: "מה פעל אל". ונבואה זו נאמרה בשנת הארבעים לצאתם מארץ מצרים, ותמצא התחלת החשבון עד אותה העת אלפים ארבע מאות שמונים ושמונה שנה, שהסימן "בתפ"ח גאולים". ולפי ההקש הזה והפירוש הזה תחזור הנבואה לישראל בשנת ארבעת אלפים תשע מאות שבעים ושש ליצירה. ואין ספק שחזרת הנבואה היא הקדמת משיח, שנאמר (יואל ג' א'): "ונבאו בניכם ובנותיכם".

זהו יותר אמתי מכל חשבון שנאמר בשום קץ, וזה שאמרנו שהוא אמתי אחר שהוזהרנו עליו ומנעונו תכלית המניעה לגלותו - שלא יהיה בעיני העם ברחוק, וכבר הודעתך אותו, וברוך היודע!

אבל מה שאמרת ששעה זאת היא שעליה אמר ירמיהו עליו השלום (ירמיה ל' ז'): "ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע", אין הדבר כן, שזה הכתוב רומז על מלחמות גוג ומגוג בהכרח ותהיה אחר שיגלה המשיח לאחר זמן. אבל האות של שעי גרן וזולתם שדומים להם, הם דברים חלשים מאד, ואינם מיוחסים בשם לחכמים, ואינם מדבריהם. ויש מהם שהם משל וחידה, ולא תסתכל לדבר בזה הענין.

אבל מה שזכרת מעסק האיש שהוא אומר שהוא משיח בערי תימן, דע שלא תמהתי ממנו ולא מן המאמינים בו, לפי שהוא משוגע בלי ספק, ואין על החולה אשמה ופשע אם לא יסבב הוא חוליו. וכן איני תמה מן המאמינים בו מקצר רוחם ושאנים יודעים מקום המשיח ומעלתו הגדולה שעלה בדעתם זה, אבל אני תמה ממך שאתה מבני תורה ועמדת על ספרי החכמים, האינך יודע, אחי, שהמשיח נביא גדול מאד וגדול מכל הנביאים מלבד משה רבינו עליו השלום? ועוד האינך יודע, שמי שאומר על עצמו שהוא נביא שאם נמצאת נבואתו מוכחשת הוא חייב מיתה, לפי שסמך לעצמו המעלה הגדולה הזאת כמו שיומת המתנבא בשם עבודה זרה, שכך כתוב (דברים י"ח כ'): "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי?" ואיזו ראייה גדולה על היותו מכחש אלא שיסמך עצמו בשם משיח? ויש תימה בדברך שאמרת שידוע בשלוח ויש אתו מקצת חכמה, התעלה על דעתך שבמדות האלו יהיה משיח? אבל חייבך לומר כל זה מפני שלא השגחת למעלת המשיח מה היא, ואיך תהיה עמידתו, ובאיזה מקום יהיה, ואיזה אות יהיה מיוחד לו, אבל מעלתו תהיה יותר מעולה ממעלת הנביאים ויותר נכבדת זולת משה רבינו עליו השלום, ויחד אותו הבורא יתברך בדברים שלא יחד משה רבינו עליו השלום, שנאמר בו (ישעיה י"א ג'): "והריחו ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח" (ישעיה י"א ב'): "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'" (ישעיה י"א ה'): "והיה צדק אזור

מתניו והאמונה אזור חלציו", וקרא לו הקדוש ברוך הוא שש שמות באמרו (ישעיה ט' ה'): "כי ילד יולד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום". וזה שקראו "אל" דרך ההפלגה, להודיע שגדולתו מעולה ממעלת כל אדם ואחד מן התנאים שיש אצלנו ידועים לכל נביא שיהיה בתכלית המדע ואז ינבא אותו הקדוש ברוך הוא, לפי שהוא עיקר אצלנו שאין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר, וביארו שאפילו גבור שיהיה כובש את יצרו, ועשיר - עשיר בדעתו, אבל כשיעמד אדם שאינו מפורסם בחכמה ויאמר שהוא נביא אין אנו מאמינים אותו, כל שכן אם יאמר אחד מעמי הארץ שהוא משיח, ואחת הראיות שהוא עם הארץ - שצוה לפזר אדם כל ממונו ושיתנדבו לעניים, וכל השומעים לו הם טפשים, והוא חוטא שעושה הפך התורה, הואיל ואין ראוי לתורתנו לעשות צדקה מכל ממונו אלא מקצתו, שכן כתוב (ויקרא כ"ז כ"ח): "אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו", ואמרו מקבלי השמועה: "מכל אשר לו" ולא "כל אשר לו", ושמו לנדבה גדר וגבול, והוא - ה' ומש, ואמרו: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש! ואין ספק ששכלו ולבו שנשאוו לומר שהוא משיח, הוא אשר נשאו לצוות בני אדם לצאת מכל קנינם להתנדבו לעניים ונעשו הם עניים והעניים עשירים, וחיבו עצמם מן הדין להחזיר להם ממונם, ויהיה ההמון על הדרך הזה בין העניים והעשירים חוזר חלילה, וזו סכלות מבוארת!

אבל איכות עמידת המשיח ובאיזה מקום יראה - בתחלה יראה בארץ ישראל, כי בארץ ישראל תהיה תחלת הראותו, שנאמר (מלאכי ג' א'): "ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ה' צבאות". אבל איכות עמידתו דע שלא תדע עמידתו קודם היותה עד שיאמר עליו שהוא בן פלוני וממשפחה פלונית, אבל יעמוד איש שלא נודע קודם הראותו, והאותות והמופתים שיראו על ידו הן הן הראיות על אמתת יחוסו, שכן אמר הקדוש ברוך הוא כשספר לנו ענין זה (זכריה ו', י"ב): "הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח", ואמר ישעיהו כמו כן כשיראה מבלי שידע לו אב ואם ומשפחה "ויעל כיונק לפניו וכשרש מארץ ציה" (ישעיה נ"ג ב'), ואחר שיגלה בארץ הצבי ויקבץ כל ישראל לירושלים ולשאר ארצות, אז תמשך האומה ותתפשט מזרח מערב עד שיגיעו לכם אל ארץ תימן וליושבים אחריכם בארץ הודו, שכן כתוב על ידי ישעיהו (ישעיה י"ח ב'): "השולח ביד צירים ובכלי גומא על פני מים לכו מלאכים קלים אל גוי ממשך ומורט אל עם נורא מן הוא והלאה גוי קו קו ומבוסה אשר בזאו נהרים ארצו" "אל מקום שם ה' צבאות הר ציון", אבל כלל מעלותיו שיסופר בהם על ידי כל הנביאים כמשה רבינו תחלתם עד מלאכי שהוא סופם, תוכל אתה ללקוט אותם מן הארבע ועשרים ספרים. אבל המדה המיוחדת לו היא - בשעה שיגלה יבהלו כל מלאכי ארץ משמעו ויפחדו ותבהל מלכותם, ויתנכלו איך לעמוד כנגדו בחרב או בזולתה, כלומר שלא יוכלו לטעון ולערער עליו ולא יוכלו להכחישו, אלא יבהלו מן המופתים שיראו על ידו וישימו ידם לפיהם, שכן אמר ישעיה בעת שספר שישמעו המלכים לו אמר (ישעיה נ"ב ט"ו): "עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא ספר להם ראו ואשר לא שמעו התבוננו", ואמר שימית כל מי שירצה להמיתו בדברו ולא יוכל להמלט ולהנצל ממנו, שכן אמר (ישעיה י"א ד'): "והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע". אבל הסתלק החרום והמלחמה ממזרח שמש וממערבה אין זה בתחלת הגלותו, אלא אחר מלחמות גוג ומגוג, כמו שבאר יחזקאל עליו השלום. ואיני רואה שזה שעמד בארצם יש בו מכל אלו, ואתה ידעת שאותו האיש עם כל הגדולות שסמכו לו, שעשה מתחית המתים כמו שעלה בדעתם ומן המופתים ההם שהם מכחישים בהם ועדין כשנשלים עמהם כל דבריהם על דרך הוראות הטענה לא ימלטו עמנו בטענתם שטוענים שהוא המשיח, שאנחנו נראה להם בכתובים אלף אותות או קרוב

שלא היו, ואפילו על דרך טענתם היאחז למעלה זאת אלא כל הרוצה לעשות עמו שחוק ולצנות. וסוף דבר שזה האיש אלו היה אומר מה שהוא אומר בזדון ובקלות היה מחויב אלפי מיתה, אבל מה שהוא קרוב לדעתי והוא האמת שהשתטה ונפסד ציורו ורעיונו. והנני מראה לכם עצה טובה לכם ולו, והוא שיהיה חבוש ימים עד שיתפרסם אצל הגוים, כלומר שהוא נפסד בציורו ורעיונו ואבוד שכלו, ותודיעו הדבר, ותפרסמו אותו בעולם, ואחרי כן תתירוהו ותצילו עצמו בתחלה, לפי שכשישמעו הגוים עליו שטען על עצמו שהוא משיח אחר שעשיתם בו המעשה הזה יהיו מלעיבים בו, כמו שדנים לאיש משוגע ומשתטה כמותו, ותצילו נפשכם מדעתם של גוים, ואם תתרשלו בדבר זה עד שיתפרסם לגוים, תמיתו אותו וחס ושלום שלא יסבב עליכם רגז.

ואתם, אחינו, ידוע לכם שהקדוש ברוך הוא הפילנו במהמרות עונותינו בתוך אומה זו, שהיא אומת ישמעאל, שרעתם חזקה עלינו, והם מתחכמים להרע ולמאוס אותנו כמו שגזר עלינו יתברך: "ואויבינו פלילים", ושלא תעמוד על ישראל אומה יותר אויבת ממנה ולא אומה שהרעה בתכלית הרעה לדלדל אותנו ולהקטין אותנו ולמאוס אותנו כמוהם, שאפילו דוד המלך עליו השלום כשראה ברוח הקודש כל הצרות העתידות לישראל התחיל לצעוק ולקונן בלשון האומה מרעת בני ישמעאל ואמר (תהלים ק"כ ה'): "אוי לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר", וראו איך זכר קדר משאר בני ישמעאל, לפי שהמשוגע הוא מבני קדר כמו שהוא מפורסם מיחוסו. ועוד דניאל לא ספר קטנותנו ודלדולנו אלא במלכות ישמעאל שתכנע במהרה, שכן אמר (דניאל ח' י'): "ותפל ארצה מן הצבא ומן הכוכבים ותרמס", ואנחנו בעודנו סובלים שעבודם וכזביהם ושקרותם למעלה מיכולתנו שאין ביכולת האדם כח לסבול, ויהי כמו שאמר דוד עליו השלום (תהלים ל"ח י"ח): "ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו". וכמו שהוכיחנו רבותינו לשאת כזבי ישמעאל ושקרו ולשתוק ממנו, וסמכו זה לפסוק שכתוב בשם בניו "ומשמע ודומה ומשא" - שמע דום ושאל! וכבר הסכמנו כולנו, גדולים וקטנים, לסבול שעבודם, שכן אמר ישעיהו עליו השלום (ישעיה ג' ו'): "גוי נתתי למכים ולחיי למורטים פני לא הסתרתי מכלימות ורוק". ועם כל זה לא נוכל להנצל מרב רעתם ופחזותם בכל זמן, וכל זמן שאנו רודפים שלומם הם רודפים אחרינו בחרום ובמלחמה, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים ק"כ ז'): "אני שלום וכי אדבר המה למלחמה", כל שכן אם נעורר עלינו ונקרא במלכות בדברים בטלים ושקר, הלא נסכן בנפשותינו ונבא לידי מיתה? ויש עליכם לדעת, כי בתחלת מלכות ישמעאל עמד איש בעבר הנהר ואמר שהוא משיח, ויצא בכלל עשרת אלפים מישראל, והיה האות שלו שלן מצורע והשכים בריא, ולא נשלם עסקו ולא עמדה עצתו, וחזר ונשאר ישראל אחרייו בערי אספיהן בעצם הגלות, והתחדשו עליהם בגללו צרות. וכמו כן עמד איש אחד במערב במדינת פאס היום ארבעים ושמנה שנה, ואמר שהוא מבשר ושלוחו של משיח, ואמר שבאותה שנה יגלה, ולא יצא דברו לאור, והתחדשו לישראל בגללו צרות. והודיעני הדבר הזה מי שהיה מצוי בכל. וקודם זה כמו עשר שנים עמד בארצות ספרד במדינות קרטבה איש אחד ואמר שהוא משיח, וכמעט קט היתה כליה על שנאיהם של ישראל בגללו. וקודם זה כמו שלשים שנה עמד אחד בצרפת ואמר שהוא משיח, ועשה אותות לפי סברתם, והרגוהו הצרפתים, והרגו עמו כלל מקהילות הקודש.

ואלה הדברים שקדמה הבטחתם על ידי הנביאים שהודיעונו כמו שאמרתי לכם, שבקרוב לימות המשיח האמתי ירבו הטוענים והחושבים שכל אחד מהם משיח, ולא תעמד טענתם ולא תתאמת, ויאבדו הם ויאבדו עמהם רבים. ולפי שידע שלמה עליו השלום ברוח הקודש שהאומה הזאת בארך זמן גלותה תפצר להתנועע בלא עתה

הראויה, ויאבדו בשביל זה, ויבואו עליהם צרות, והזהיר מלעשות זה, והשביע האומה על דרך משל ואמר (שיר השירים ג' ה'): השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ".

ואתם. אחינו, אהובינו, קבלו עליכם שבועתו ואל תעירו את האהבה עד שתחפץ, ובורא העולם במדת רחמים יזכור אותנו ואתכם לקבץ גליות נחלתו וחבלו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ויוציאנו מגיא הצלמות אשר הושיבנו בו, ויסיר מחשך עינינו ומאפל לבנו, ויקים בימינו ובימיכם (ישעיה ט' א'): "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול ישרי בארץ צלמות אור נגה עליהם", ויחשיך באפו ובעברתו על כל הקמים עלינו, ויאיר מחשכינו כאשר הבטיחנו (ישעיה ט' ב'): "כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה".

ושלום עליך, ידידנו יקרנו, בעל החכמות, אוסף התבונות, ועל כל התלמידים אחינו, ועל כל עם הארץ שלום באור וזרח ורב שלום עד בלי ירח! אמן! סלה!

ואנא בבקשה ממך שתשלח העתקת האגרת הזאת לכל קהל וקהל לחכמים ולזולתם לחזק אמונתם ולהעמיד רגלם לבל תמעד, ותקרא אותה על הקהל ועל היהודים, כדי שתהיה ממצדיקי הרבים, אחר שתזהר ותשמר תכלית ההזהרה והשמירה משום רשע שלא יפרסם ולא יגלה הדבר לאומות הישמעאלים, שמא יתחדש דבר שיצילנו השם ברחמיו ממנו. ואף על פי שכתבתי אותו הייתי מתירא מזה הרבה מאוד, אבל ראיתי שהצדקת הרבים דבר שאין ראוי לפחד עליו מן הסכנה, ואף בכל זה ששגרתי אותו לכם סוד ה' אל יראיו, וכבר הבטיחנו החכמים שקבלו מן הנביא עליו השלום, ואמרו "שלוחי מצוה אינם נזוקים", ואין לנו מצוה גדולה מזו!

ושלום על כל ישראל! אמן!

עקבתא דמשיחא⁸

ראשית דבר

"והיית משוגע ממראה עיניך" – אבל אם נתעמק בתורה נמצא את הכל ברור ומחזורי

התקופה העוברת עלינו כעת היא תקופה מיוחדת במינה, בעיקר על כמת חיי ישראל. עדי ראיה אנו להופעות אשר לא שערנו מעולם. המאורעות מתפרצים עלינו במהירות בוק מפליאה ואנו עומדים מוכי תמהון ומחוסרי הבנה לגבי המתרחש. "והיית משוגע ממראה עיניך" (דברים כ"ח, ל"ד). במה דברים אמורים? כל עוד גישתנו נובעת ומתבססת על השכל האנושי, אבל אם נתעמק בתורה, נמצא את הכל ברור ומחזורי, כל הקורות בדברי ימי ישראל, שארעו בין בעבר ובין בהווה, חזתה אותם התורה שבכתב ושבעל פה מראש. כל מלתא דאורייתא מציאות היא, מציאות ממשית מאין דומה לה.

"והפיצך ה' בכל העמים" – נבואה זו לפני אלפי שנה הוגדר לנו בנבואה "והפיצך ד' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ", (דברים כ"ח, ס"ד) ונבואה זו נהפכה למציאות. אם גם נמצאו עד היום פינות נדחות בידכתי תבל, שנעדרו מהן ישובי יהודים, הנה כעת הגיעו הפליטים גם עד שם. הכרח הוא שיתקיים בנו "בכל העמים" במלואו.

אם נשוא את הכתוב עם המתרחש נראה בתורה כאילו באספקלריה מאירה את כל המוצאות אותנו ואת העילות הגורמות לידי כך

אם נרצה להשיג את מהותם של המאורעות בחיינו, עלינו לחפש אחרי פסוקים ומאמרים הנוגעים לתקופת עקבתא דמשיחא, ז.א. לתקופת המעבר בין גלות וגאולה. אם נשוא את הכתוב עם המתרחש, נראה בתורה כאילו באספקלריה מאירה את כל המוצאות אותנו ואת העילות הגורמות לידי כך. כל הנאמר בפסוקים האלה נתגשם וכל המתגשם נובא עליו מראש. הבה נתחיל לקרא בתורה.

עקבתא דמשיחא

התקופה האחרונה ידועה בכתבי הקודש כ"אחרית הימים" והגמ' קוראת לה "עקבתא דמשיחא" או "חבלי משיח"

(א) בתולדות עם ישראל אפשר לציין כמה תקופות מיוחדות: תקופת התנאים, תקופת האמוראים, תקופת רבנן סבראי, תקופת הגאונים, תקופת הרבנים וכו'. התקופה האחרונה ידועה בכתבי הקודש כ"אחרית הימים"⁹ והגמרא קוראת לה "עקבתא דמשיחא" (סוטה מ"ט ע"ב) או "חבלי משיח" (כתובות קי"א ע"א). המושג "אחרית הימים" כולל את זמן ערב הגאולה והגאולה עצמה, בעוד שעקבתא דמשיחא או חבלי משיח מכוון אך ורק לימי השעבוד האחרונים.

מצוקת הימים ההם תעלה על כל מה שאירע לישראל מיום היותם לגוי — אפי' על חרבן בית המקדש

הרמב"ם כותב על אודות תקופה זו, כי "כל דברי הנביאים מלאים מזה" (הל' מלכים י"א, ב). באמת גם בחומש גם בנביאים מתואר מצב ישראל בימים אלה במובן צורתו הרוחנית והגשמית כאחת. בדניאל פרק י"ב כתוב לאמור, כי מצוקת הימים ההם תעלה על כל מה שאירע לישראל מיום היותם לגוי, ז.א. תעלה בהקיפה אפילו על חורבן בית המקדש. אותו דבר נאמר בירמיהו פרק ל'. חז"ל אשר חזו מראש את אימות העקבתא דמשיחא, התבטאו "ייתי ולא אחמיניה" (סנהדרין צ"ח ע"ב¹⁰), יבא נא המשיח, אבל כל נהיה עדי ראייה למסיבות הופעתו.

יקדימו חבלי המשיח את הגאולה ולקראת המשיח יחמירו מדי יום ביומו

הגאון מוילנא כותב: הגאולה נקראת לידה "חלה גם ילדה ציון" (ישעיה ס"ו, ח'), העם העברי יולד אז מחדש וכשם שהמכאובים — חבלי לידה — מבשרים את הלידה והם הולכים ומתגברים במדה שהלידה הולכת וקריבה, כך גם יקדימו חבלי המשיח את הגאולה, ולקראת המשיח יחמירו מדי יום ביומו. אותה הופעה מצאנו גם במצרים. בתקופה האחרונה לשעבודם גזר פרעה "תכבד העבודה" (שמות ה', ט'), "תבן אין ניתן לעבדך ולבנים אומרים לנו עשו" (שם, שם, ט"ז), גם כעת קיימות מדינות המגשלות את יהודיהן מכל מקור פרנסה וביחד עם זה מכבדות עליהם את עול המסים.

שירת האזינו

(ב) שירת האזינו היא הפרשה היחידה בתורה, הפותחת בהקדמה (דברים ל"א, י"ט כ"א) וגומרת בסיום (דברים ל"ב, מ"ו) ודבר זה אינו בא אלא להוכיח על ערכה הרב של הפרשה. מה נאמר בה? כל אשר יקרה את ישראל עד ביאת הגואל. פסוקים אחדים, אשר אותם נמסור בזה לפי פירושו של רש"י, מכוונים לתקופת עקבתא דמשיחא. "כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם" (דברים ל"ב, ל"ו) — לאחר שישפוט ה' את ישראל ביסורין האמורים עליהם, יקוים בהם "ועל עבדיו יתנחם" (שם) — תבא הגאולה. אימתו? "כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב" (שם), בשעה שהקב"ה יראה את כוחות ישראל כלים מאין פודה ומושיע, ישלח את משיח צדקו. גם הנביא אומר: "ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך ותושע לי זרועי" (ישעיה ס"ג, ה') "וירא כי אין איש וגו'" (שם, נ"ט, ט"ז)¹¹ ז.א. כי אין אפילו מי שיתפלל בשבילם. "ואמר אי אלהימו צור חסיו בו" (דברים ל"ב, ל"ז) — השי"ת ישאל איה הם האלילים, אשר להם הקרבתם את טובי קרבנותיכם, "יקומו ויעזרוכם" (שם, שם, ל"ח).

"כי ידין ה' עמו" — לאחר שישפוט את ישראל ביסורין האמורים עליהם, יקוים "ועל עבדיו יתנחם" — תבא הגאולה

כל הפסוקים הנ"ל קובעים כי לפני הגאולה יטעו היהודים אחר עבודות זרות; כל ענין הנראה לו לאדם כגורם בלתי תלוי בדעת השי"ת ויכול להטיב או להרע ה"ה בכלל עבודו לפני הגאולה יטעו היהודים אחר עבודות זרות; כל ענין הנראה לו לאדם כגורם בלתי תלוי בדעת השי"ת ויכול להטיב או להרע ה"ה בכלל עבודו

טיבן של עבודות זרות שסגדו להן? ראשית עלינו להבין את פשר המושג "עבודה זרה". כל ענין וענין הנראה לו לאדם כגורם בלתי תלוי בדעת השי"ת ויכול להטיב או להרע, הרי הוא בכלל עבודה זרה. ("כך מטיבה וכך מריעה" — סנהדרין ס"א ע"ב).

נעבור נא בסקירה על כל העבודות הזרות שעבדו להם במאה שנים האחרונות: השכלת ברלין, או יותר נכון הסכלת ברלין, ממנה קוו לישועה רבתי. מכיון שהתחילה רוח הליברליזמוס נושבת, מיד הזדרזו היהודים להתיצב בשורות הראשונות של מגיניה. לאחר

אף עבודה זרה אחת לא הגשימה את התקוות שתלו בה — מתו מיתה חטופה וחלפו לפתע פתאום

שהליברליזם ירד מעל הפרק, פנו לדמוקרטיזם, לסוציאליזם, לקומוניזם ויתר ה"איזמים", שירדו על דורנו בשפע כה רב. לפני עבודות זרות אלו הקריבו קרבנות של דמים תרתי משמע, כולן הכזיבום, אף עבודה זרה אחת לא הגשימה את התקוות שתלו בה. ולא זו בלבד, אלא שכל ה"איזמים" האלה מתו מיתה חטופה וחלפו לפתע פתאום.

אוצר החכמה

ממשפטי התורה הוא כי כל עבודה זרה איך לבאר הופעה זו? ביחזקאל (כ"ט, ו') אחת דינה להבטל נאמר, כי מצרים תענש "יען היותם משענת קנה רצוץ לישראל" ז.א. יען שמו בה ישראל מבטחם. אם כן נשאלת השאלה: המצריים מה פשעם וחטאתם? אלא ממשפטי התורה הוא, כי כל עבודה זרה, אחת דינה להבטל. "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים" (שמות י"ב, י"ב) "והאלילים כליל יחלוף" (ישעיה ב', י"ח). מכיון שקוו ישראל למצרים, הרי עשוה עבודה זרה.

הקב"ה אומר: "יקומו ויעזרוכם" ראו עינינו ראו עובדא מפליאה: 16 מליון סוציאליסטים מאורגנים במדינה אחת נעלמו ממש בין לילה ולא נשאר כמעט זכר למו. גם זו היתה עבודה זרה, שהיהודים לא נרתעו מלהקריב לה קרבנות במסירות נפש ממש. קוו לקומוניזם, כי דרור ושיוון בכנפיו. הממשלה האדומה הוכיחה בעליל, מה הוא "הדרור והשיוון" המקווה. נוכחנו לדעת, כי כל העבודות הזרות אשר אליהם נשאנו נפשנו, הובישו והכזיבו, והקב"ה אומר "יקומו ויעזרוכם" (דברים ל"ב, ל"ח). "ראו כי אני הוא" (שם, שם, ל"ט) — הגיעה כבר השעה, שתבינו, כי בלעדי אין מושיע. אבל מסרבים להבין. עוד נאחזים בשולי הדמוקראטיזם הגוסס. אף הוא לא יועיל, גם בו אין ממש.

מלבד ה"איזמים" המשותפים לכל העמים נתברכנו ב"איזם" יהודי מובהק, דהיינו מובהק, דהיינו הנציונליזם, המתימר להנחיל לכלל ישראל גאולה גשמית ובעיקר רוחנית. מלבד ה"איזמים" המשותפים לכל העמים נתברכנו ב"איזם" יהודי מובהק, דהיינו הנציונליזם, המתימר להנחיל לכלל ישראל גאולה גשמית ובעיקר רוחנית. לקומם עם עברי מחדש אשר ידע לנער מעליו את "אבק הדורות הקודמים" ולהכריז "הם כי לא להזכיר את שם ה'" (עמוס ו', י'). תכנית

פעולתו אף היא פשוטה מאד: להפקיע את רבון העולמים מבית ישראל ומלככות בני ישראל^{אוצר החכמה}. ואם תשאלו מי יעמוד לנו בעת צרה? תבא התשובה: אנו בעצמנו — "כחי ועוצם ידי" (דברים ח', י"ז). מי זה "אנו"? אלה הם המנהיגים, הנוער "הלאומי" שלנו, הגבורים שחוללו מצב של מלחמה בין העם העברי ובין מלכות שמים.

¹²³⁴⁵⁶⁷ ^{החכמה}

כל עוד לא יפסיקו מנהיגנו למרוד במלכות שמים לא תתכן הישועה לעצמם כי לא יבצר מהם להפקיע את רבון העולמים מתוך תחומנו, אולם מתברר שאין הדבר כן. השי"ת כחו רב מכוחם ואנו משולים כעת למפשים שספגו מכות. לא רק סתם מפשים אנחנו, אלא "טפשי דטפשי דמגמרי להו ולא גמרי" (יומא ג"ז, ע"א). מלמדים אותנו ומיסרים אותנו ואזנינו אטומות משמוע. נאמר "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב" (ישעיה ג"ט, כ') [פשע זה המרד וכן הוא אומר "אז תפשע לבנה" (מלכים ב, ה, כ"ב. דברי הימים ב, כ"א, י')] ז.א. כי תנאי מוקדם לישועה הוא שהמורדים ישובו בתשובה, וכל עוד לא יפסיקו מנהיגנו למרוד במלכות שמים, לא תתכן הישועה.

מעשה אבות

ד) מה הוא פירושו של הביטוי "תורה"? תורה לימוד משמע. כל מלה ומלה בתורה לימוד היא, אחרת אין מקומה בתורה מוצדק. נשאלת השאלה: מה הוא הלימוד הצפון במעשיות העבר על כל פרטיהן? ננקוט כלל בדינו: "מעשה אבות סימן לבנים" (עי' סוטה ל"ד ע"א, ורמב"ן בראשית י"ב, ו'). בספורי התורה אגורות כל תולדות הימים של העם העברי, מראשיתם ועד אחריתם.

"מעשה אבות סימן לבנים" — בספורי התורה אגורות כל תולדות הימים של העם העברי, מראשיתם ועד אחריתם

פרשת "וישלח", המתארת את הפגישה בין עשיו ובין יעקב, רמז היא לחיי ישראל בין העמים. הפרשה הראשונה היא פרשת הגלות (רמב"ן שם). חזון גלות יהודה בין בני עשיו. הפרשה השניה מספרת על יעקב אבינו החוזר ארצה ישראל מפרן ארם ארץ גלותו. הגאון מוילנא

"וישם את השפחות וילדיהן ראשונה", מבאן חוכחה, אומר הגאון מוילנא, כי בימי עקבתא דמשיחא יעמדו בראש העם צאצאי הערב רב

קובע כי זאת היא פרשת העקבתא דמשיחא. נאמר בפרשה זו "וישם את השפחות וילדיהן ראשונה" (בראשית ל"ג, ב'). מכאן הוכחה, אומר הגאון מוילנא, כי בימי עקבתא דמשיחא יעמדו בראש העם צאצאי הערב רב. ^{אוצר החכמה} הרמב"ם ¹²³⁴⁵⁶⁷ (שמות י"ט, ט') ז"ל. כי היהודים יהיו דבקים לעולם באמונתם לתורה, ואם ראית כופרים בישראל בידוע "שלא עמדו רגלי אבותיהן מתחת הר סיני" ולא מבני ישראל, אלא מהערב רב מוצאים.

אם ראינו כיום כופרים מנהיגים בעם נדע עד כמה צדקו דבריו של הגאון מוילנא, אלה הם ילדי הערב רב. "ואת לאה וילדיה אחרונים" (בראשית ל"ג, ב'), רמז הוא על המון בית ישראל הכשרים, אשר יהיו משועבדים לערב רב, כגון ברוסיה הסובייטית ועוד בארץ אחת (וד"ל). "ואת רחל וילדיה אחרונים" (שם), אלו תלמידי חכמים השפלים מכל. אף להופעה זו עדי ראיה אנחנו ואין לך מדינה, שלא תהיה בה שארית הפליטה של תלמידי חכמים לחרפה ולקלם.

בימי עקבתא דמשיחא תתאבק (ה) עוד נאמר שם: "ויאבק איש עמו" הטומאה עם לימוד התורה (בראשית ל"ב, כ"ה). יעקב הוא עמוד התורה. איש הוא סמאל. משמע כי בימי עקבתא דמשיחא תתאבק הטומאה עם לימוד התורה.

"ותקע כף ירך יעקב" (בראשית ל"ב, כ"ו), ירך יעקב אלו תנוקות של בית רבן, שהיו את יסוד האומה במשך אלפי שנים, אף יסוד זה יתמוטט בעקבתא דמשיחא יסוד זה יתמוטט בעקבתא דמשיחא בפגיעת מזיקין פנימיים וחיצוניים. גם זה נתקיים בימינו בכל תפוצות ישראל, רובם של הילדים מתנהגים כגוים גמורים.

בימי עקבתא דמשיחא תמיכה (ו) עוד יש מובן ל"ירך יעקב" (בראשית ל"ב, כ"ו), דהיינו תמכין דאורייתא, תמיכה בלומדי תורה מתבטלת בכל מקום. לאפשר להם ללמוד מתוך הרחבה ומנוחה. מיום היות ישראל לגוי, הקפידו על מצוה זו (יששכר וזבולון). בימי עקבתא דמשיחא מצוה זו

מתבטלת בכל מקום, אף במדינות שיש להם לפי שעה עוד אפשרות שם לתרום כסף, נותנין לכל מיני מטרות ורק בשביל התורה נשארות פרוטות. המתוקנים אפילו, מתחסים לתורה באדישות. ואין כל פלא בדבר, שהדור הצעיר הריק מתורה, אינו יכול גם להשיג את ערך לימודה. נמצא, כי הא בהא תליא, ביטול תנוקות של בית רבן וביטול החזקת התורה.

בעון ביטול תורה חרב וכיזה בא והשמים מה תשובתן? "בעון בטול תורה, חרב וכיזה בא, שנאמר 'והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית' (ויקרא כ"ו, כ"ה). ואין ברית אלא תורה, שנאמר 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי'" (ע"פ שבת ל"ג ע"א). בוינה בלבד גזלו רכוש יהודי בערך של 40 מליון דולר. "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" (אבות ו', ב').

נהי' כגוים

בעקבתא דמשיחא יכריזו על סיסמא: (ז) ביחזקאל (כ', ל"ב) נובא, כי בעקבתא דמשיחא יכריזו על סיסמא: "נהיה כגוים". הנבואה התחילה להתגשם לפני 150 שנה על ידי נושאי הסכלת ברלין. הסתירו את הסיסמא תחת מימרא: "היה יהודי באהלך ואדם בצאתך". לא ארכו הימים ופרי השיטה הזו גמל ובשל, הבנים המירו את דתם.

אמר הקב"ה: "אשר אתם אומרים נהיה כגוים היו לא תהיה וגו'", הש"י יתחיל "ביר חזקה", אם העם יעמוד במריו תבא "זרוע נטויה", אם יוסיף העם ללכת בקרי תבא ה"חימה השפוכה"

בסיסמא זו היה משום חתירה תחת יסודות התורה. התורה הזהירה את היהודים על ההתבדלות הגמורה בכל אורח החיים מהעמים אשר סביבותיהם. "ואבדיל אתכם מן העמים, להיות לי", (ויקרא כ', כ"ו. רמב"ם פי"א מהל' ע"ז, ה"א) והמסכילים עמדו בשלהם, רק ככל הגוים. אמר הקב"ה: "אשר אתם אומרים נהיה כגוים היו לא תהיה, אם לא ביר חזקה (א) וכזרוע נטויה (ב) ובחמה שפוכה (ג) אמלוך עליכם" (יחזקאל כ', ל"ב-ל"ג). הש"י יתחיל "ביר חזקה", אם העם יעמוד במריו, תבא ה"זרוע הנטויה", אם יוסיף העם ללכת בקרי, תבא ה"חימה השפוכה". אין לדעת לאיזה מן שלשת התהליכים הגענו היום, העתיד הקרוב יוכיח לנו את זאת. בכל אופן ברור

הוא, כי נבואת "היו לא תהיה" תתגשם. הגויים מגרשים אותנו מגבולם. מרגלא בפי העולם, כי קשה להיות יהודי. הנה נשתנו העתים ובזמן האחרון קשה פי שבע ליהודי להיות גוי. הגויים שולחים אותנו מעל פניהם.

בין ישראל לעמים יש מרחק ידוע ^{אוצר החכמה} בשם הגאון בעל בית הלוי ז"ל אומרים: כתוב המבדיל ביניהם, אם היהודים מתקרבים לגוים יותר מן המדה, הגוים דוחפים אותם חזרה למקומם הקבוע ^{המקור} בין אור לחשך יש מרחק ידוע וקבוע (בין השמשות) ואין בכח ילוד אשה להוסיף או לגרוע על מרחק זה. גם בין ישראל לעמים יש מרחק ידוע המבדיל ביניהם. אם היהודים מדלגים על הגבולות ומתקרבים לגוים יותר מן המדה, הגוים דוחפים אותם חזרה למקומם הקבוע. מדבריו של הגאון יוצא, כי באופן יחסי למדת התקרבות מצד היהודים, באה גם הדחיפה מצד הגוים. נוכחנו לדעת במדינות שהיהודים התבוללו כמעט לגמרי בין שכניהם, ספגו גם דחיפה איומה מידם. גם במצרים בשעה שהשעבוד הכביד מאד על בני ישראל, התחילו בני ישראל מקרבים עצמם אל המצרים, בחשכם כי זה יקל עליהם את העול הקשה. מה עשה הקב"ה, "הפך לבם לשנוא עמו" (תהלים ק"ה, כ"ה). שנאתם של המצרים עוד גברה אל היהודים, מבקשי קרבתם. עד שנוכחו היהודים ועמדו על טעותם וכאה גאולתם. הוא הדין אצלנו "אם אתם מובדלין מן העמים הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו" (רש"י ויקרא כ', כ"ו).

הרועים

יחזקאל משרטט תמונה נאמנה של דור עקבתא דמשיחא ורועיו, מחלק הוא את אנשי הדור לחמשה סוגים נבדלים במובן הרוחני. (א) נחלים, (ב) חולים, (ג) נשברים, (ד) נדחים, (ה) אובדים. (ח) יחזקאל (ל"ד, ד') משרטט תמונה נאמנה של דור עקבתא דמשיחא ורועיו של הדור ההוא. מחלק הוא את אנשי הדור לחמשה סוגים, נבדלים במובן רוחני, ואלה הם: (א) "נחלים", (ב) "חולים", (ג) "נשברים", (ד) "נדחים", (ה) "אובדים". שלשה הסוגים האחרונים מסמלים שלשה מיני מומרים. סוג הנשברים מסמל מומרים הנבדלים מכלל ישראל, באשר פרקו מעל עצמם עול מצוה אחת או מצוות אחדות שבתורה, ועל כגון אלה אומר הגאון מוילנא, כי מומר לדבר אחד, הרי הוא מחוסר אבר אחד בנפשו. הנדחים והאובדים, הרי הם מומרים לכל התורה כולה, אלא בעוד שהנדחים הגם כופרים, דהיינו משומדים המעורבים

יחזקאל משרטט תמונה נאמנה של דור עקבתא דמשיחא ורועיו, מחלק הוא את אנשי הדור לחמשה סוגים נבדלים במובן הרוחני. (א) נחלים, (ב) חולים, (ג) נשברים, (ד) נדחים, (ה) אובדים.

עדיין עם כלל ישראל, מסמל סוג האובדים, מומרים שנתערבו בגויים, עד כי נשכח מוצאם היהודי מלב.

הרועים אשר על הצאן אינם רועים את הצאן אלא את עצמם
הרועים אשר על הצאן אינם רועים את הצאן פרנסתם, "החלב תאכלו והצמר תלבשו" (יחזקאל ל"ד, ג'), ומחובתם לדאוג לצאן, מועלים בתפקידם זה, אינם רועים את הצאן אלא את עצמם. הצאן תועה על כל הר וגבע, טרף לשיני חיות שדה "ואין דורש ואין מבקש" (שם, שם, ו').

אומר הקב"ה: אשבית את הרועים מרעות ואנכי בעצמי ארעה צאני. את האובדת אבקש ואת הנדחת אשיב ולנשברת אחבוש"
על כן אומר הקב"ה: אשבית את הרועים מרעות ואנכי בעצמי ארעה צאני. מה אעשה לצאן מרעיתי? א) "את האובדת אבקש" (יחזקאל ל"ד, ט"ז), ב) "ואת הנדחת אשיב" (שם, ג) "ולנשברת אחבוש" (שם). כדאי לעיין בהסדרת דרגות התהליך הזה. ראשית כל "את האובדת אבקש", האנשים אשר אבות-אבותיהם ואמות-אמותיהם המירו את דתם לפני 120-130 שנה, יבדקו בספרי יחוסיהם ויקבע מוצאם הלא-"ארי". על קדקדם יוכו וברורות יאמר להם: דעו כי יהודים אתם ויהודים גם תשארו בעל כרחכם. במדינה, אשר רק יהודי אחד בה על כל אלף גויים, גם שם יבקשו את היהודים, יבקשו וגם ימצאו. למצב זה הגענו כיום. התהליך בדרגתו זו טרם נשלם עדיין, במהירות רבה מתפשט הוא ממדינה למדינה. לאחר שתסתיים הדרגא הראשונה וכל האובדים ימצאו, תתחיל הדרגא השניה "ואת הנדחים אשיב", נדחים גרידא, משום שהאובדים נכללו בדרגא הראשונה בסוג הנדחים. לבסוף יקוים "ולנשברת אחבוש וכו'"¹².

"ישגו צאני" – הדור כולו, מלבד הרועים, יחשב בפני השי"ת כשוגג
ט) ראוי לציין בנבואה הנ"ל את הבטוי "ישגו צאני" (יחזקאל ל"ד, ו'). מכאן ראייה כי הדור כולו, מלבד הרועים, יחשב בפני השי"ת כשוגג. "כי לכל העם בשגגה" (במדבר ט"ו, כ"ו). אלמלא הרועים, המהוים מחיצה של ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, לא מן הנמנע היה להחזיר את הדור לתורה. המורים, המדריכים, הסופרים, מנהיגי המפלגות, הם הם המעכבים בעד קרן אור של תורה, שתחדור למחשכי הלכבות. להם תורה משלהם, חכמי תורה

משלהם, גדולי תורה משלהם. באמצעות תורה חדשה ומצוות חדשות משליטים הם את החושך במוחות ובלבבות. כדאי גם לציין, כי אם נתנת הזדמנות בלתי רגילה להמון העם לשמוע דברי תורת אמת, שותים הם בצמא את הדברים. אבל הרועים מביאים לעם אבנים תחת מרגליות. במקום השקפות תורניות, מוסרים לקוראים השקפות כפירה. בדחנות, ליצנות ומנה של נבול פה, משמשים חומר קריאה ושמיעה מעולה ביותר. אלה הם הרועים, אשר אותם חזה הנביא לדורנו.

רבים מן העשירים בדורנו מפזרים מעותיהם בכל מקום שאין ראוי לפזר וקופצים את ידיהם במקום שהתורה פקדה לנדב. תתקיים הנבואה: "והשארתי בקרבך עם עני ודל" (יחזקאל ל"ד) מציינת גם סוגים שונים בין עדרי הצאן: "השמנה" ו"הבריאה", אלה הם רבים מן העשירים שבדורנו, המפזרים מעותיהם בכל מקום שאין ראוי לפזר וקופצים את ידיהם במקום שהתורה פקדה לנדב. סביב העשירים מתהלכים שומרים, החוסמים את הדרך בפני הנצרכים. הנביא אומר: "יתר מרעיקם תרמסו ברגליכם ומשקע מים תשתו ואת הנותרים ברגלים תרפשון וצאני מרמס רגליכם תרענה ומרפש רגליכם תשתנה" (שם, שם, י"ח). כל המתבונן ביחס עשירי דורנו אל לומדי התורה, שהם כעת אביוני האביונים ודלי הדלים, יבין את פשר הנבואה הנ"ל. מה יהיה על העשירים? גורלם כגורל הרועים. תתקיים הנבואה: "והשארתי בקרבך עם עני ודל" (צפניה ג', י"ב).

מרב ביאת הנואל תפוז המשפחה היהודית לכל עבר, החורים למדינה אחת וכל אחד חילדים למדינה אחרת, עד בוא אליהו "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" (יא) בזמן האחרון הגנו עדים לחזיון מוזר, בכל קבוץ וקבוץ יהודי, אפשר לפגוש יהודים, שנתכנסו או נתלקטו ממקומות שונים. לפנים היה אחרת, כל מקום היו לו יהודים קבועים משלו. לא נמצא בשום עיר קהל גדול של יהודים ממקומות מרוחקים. מה נשתנה? קיימת נבואה מיוחדת על אודות ימינו אנו: "והניעותי בכל הגויים את בית ישראל כאשר ינוע בכברה" (עמוס ט', ט'). מרגלא בפומיה של החפץ חיים ז"ל: הגרעינים נופלים על הכברה, אחד קרוב ואחד רחוק, אבל אף אחד מהם אינו נשאר על מקומו הראשון. זה יהיה גורלם של היהודים בעקבתא דמשיחא. ועוד הוסיף בשם הראב"ד

(עדיות פ"ח, מ"ז): מרם ביאת הגואל תפוץ המשפחה היהודית לכל עבר, ההורים למדינה אחת, וכל אחד הילדים למדינה אחרת, עד בוא אליהו "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" (מלאכי ג', כ"ד).

"אשלח את כל האדם איש ברעהו" (יב) עוד הופעה אופינית, כל האנושיות כולה אחוזת עוית התרגזות. דומה, כאילו שוכנים אנו ביער עבות בין חיות מרף משוסות. מדינה אחת על רעותה, במדינה עצמה אומה אחת על רעותה, ולבסוף — בין האומה עצמה מפלגה אחת על רעותה, כולם נכונים למרוף את כולם. גם תופעה זו חזו מראש לימי העקבתא דמשיחא: "אשלח את כל האדם איש ברעהו" (זכריה ח', י').

"פני הדור כפני הכלב" — פני הדור (יג) "כדור שבן דוד בא פני הדור כפני ירוצו לפני ההמון ככלב לפני אדון" (סוטה מ"ט ע"ב, סנהדרין צ"ז ע"א). מנהגו של כלב להתקדם ולרוץ לפני בעל הבית: לכאורה נדמה, כאילו הכלב מתהלך לו כאות נפשו והאדון נגרר אחריו ומכבד את רצון כלבו. כל זאת לכאורה, והנה באמת יודעים אנו, כי נהפוך הוא: בעל הבית ילך אל אשר ירצה והכלב רץ לפניו ונשמע לפקודתו. אם רק יבחר בעל הבית בכוון אחר, מיד הכלב מסתובב אף הוא ומתקדם לפני אדונו בכוון החדש. בשנים כתקונן, עת היהודים נשמעו להוראות התורה, הורו פני הדור את הדרך, הם קבעו לאן ללכת והדור צעד בעקבותיהם. בעקבתא דמשיחא ימוגר שלטון התורה, הדור יבחר את הדרך כראות עיניו ופני הדור ירצו בדרך זו לפני ההמון ככלב לפני אדון (בשם הגאון ר' ישראל סלנטר ז"ל). יש רבנים בדורנו הנגררים אחרי דעת הקהל, משתדלים להוכיח עד כמה מעורבים הם עם הבריות ומתדרדרים מן הפסגה אל התהום.

"פני הדור כפני הכלב" — מטבעו של הכלב כי אם יסקלו אותו באבן מיד הוא מתנפל על האבן לנשכה. מנהיגנו המתחדשים רואים רק את המקל ומסרבים להכיר את המכה במקל. החפץ חיים ז"ל (בשם הגרי"צ בן בעל נפש חיים ז"ל) פרש את המימרא "פני הדור כפני הכלב" בדרך אחרת. מטבעו של הכלב, כי אם יסקלו אותו באבן, מיד הוא מתנפל על האבן לנשכה. בשעה שהמון קם על ישראל יש לדעת, כי המון זה אינו אלא מקל השלוח מן השמים לחבטנו בו. "הוי אשור שבט אפי" (ישעיה י', ה'), אין שום טעם להלחם עם המקל, כי כלום חסרים מקלות בשמים. "הרבה

שלוחים למקום". יש לנקוט באמצעים שימנעו את העמים מלהקים "מקלות" עלינו. בימי עקבתא דמשיחא תהיה הדעה נעדרת, וככל שוטה ינשכו את המקל מנהיגנו המתחדשים הכריזו מלחמה על ממלכות אדירות. מה כוחנו ומה גבורתנו? מאמרים בעיתונים הם הכדורים שאנו יורים בהם אל האויב. והתוצאה מה היא? מבעירים רק את חרונם וזעמם של הנחשים עלינו. המנהיגים רואים רק את המקל ומסרבים להכיר את המכה במקל. ^{הערות} "והעם לא שב עד המכה" (ישעיה ט', י"ב).

בעקבתא דמשיחא חוצפה יסגא — (יד) "בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא" (סוטה מ"ט ע"ב) ז.א. תתרבה החוצפה. עוד חוצפה למדי מובן אחד למלה "יסגא", דהיינו גדולה. מגדולי הדור דרשו לפני שיהיו מחוננים בתורה, ביראה ובחכמה. בעקבתא דמשיחא יוכתר ל"גדול", כל מי שיש לו מדת חוצפה למדי, ולא עוד, אלא כל מי שחוצפתו גדולה ביותר, ^{הערות} יהא גם ברסמכא גדול ביותר. רואים אנו כי תנאי מוקדם להיות מנהיג במפלגה, היא החוצפה והעזות.

"אין תוכחה": בדורנו פסקו המוכיחים (טו) "ואין תוכחה" (סוטה מ"ט ע"ב). מימי עולם היו מוכיחים בישראל, אשר נדדו מעיר לעיר והוכיחו את העם, גם המרא דאתרא היה אומר דברי תוכחה בעירו מפרק לפרק. לפני מאת שנה היה מפורסם המגיד מדובנא, והגאון מוילנא שלח אחריו כי יטיף מוסר לו — לגאון מוילנא. לפני זמן לא רב, חי המגיד מקלם, שהחזיר לתשובה בדרשותיו המלהיבות בני אדם רבים. מתשובות הראשונים (רשב"א, ריב"ש¹²) ידוע לנו, כי בימיהם נמצאו בכל עיר ועיר "ברורי עברות" אשר מתפקידם היה לבער אחרי עוברי עברה. עכשיו פסקו המוכיחים. נואמים יש די והותר, אלה אינם מוכיחים, אין ממנהגם להעלות דברי תורה על שפתיהם. מי הם הנואמים? שכירי המפלגות לשם תעמולה, המרדימים את ההמון בחלומות מתוקים על גאולת ישראל הצרורה בכנפי המפלגה הלאומית, או על גאולת העולם כולו, הצרורה בכנפי המפלגה הבין-לאומית. כולם נוכחו לדעת, כי החלומות האלה שוא ידברו. כל העבודות זרות הובישו את קווייהם, כלן נעקרו ונתערו, אבל נביאיהן נביאי השקר, לא שמו יד לפה. המרגלים בשעתם כשבקשו לשקר, הכניסו מקצת אמת לתוך דבריהם, "כי כולו שקר לא מתקיים" (רש"י במדבר י"ג, כ"ז).

נביאי השקר של דורנו לא רואגים בכלל לקיום השקר, שהם מטיפים לו, כי בהבטלו, שמורים אתם במלתחתם שקרים אחרים וההמון הבער בדעת תורה, אינו מוכשר להבחין בין קלא אילן לתכלת.

"שקר אין לו רגלים": מי מחזיק בידי נביאי השקר של ימינו? שכחת התורה, עם הארצות וסועדים. מי מחזיק בידי נביאי השקר של ימינו? שכחת התורה, עם הארצות. מרגלא בפומיה של החפץ חיים: התורה "מאירת עינים" (תהילים י"ט, ט), אבל מבלעדי התורה "העינים רואות ואינן יודעות מה הן רואות"¹⁴, בחשך ובאפילה מניחות החיות ממאורתן, "בו תרמוש כל חיתו יער" (תהילים ק"ד, כ'). "אם אין הבדלה דעת מנין" (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב). "כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה (משלי ז', כ"ו) — זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה" (סוטה כ"ב ע"א). המכוון לשאלות בודדות של כשר וטריפה, קל וחומר לשאלות הנוגעות לכלל ישראל. מי הם הפוסקים והמשיבים לשאלות הדור שלנו? ריקים ופוחזים, חשוכי דעת תורה, שפלים, הנכונים לוותר על יהדותם בעד גזיר עדשים. הם, מנהיגי דורנו, נתקימה הנבואה: "ותעלולים ימשלו בם" (ישעיה ג', ד').

"קטגוריא באה בתלמידי חכמים": (מז) "קטגוריא באה בתלמידי חכמים" הכופרים בדורנו טענתם כי לומדי התורה ממיטים שואה על עצמם ועל העם כולו שקדמו, טענו: "מה אהנו לן רבנן, לדידהו קרו לדידהו תנו" (סנהדרין צ"ט ע"ב), הם הודו בעצם ההנאה והטובה הרוחנית הכרוכים בידעת התורה, הכופרים של דורנו טענתם, כי לומדי התורה ממיטים שואה על עצמם ועל העם כולו.

הקטגוריא חדרה לבין ת"ח גופם עוד מובן למימרא כי הקטגוריא חדרה לבין תלמידי חכמים גופם והם מקטרגים אחד על משנהו.

לפני הגאולה תתרבה העניות בישראל. אין (ז) "בחרב ימותו כל חטאי עמי" (עמוס ט', י). החפץ חיים אמר על פסוק זה, בשם הזוהר, כי גזירת החרב נתחלפה בגזירת העניות. לפני הגאולה תתרבה העניות בישראל. "עם עני ודל אושיע"¹⁵. עוד הוסיף ואמר החפץ חיים: אלה אשר ממנום עדיין

ברשותם, אל ישעו אל דמיונות שוא, כי כספם גם יתקיים לאורך ימים בידם, את היהודים יציגו ככלי ריק. לו היה מוח בקדקדם, כי עתה היו יודעים איך להשתמש בכסף זה בעוד מועד. עברו עשרים שנה מיום שהחפץ חיים הביע דברים אלה וכעת נתקיימו דבריו במלואם ביחס לרוב העם העברי. הגמרא נבאה על מצב זה: "אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס" (סנהדרין צ"ז ע"א).

גלגל הזמן מסתובב במהירות בזק. (יח) ועוד אמר החפץ חיים: כיום מתחוללים בעולם במשך תקופה קצרה שנויים אשר היו לפני זקוקים למאות בשנים, רואים אנו כי גלגל הזמן מסתובב במהירות בזק. "מה עשה ה' לנו" (ירמיה ה', י"ט). למה נשתנו עלינו התנאים? על שאלות אלו ענה החפץ חיים: בשמים נתגבבו מימי בראשית עד היום הזה חשבונות עד אין מספר. טרם ביאת המשיח יש לפרוע חשבונות אלה ^{אוצר החכמה} ^{חמשיה יש לפרוע חשבונות אלה} גלגל הזמן מסתובב במהירות בזק. "מה עשה ה' לנו" (ירמיה ה', י"ט). למה נשתנו עלינו התנאים? על שאלות אלו ענה החפץ חיים: בשמים נתגבבו מימי בראשית עד היום הזה חשבונות עד אין מספר. טרם ביאת המשיח יש לפרוע חשבונות אלה, מפני שהגאולה תבטל את היצר הרע ועל ידי כך יחוסלו כל עסקי העולם הזה התלויים ועומדים במלחמת היצר, על כן שומה על כל נפש ונפש לפרוע את שנשארה חייבת לשמים. היות וימי המשיח קרובים מאד, הכרחי הוא לזרז את התהליך הזה. מיום שהחפץ חיים ז"ל הביע דעה זו עלה קצב השתלשלות המאורעות בעולם. בין לילה ממש אירע מה שדרש לפני זמן של דורות רבים... דומה כאילו גלגל הזמן היה מתקדם תחת לחץ של פקודה: "הזורז וחוש". כל בעל שכל יבין, כי חיים הננו בתקופה מיוחדת, אשר עתידה לשנות את כל סדרי העולם, מדי יום ביומו הולך גם הקצב וגובר.

במשך אלפי שנים משאת-נפש ההורים היתה לגדל בנים מצויינים בתורה וביראה. ופרנסה מה תהא עליה? ידעו כי "מאן דיהיב חי, יהיב מזוני" ^{הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה} (יט) "ושגנתם לבניך" (דברים ו', ז'). תלמוד תורה לתינוקות הווה את היסוד, עליו הושתתה היהדות במשך אלפי שנים. משאת נפשם של ההורים היתה לגדל בנים מצויינים בתורה וביראה. ופרנסה מה תהא עליה? ידעו, כי "מאן דיהיב חי, יהיב מזוני"¹⁶. בדורות האחרונים, עם אבדן האמונה, נתמעטה גם הבטחון בה'. ההורים רואים לתכלית חומרית בשביל ילדיהם. אם רק ישתלמו בלמודי חול יהיו גם מובטחים למשך כל חייהם. גם תשועת ישראל תלויה בדבר; עם ריבוי המשתלמים בלמודי חול

בינינו, יגדל ערכנו בעיני הגויים. עד כמה "צדקה" הנחה זו, הוכיחו ימינו אלה. כל זה במובן חמרי, במובן הרוחני חונכו גויים גמורים, גויים לאומיים או בין-לאומיים.

מה היא התשובה הבאה משמים על מגפה רוחנית זו? "תיסרך רעתך" (ירמיה ב', י"ט). המתלמדים המשכילים, הם הם הפורעים בנו בעיקר ברוב המדינות. רעתך: המתלמדים המושגים הם הם הפורעים בנו בעיקר ברוב המדינות. המתלמדים היהודים מוכים בכסיות ברזל על ידי "חבריהם" להשתלמות. ילדי ישראל מסרו לפנים את נפשם על לימוד התורה, כיום הם מוסרים את נפשם בעד "הכבוד" הגדול לשבת על ספסל אחד עם מנוולים ופראים.

"אל תשמח ישראל אל גיל כעמים" אל לו (כ) "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים" (הושע לחזורי להתנהג בדרך שמתנהגים הגויים מ', א'), אל לו ליהודי להתענג בדרך שמתענגים הגויים. לגויים נשארות שעות פנויות אחרי גמרם את עבודתם והם מחפשים שעשועים ומשחקים למען בלות את השעות הפנויות האלה. היהודי אין לו שעה פנויה בחייו, לאחר שגמר היהודי את עבודתו, מוטלת עליו החובה לעסוק בתלמוד התורה. מי שאינו מוכשר ללמוד באופן עצמאי, יעשה לו רב שילמדנו. חייב גם יהודי להקדיש מזמנו למצוות ומעשים טובים, לגמול חסד עם זולתו כפי יכולתו. התורה תובעת מהיהודי צורת חיים שכזאת. "קדושים תהיו" (ויקרא י"ט, ב'), היהודי יהא קדוש, הבית היהודי יהא קדוש, כל לב יהודי יהא קדוש. "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" — אם אתם מובדלין מן העמים, הרי אתם שלי" (ויקרא כ', כ"ו, ורש"י שם).

בתקופה האחרונה באים יהודים וממלאים בתי שעשועים ותיאטרונים. התשובה מן השמים אינה מתמהמהת לבא. כמצורעים מגורשים היהודים ותיאטרונים, חוזרים משם לבתיהם ספוגים רוח טומאה, נטמא גם הבית היהודי. התשובה מן השמים אינה מתמהמהת לבוא, כמצורעים מגורשים היהודים מבתי השעשועים "יהודים סורו מפה, לא כאן מקומכם". נכון הדבר. מקומו של היהודי הוא בבית המדרש, שם יהגה בתורה או ישפוך לבו בפרקי

תהילים. התרו בנו על כך: "אם אין אתם מובדלין מן העמים הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו" (רש"י ויקרא כ', כ"ו).

הטומאות להן סגדנו הן החובלות בנו. (כא) בימינו אלה בחרו להם היהודים בשתי "תיסרד רעתך" עבודות זרות אשר להן יקריבו את קרבנותיהם, הרי הם: הסוציאליזם והנציונליזם. את תורת הנציונליזם החדש אפשר להגדיר בקצור נמרץ: "נהיה ככל הגויים". אין דורשים מיהודי אלא את ההרגשה הלאומית. השוקל את השקל והמזמר את "התקוה", פטור מכל מצוות שבתורה. ברור, כי שיטה זו נחשבת כעבודה זרה לפי דעת התורה. שתי עבודות זרות אלה הרעילו את המוחות ואת הלכבות של הנוער העברי, לכל אחת מטה ראשי של נביאי שקר, בצורת סופרים ונאמים, העושים את מלאכתם בשלימות. קרה מעשה נסים: בשמים הרכיבו את שתי העבודות הזרות לאחת — נציונל-סוציאליזם¹⁷, יצרו מהן מטה זעם איום, החובל ביהודים בכל קצוות ארץ. הטומאות להן סגדנו, הן החובלות בנו. "תיסרד רעתך" (ירמיה ב', י"ט).

יסורי הגלות נמשלו בפסוקים לצער העיבור של האשה. תקופת חבלי משיח נמשלה לחבלי לידה. אין להשוות את צרות הגלות לחבלי המשיח יסורי הנביאים נבאו, כי עתידה לבא צרה על ישראל אשר לא אירעה כמותה מיום היותה לגוי. הגאון מוילנא כותב¹⁸: יסורי הגלות נמשלו בפסוקים לצער העיבור של האשה, תקופת חבלי המשיח נמשלה לחבלי לידה, כשם שאין להשוות את צער העיבור לחבלי הלידה, כך גם אין להשוות את צרות הגלות לחבלי המשיח.

לצרות הגלות יש סדר ידוע — "והיה המחנה הנשאר לפליטה". בתקופת חבלי המשיח יהיה אחרת — יהודים יהיו נרדפים בכל מקום באין מנוח בשעה שרדפו והתאכזרו ליהודים במדינה אחת, נמצאה תמיד מדינה אחרת ששמשה להם מקום מקלט. בתקופת גרוש ספרד פתחו טורקיה, פולין, הולנד את שעריהם לפני הגולים. בתקופת חבלי המשיח יהיה אחרת. יהודים יהיו נרדפים בכל מקום, באין מנוח, יגרשום מכל המקומות ולא יכניסום לאף אחד.

בעקבתא דמשיחא לא תפסקנה הצרות, (כג) "ורוח תשימו בין עדר לעדר" (בראשית
והן תהיינה הולכות ומחמירות ^{ל"ב, ט"ז}), בתקופת הגלות תנתן הפסקת
נופש בין גזירה לגזירה. בימי עקבתא דמשיחא לא תפסקנה הצרות, אלא
תהיינה "מושכות ובאות כנהר". מלבד זה תהיינה הצרות הולכות ומחמירות
מיום ליום "בבקר תאמר מי יתן ערב — שלפניו" (רש"י דברים, כ"ח, ס"ז).

^{אוצר החכמה}

קיים עוד הבדל גדול בין תקופתנו לתקופות
הקדומות. בדורות שעברו לא הרגישו
היהודים את עצמם נטושים ועזובים, ידוע
ידעו, כי יש להם אב בשמים, שומר ישדאל,
שהבטיח להם "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא
געלתים לכלותם" (ויקרא כ"ו, מ"ד). ידוע ידעו, כי סובלים הם על אמונתם
בשי"ת וכי נכונים להם חיי עולם "שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו"
(עי' ב"ב י' ע"ב). ההכרה הזו הקילה בהרבה את סבלותיהם. בימינו אלה
גרמה שכחת התורה לבטול האמונה אצל חלק גדול של העם היהודי, וכך
נשארו היהודים האומללים בבני אדם, נעלם מהם טעם יסוריהם, אין להם אל
מי לפנות ביום צרה, מי ישער את יאושם ואכזבתם. ^{מאין מוצא, הרי הם}
מאבדים את עצמם לדעת.

עצת התורה

"מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח" (כד) מה יעשה האדם בשעה קשה שכזאת?
— יעסוק בתורה ובגמילות חסדים"
כלום אין עצה בשבילי? התורה מעניקה לו
לאדם את עצתה. "שאלו תלמידיו את ר"א מה יעשה אדם וינצל מחבלי
משיח, אמר להם יעסוק בתורה ובגמילות חסדים" (סנהדרין צ"ח ע"ב).
החפץ חיים ז"ל אמר "יעסוק" נאמר, פירושו של דבר, שיתמסר כדרך
שהוא מתמסר לעסקיו בכל לבבו, כך גם יעסוק בתורה ובחסד
וינצל.

אין טוב ליהודים אלא שלא ישיתו (כה) "מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה"
אומות העולם את לבם אליהם (שה"ש ח', ח'). היהודים בגלות נמשלו
ל"כבשה אחת בין שבעים זאבים" (עי' אסתר רבה י', י"א). במצב כזה אין

טוב לה לכבשה, אלא להשתדל שתשכח מלכות הזאבים. אין טוב ליהודים, אלא שיהיו אומות העולם עסוקים בדברים אחרים ולא ישיתו את לבם אליהם. בתקופה שהגויים מרבים לדבר עלינו בלי הפסק, מרובה הסכנה האורבת לנו.

"אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז" — שאלו המלאכים "מה נעשה לאחותנו — כנסת ישראל — ביום שידובר בה" (שה"ש

ח', ח'). לשאלה זו באה תשובה מפי הגבורה "אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף" (שם, שם, ט'). אם חזקים הם באמונתם כחומה בצורה ולא ינועו מפני שום רוח שבעולם, נבנה עליה טירת כסף (ע"פ שה"ש רבה ח'). "הכסף הזה נכנס לאש ויוצא שלם, אף ישראל נכנסין למלכויות ויוצאין שלמים"¹⁹. "הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל" (שמות ג', ב'). "ואם דלת היא — כדלת הסובבת על צירה, נצור עליה לוח ארז" [שמרקיב והולך] (שה"ש ח', ט', ורש"י שם). אם ינועו לכל עבר כדלת מסתובבת, אם יסחפו בכל זרם ארעי ויקבלו השפעה מכל רוח, אז יהיו כעץ המתגולל במקום רטוב ונרקב.

העצה היא נצחית, להיות כחומה באמונתנו. איכה אפשר הדבר במצבנו המיוחד? רק התורה בכוחה לחשלנו שנהיה קשים כברזל

כאן נאמרה העצה מה עלינו לעשות בימים קשים. העצה היא נצחית: להיות כחומה באמונתנו ולא להכנע לסכיבה. איכה אפשר הדבר במצבנו המיוחד? גם על זה יש תשובה, "אני חומה — זו תורה" (פסחים פ"ז ע"א), רק התורה בכוחה לחשלנו שנהיה קשים כברזל. תולדות ישראל במשך אלפי שנה משמשים עדות נאמנה כי בעמיה של תורה לא תמנו לגוע, אף כי באנו באש ובמים. "כי תעבור במים אתך אני וגו' כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך" (ישעיה מ"ג, ב').

"צאי לך בעקבי הצאן" — באיזה דרך הלכו אבותינו? בדרך התורה. אי"כ יש לנו ביוון ברור באיזו שיטה ובאיזה אמצעים עלינו לנקוט לשם הגנה עצמית

כו) אותו רעיון מובע במלים אחרות במקום אחר, "הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים" (שה"ש א', ז'), צהרים היא שעת היום הקשה ביותר בשביל הצאן. החום רב בשעה זו ביותר. שאלה כנסת ישראל את רועה — השי"ת — איכה תרעה את צאנך לכשיגיעו השעות הקשות ביותר של הגלות, הצאן יתעה הרי, מבלי דעת את הדרך בה ילך. באה התשובה: "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי

הצאן" (שה"ש א', ח'). אם תראו לפניכם דרכים רבים ולא תדעו באיזה מהם לבחור, הרי לכם סימן מובהק: צאי בעקבי בצאן. תחפשו על פני דרכים את עקבות אבותיכם ובדרך שתגלום, בזו תבחרו. בדרך חדשה לא הלכו בה אבות אל תלכו, כי כל הדרכים בחזקת סכנה. הדרכים החדשים סכנתם מרובה. באיזה דרך הלכו אבותינו? בדרך התורה. אם כן יש לנו כוון ברור, באיזו שיטה ובאיזה אמצעים עלינו לגקוט לשם הגנה עצמית.

מדיניות הגלות של אבותינו

מלבד המצוות והאסורים הכתובים בתורה, רשומות שם גם עצות מנוסות. משום שהתורה נצחית היא כך גם עצת התורה נצחית היא (כו) הקדוש בעל חפץ חיים ז"ל היה רגיל להגיד: יש בחיי אדם רגעים אשר הוא נאלץ להחליט בענין ידוע ואינו יודע מה להחליט, יש והענין נוגע לו עד נפש ומשאיו יודע מה לעשות, הוא בא לידי יאוש, והנה לוחש לו אחד על אזורו: הרי תוכל לשאול בעצתו של השי"ת בכבודו ובעצמו. איכה זה? ישתומם האדם. ובאמת, אמר החפץ חיים ז"ל, נתנה אפשרות זו לכל אדם ואדם. יש לנו תורה, הכוללת תשובות על כל שאלות שבעולם. "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא" (ע"פ תענית ט' ע"א). הפתרון שמוצאים אותו בתורה, הוא עצת ה'. יש לדעת, כי מלבד המצוות והאסורים הכתובים בתורה, רשומות שם גם עצות, עצות מנוסות, וכשם שהתורה נצחית היא, כך גם עצת התורה נצחית היא. לדוגמא: "לעולם ישליש אדם מעותיו, שליש בקרקע, שליש בפרגמטיא ושליש בכספים" (ב"מ מ"ב ע"א). כי במקרה שיפסיד עסק אחד והי' הנשאר לו לפליטה. זאת היא עצה מנוסה. מי שלא נהג לפי כלל זה לא בטל מצוה, אלא סרב לקבל עצה טובה.

בשביל כלל ישראל יש בתורה ציונים ברורים. אם לא הולכים אחר עצתה מכניסים את כלל ישראל לסכנה חמורה ואיפה שכתוב בה, כי הכל כתוב בה. אם יש עצות אפילו בשביל הפרט, קל וחומר כי בשביל כלל ישראל יש בתורה ציונים ברורים, בין אלה גם על אודות יחס היהודים בגלות לגבי אומות העולם. אם לא הולכים אחרי עצת התורה, מכניסים את כלל ישראל לסכנה חמורה.

עד דורותינו האחרונים ערכו היהודים את מדיניות הגלות שלהם ע"פ עצת התורה. בדורנו מסרבים לדעת שלולי היו היהודים נוקטים תמיד בשיטת "נהיה כגוים", כי עתה לא היה נשאר לנו זכר

עד דורותינו האחרונים ערכו היהודים את מדיניות הגלות שלהם בהתאם לעצת התורה. התנאים טרם שהלכו לרומא לבטל גזירות קשות היו נוהגים ללמוד את פרשת

יעקב ועשו ושם מצאו קוים לפעולתם (רמב"ן, וישלח ל"ג, ט"ו). בדורנו אנו בטלו את כבוד התורה. אצל התורה באים רק עם שאלות בעניני אמירת קדיש. שאלות מדיניות, ז.א. שאלות הנוגעות לכלל ישראל מפיקעים מתחת סמכותה של התורה. המוסמים לברר שאלות אלה הם המדינאים המקצועיים והסופרים, הם הם מנהיגי הדור. מאיזה מעין הם שואבים את שטותיהם הפוליטיות? מתורתם הם: "נהיה ככל הגוים". בתורת ה' מזלזלים. כשם שיש לפי דעתם לחקות את הגוים בכל שטחי החיים, כך גם יש לחקותם בשטח המדיני והמפלגות. הם אינם יודעים או יותר נכון מסרבים לדעת את האמת, שלולא היו היהודים נוקטים תמיד בשיטת "נהיה כגוים", כי עתה כשם שנמחקו עמים גדולים וכבירים מהם, לא היה נשאר לנו זכר.

דברי ימי ישראל הולכים במסלול יחיד ומיוחד שאין דומה לו בכל אומה ולשון. הנוקטים בשיטות רגילות ביחס ליהודים מודדים במדה מזוייפת ושוקלים במשקל מרמה

לאדם חושב ברור כי דברי ימי ישראל הולכים במסלול יחיד ומיוחד שאין דומה לו בכל אומה ולשון. הנוקטים בשיטות רגילות ביחס למדיניות הגלות של היהודים, מודדים במידה מזוייפת ושוקלים במשקל מרמה. סחורות מודדים במטרים וחלב בליטר או בכוסות. הבא למדוד משקה במטרים וסחורה בליטרים הרי הוא משוגע. אלה הם המדינאים החדשים שלנו. הם מודדים במידה בלתי מתאימה. השיטות המתאימות לגבי עמים היושבים על אדמתם, אינן מתאימות לגבי מצב היהודים.

"אל תמרדו באומות" — שהיהודים לא יחיו מהפכנים. התרו בנו: אם מקיימים מוטב, ואם לא הרי דמכם הפקר

מדיניות נבונה דורשת להתחשב עם התנאים. כשם שמצבנו הוא מיוחד במינו, כך גם מיוחדות הן השיטות המדיניות שלנו. השיטות רשומות בתורה אשר חזתה את הכל מראש, וגם הגידה את הכל מראש. אלפי שנה הוכיחו עד כמה צדקו שיטות התורה. מה הן שיטות התורה? "שלש שבועות השביע הקב"ה את ישראל: אל תמרדו באומות..." (כתובות קי"א, ע"א) זאת היא אחת משלש השבועות, שיהודים לא יהיו

מהפכנים. "ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב" (משלי כ"ד, כ"א). התרו בנו: אם מקיימים אתם את השבועות מוטב ואם לא הרי דמכם הפקר כדם צבי ואיל "השבועתי אתכם בצבאות ובאילות השדה" (שה"ש ב', ז'. ושם ג', ה').

ליהודים אסור לעמוד נגד רודפיהם (כח) "אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו" (ברכות ז' ע"ב). "לך עמי בא בחדריך" (ישעיה כ"ו, כ'). "בשעה שאתה רואה השעה חצופה לא תעמוד כנגדה אלא תן לה מקום, הסתכלו בי שהרי אני נתתי מקום לשעה שנאמר: 'השיב אחור ימינו'" (ילקו"ש שמות רמז קס"ח). "א"ר חייא אם ראיתם אותו עשו שמבקש להתגרות בכם אל תעמדו כנגדו אלא הצפינו עצמכם עד שיעבור עולמו. א"ר יהודה בר' שלום, אמרו לו ישראל: רבנו של עולם אביו מברכו ועל חרבך תחיה ואתה מסכים עמנו, ואומר לנו הצפינו עצמכם. ולהיכן נברח? אמר להם הקב"ה אם ראיתם שמזדווג לכם, ברחו לתורה, שנאמר סעו ופנו לכם צפונה ואין צפונה אלא תורה שנאמר 'יצפון לישרים תושיה'" (דברים רבה, א'). כל המאמרים הנ"ל, מכוונים לדבר אחד, ליהודים אסור לעמוד נגד רודפיהם.

התורה והתפילה הם כלי זיננו היחידים כלל זה הוא בהתאם למצב היהודים בגלות. — אין כוחנו אלא בפה חכם אחד אמר: כדאי להלחם בשונא שאני גבור ממנו והוא הגון ממני, אבל אם הוא גבור ממני ואני הגון ממנו, מוטב לי שלא להלחם בו. ההמנים השונים הקמים עלינו, עולים עלינו בכוחם וירודים במדת ההגינות מאתנו, נמצא שאין כל תועלת להתנגד להם. התורה והתפילה הם כלי זיננו היחידים "ונצחק אל ה' אלוקי אבותינו וישמע שועתנו" (דברים כ"ו, ז'). "אין כוחנו אלא בפה"20. יפה צעקה לנו כשהיא מופנית השמימה, אך אל נא נצחק בצעקותינו אל "העולם התרבותי" או אל חבר העמים.

במידה שהאומות ימעיטו להנות (כט) * "למה תתראו בפני אחיכם בני עשו ולדבר בנו יוטב גורלנו ובני ישמעאל" (תענית י', ע"ב). זאת היא אזהרה ברורה לכל ניתן לאומות העולם הזדמנות לראותנו בכל מקום ולדבר

* במקור ביידיש יש כאן הוספה: "בזמן שמדברים אל אומות העולם, אין לתבוע כ"א לבקש גרידא: "לשון רכה תשבר גרם" (משלי כ"ה, ט"ו). וכמו שמציאנו בלשונות חז"ל "וכי לא בני אב

בנו בכל עת. במידה שהאומות ימעיטו להגות ולדבר בנו, באותה מידה יושב גורלנו.

אוצר החכמה

רק בשעה שגוזרים גזירות על מצוות התורה עלינו להיות קשים כחלמיש ולא לותר כחוש השערה. לא לותר כחוש השערה

מ"ד 22817

רק בשעה שגוזרים גזירות על מצוות התורה עלינו להיות קשים כחלמיש ולא לותר כחוש השערה. בשעה שגזר נבוכדנצר שישתחוו לצלמו, סרבו חנניה מישאל ועזריה להכנע לגזירה ואמרו לו: "מלכא נבוכדנצר אם מלכא למה נבוכדנצר ואם נבוכדנצר למה מלכא? אלא כך אמרו לו אם למיסים וארנוניות מלכא את אבל להעבירנו על דת תורתנו לאו מלכא את אלא נבוכדנצר, את וכלכא שוין" (שה"ש רבה ב', י"ד).

"נביאיך — הנואמים והסופרים — חזו לך שוא ותפל ולא גלו על עונך להשיב שבותך ויחזו לך משאות שוא ומדוחים"

(ל) אלה הן בקיצור הוראות התורה בדבר יחסנו אל הגויים ועל פי ההוראות האלה נהגו היהודים בכל הזמנים עד הדורות האחרונים, עד שקמו לנו "מנהיגים" המסרבים לדעת את התורה ואת עצותיה והם מנהלים את המדיניות היהודית בדיוק בכוון הנגדי. על היהודים להלחם ולדרוש. במי עלינו להלחם? במדינות הכבירות שבעולם, עלינו להחרים ולכנס קונגרסים, לירות במאמרי עיתונים ובזה נכניס מורא בלבם. העיתונים היהודים מוכיחים באותות ומופתים, כי שונאי ישראל הם בלתי תרבותיים, בלתי דמוקרטים. מטיפים מוסר לקזק: התבייש אדוני הקזק. שונאי ישראל לא חוזרים בתשובה עקב הטפת המוסר, ובכל זאת אין עיתונינו מפסיקים את עבודתם "רכת הערך": לדבר אל העצים ואל האבנים. אמנם יש להגיד מה שהוא, אבל אל עצמנו. יש לדבר אודות האיזמים השונים שנתברכנו בהם בשפע רב, אבל את הדבר הזה לא יודעים סופרנו. "נביאיך (הנואמים והסופרים) חזו לך שוא ותפל ולא גלו על עונך להשיב שבותך ויחזו לך משאות שוא ומדוחים" (איכה ב' י"ד).

אחד ולא בני אם אחד אנחנו, מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרים עלינו גזירות קשות (תענית י"ח ע"א).

היום אין אתנו נביאי אמת, נביאי שקר יש לנו די והותר, וכשם שכלל ישראל פרע כבר את החשבון האיום על שנשמעו לנביאי השקר, כן גם היום הוא פורע את החשבון הזה.

מזן המיודעות, כי בתקופת הנביאים היו גם נביאי שקר, בשעה שנביאי האמת זעקו: "הודע את ירושלים את תועבותיה" (יחזקאל ט"ז, ב'), קראו נביאי השקר להם: "עוכרי ישראל" (מלכים א', י"ח, י"ז), המוציאים לעז על בית ישראל. נביאי האמת לא נרתעו מלהכניס את עצמם בסכנה וקיימו בגופם: "גוי נתתי למכים ולחיי למורטים" (ישעיה נ', ו'). נביאי השקר היו באותה שעה מאוכלי שולחן איזבל. תפקיד נביאי האמת היה: לעורר את ישראל משנתו. נביאי השקר מלאו תפקיד מהופך: להרדים את ישראל בחלומות נעימים. כל זה ברור: יותר קל לזרום עם הזרם מאשר נגדו. היום אין אתנו נביאי אמת, נביאי שקר יש לנו די והותר, לאומיים ובין-לאומיים, אוכלי שולחן איזבל המתפרנסים על חשבון קרנות שונות. וכשם שכלל ישראל פרע כבר את החשבון האיום על שנשמעו לנביאי השקר, כך גם היום הוא פורע את החשבון הזה.

החליפו אמונת התורה באמונת מפלגות. השקר עולה לנו ביוקר רב, אנו פורעים את החשבון במאה אחוז.

לא) התפוררותנו למפלגות שונות של כופרים, החל מהמתקנים וגומר בכעין-חרדים המתעטפים בטלית של חרדות, היא הגדולה בקללות שירדה על ראשנו. אין אחדות וגם לא תתכן אחדות בצבא מחוסר משמעת. אין אבטורטיטה (סמכות) המקובלת על כולם. בימים שהתורה משלה בישראל, היה כלל ישראל בעל משמעת, כולם הודו בסמכותה של התורה. כעת החליפו את אמונת התורה באמונת מפלגות. במקום להשמע לחכמינו הקדמונים, נשמעים למנהיגי המפלגות, ז.א. במקום להאמין בנביאי האמת, מאמינים בנביאי השקר. השקר עולה לנו ביוקר רב, אנו פורעים את החשבון במאה אחוז.*

* בתרגום המקורי לעברית הושמט כאן הקטע הבא: "דרכנו מסומנת במלים "צאי לך בעקבי הצאן" (שה"ש א', ח'). כאשר מציעים לנו אמצעי חדש לפעולה, נבדוק: אם אבותנו אי-פעם הפעילו את האמצעי הזה, נעשה כמוהם, ואם לא הפעילו, גם אנחנו נימנע מזה. לדוגמא: מציעים לכנס "קונגרס יהודי עולמי". ברור שאבותינו מעולם לא קראו לאסיפה כזאת, מפני ש"בנין ילדים סתירה" (נדרים מ', ע"א), ואסור עלינו להשתתף בזה – וכן בכל שאלה המתעוררת אצלנו, אם לעשות ככה או אחרת, עלינו לברר מה היו אבותינו עושים בנסיבות כאלו, זוהי דרך בטוחה יחידה....".

נשארה רק דרך אחת להצלתנו, לעשות שלום בינינו ובין אבינו שבשמים
(לב) סוף דבר: כל עוד מנהיגים בנו מתעים, שהכניסונו במצב מלחמה עם הקב"ה, אין סיכויים כי מצבנו ישתפר, להיפך הוא ילך הלך ורע מיום ליום, נשארה רק דרך אחת להצלתנו, לעשות שלום בינינו ובין אבינו שבשמים שומר ישראל, אז והיה שלום על ישראל.

הרעיון הלאומי

אבי הרעיון הלאומי החדש בישראל נלחם כל ימיו במרידות מרובה נגד התורה ונלחם כל ימיו במרידות מרובה נגד התורה. כנראה חשב, כי התורה שבקה כבר חיים ויש לירשה, ולשם כך המציא תחליף לתורה בצורת הרעיון הלאומי. בעצם לא היתה זו המצאתו המקורית. בימים ההם ימי המלחמה הבלקנית, הגו ברעיון הלאומי כל עמי הבלקן הקטנים אשר בקשו לפרוק את עול הטורקים מעל צוארם. היתה לו אפשרות להעביר נטיעה מושלמת על אדמה יהודית.

הרעיון הלאומי אינו אלא אליל חדש והוא בכלל עבודה זרה פירושו של דבר להיות בעל הכרה לאומית ותו לא. ממלאי מקומו השלימו את תורת רבם באמרם, כי גם משומד יכול להחשב כיהודי לאומי. מה היא דעת התורה לשיטה שכזו. יש הלכות ברורות לנושא זה: בשלושים וששה מקומות הזהירה תורה על הגר (ב"מ ג"ט, ע"ב). את הגר יש לפנק כפנק אב את בנו יחידו. מה הוא מוצאו של הגר? אפילו הוא מבני בניו של המן, הרי הוא בבחינת גר. ולהיפך, בנו של גדול בישראל, שהמיר את דתו, הרי הוא בכלל "מורדין ולא מעלין" (ראה ע"ז כ"ו, ע"ב), גרוע הוא בעינינו מהכלב שאין מצות מורדין נוהגת בו. אנו נוכחים לדעת, כי לפי השקפתנו המוצא לבדו בלעדי התורה מחוסר כל ערך, וממילא הרעיון הלאומי אינו אלא אליל חדש והוא בכלל עבודה זרה.

הרעיון הלאומי-דתי הוא בבחינת שמו: לאומי-דתי. השם מוכיח כי התואר דתי לא יספיק לבדו, אלא יש להשלימו בתואר לאומי. השם הזה לכשעצמו

מהוה כפירה באחר מעיקרי האמונה. נאמר "תורת ה' תמימה" (תהילים י"ט, ט'), אין היא חסרה דבר ומום אין בה. הוזהרנו "לא תוסיפו" (דברים ד', ב'), ו"כל המוסיף גורע" (סנהדרין כ"ט ע"א). אם הרעיון הלאומי הוא בבחינת עבודה זרה, אזי הרעיון הלאומי־דתי הוא בבחינת עבודה זרה בשתוף.

לאמתו של דבר ניסו כבר בעבר הרחוק להוסיף תורה שניה על תורתנו. הרמב"ם כותב באגרותיו (אגרת תימן): מיום שנתנה תורה קמו להלחם בה בתחבולות שונות.

הרמב"ם כתב: מיום שנתנה תורה קמו להלחם בה בתחבולות שונות. בעבר התחבולות היו באות מן החוץ. כעת בעקבתא דמשיחא משתמשים בהן הכופרים משלנו

תחבולה אחת היתה: "ביד חזקה", על זה קבלנו הבטחה: "כל כלי יוצר עליך לא יצלח" (ישעיה נ"ד, י"ז). תחבולה אחרת: "בפה רך" (סוטה י"א, ע"ב) ע"י הסתות ווכוחים, גם על זה קבלנו הבטחה: "וכל לשון תקום למשפט אתך תרשיע" (ישעיה נ"ד, י"ז). במשך הזמן המציאו תחבולה חדשה, אמרו אמנם התורה טובה היא, אלא שיש להוסיף עליה עוד תורה אחרת. עכ"ל. התחבולות האלה שאותן מזכיר הרמב"ם היו באות מן החוץ, השתמשו בהם הגויים. כעת בעקבתא דמשיחא משתמשים בכל אלה הכופרים משלנו. ב"יד חזקה" כשיש להם הזדמנות לכך. במדינה האדומה המשומדים שלנו רודפים יהודים כשרים באכזריות נוראה, ועוד במקום אחד, איפה שנתנה להם האפשרות לרדות ביהודים כשרים. במקומות אחרים, מחוסר תקיפות פיזית משתמשים בשיטה אחרת ומשפילים את התורה ע"י מאמרים ונאומים. התחבולה השלישית, הוספת תורה על תורתנו מוגשמת ע"י הלאומים־דתיים.

לה) האחרונים הכניסו בלבול דעות וערבוב מושגים לתוך מחננו. לפני הופעתם ידוע היה כי כיהודי נחשב רק שומר התורה. הכופר בתורה, דינו כמשומד ואין לו שום קשר

הכופר בתורה דינו כמשומד ואין לו שום קשר אתנו. הלאומיים־דתיים טוענים אחרת: אמנם כופר הוא אבל מכיון שהוא בעל הכרה לאומית משלנו הוא...

אתנו²¹. הלאומים־דתיים טוענים אחרת: אמנם כופר הוא אבל מכיון שהוא בעל הכרה לאומית, משלנו הוא. ההלכה פוסקת: "כל אדם שאין בו יראת שמים אסור למנותו לשום מנוי בישראל" (רמב"ם הל' מלכים א', ו'), והמה מכשירים כופרים להיות מנהיגים בישראל.

מששומעים בשבח מי מדברים הלאומיים־דתיים יודעים גם מה טבעם. לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב..."

ל"ו) נאמר: "מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו" (משלי כ"ז, כ"א). הכסף נבחן ע"י מצרף, הזהב ע"י הכור, ואדם? איך נבחן האדם למען דעת מה בפנימיותו? לפי מהללו. יש לבחון את מי הוא מהלל. אם מדרכו להלל תמיד טובים, סימן כי גם הוא טוב מעיקרו ואם מדרכו להלל רשעים, סימן שאף הוא נמנה עליהם²². מששומעים בשבח מי מדברים הלאומיים־דתיים יודעים גם מה טיבם. ברור כי חובב תורה, אינו מחבב שונאי תורה, המכבד את התורה, לא יכבד מבוי תורה. "לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו" (חולין ס"ה ע"א), "חלוק כבוד לרשעים אש היא עד אכדון תאכל" (שע"ת לר"י, ג', קמ"ט)*.

למרות שהתורה מזהירה: "אסור להתחבר לרשעים" אומרים הם: לא כי עקב התחברותנו נחזירם למוטב. הם דימו להיות חכמים וטובים מן התורה

ל"ז) למרות שהתורה מזהירה: "אסור להתחבר לרשעים אפילו לדבר מצוה" (אדר"נ פ"ט, מובא בשע"ת ג' נ"א), אומרים הם: לא כי עקב התחברותנו לרשעים נחזירם למוטב. הם דימו להיות חכמים וטובים מן התורה, התורה מזהירה: "אל תהי צדיק הרבה" (קהלת ז' ט"ז). "הרבה" ז"א. יותר מן המדה הדרושה. מה היא המידה? אותה קובעת התורה. אל לו לאדם להיות יותר צדיק מן התורה.

* במקור היידי הוסיף רבי אלחנן עוד תוצאה מהחיבור בין הלאומניות עם הדתיות: "ידוע שבמאה השנים האחרונות יצרו בגרמניה יצירה חדשה שבכדי לשבר את האוהן נתנו לה את השם "חכמת ישראל". ליוצרי ה"חכמה" הזאת היתה מטרה ברורה: לחלל את כל הקדוש לישראל, לעקור מלב את האמונה בקדושת התורה, לשבור סמכותם של חז"ל, לסלף דמותם של חכמי התלמוד ולהציג אותם כבני אדם רגילים שאמרו כל אשר עלה ברצונם. מכך נוצרה ספרות שלמה במתכונת של "היסטוריה יהודית", "היסטוריה של הספרות היהודית", עד לביקורת המקרא ועד בכלל. יהודים יראי ה' העריכו כראוי את מחברי ה"חכמה" הזאת ודנו אותם פשוט כמסיתים ומדיחים. אבל נמצאו גם כאלה הנקראים דתיים שקיבלו את "חכמת ישראל" בחיבה ובהערצה ושיבצו אותה כאבן־פינה בחינוך הדור הצעיר. לימוד היסטוריה יהודית בנוסח אשכנז היה אחד המקצועות העיקריים בבתי־הספר שלהם. במדינות מסויימות ישנן פסבדו־"ישיבות" שכאופן רשמי לומדים בהן את "דור דור ודורשיו", את ספריהם של גרטץ, גייגר וכולי. נקל לתאר לעצמנו את טיבה של אותה יראת שמים שסופגים התלמידים מתוך הספרים האלה החדורים רוח כפירה. זוהי תוצאה נוספת של הזיווג "לאומי־דתי".

ספר החינוך

אם אדם חושב בלבו כי למרות אזהרת התורה יביא הדבר האסור תועלת מרובה, יש להגיד לו: אותה התועלת שאתה רואה חזתה גם התורה אותה מראש, ואם היא אסרה, סימן הוא כי לא תועלת, אלא נזק גדול יגרם הדבר.

מספרים בשם ר' ישראל סלנטר: יש והאדם רוצה לעשות מעשה בידעו שהמעשה הוא בניגוד לדעת התורה, אבל האדם אומר לנפשו המעשה הזה יביא תועלת רוחנית רבה, יש בו משום הצלת היהדות. המשיל הגאון על הדבר משל. מעשה במלך ששלח את שרו בשליחות מדינית אל מלך אחר והזהר הזהירו: אם יבקשו שרי המדינה שאתה הולך לשם להתערב אתך, אל תתערב אתם. הוא חזר ושלש את אזהרתו — אל תתערב בשום אופן. השר בא למקום מיועדו ומלא את שליחותו. טרם עמד לחזור אמרו לו השרים: "גבן אתה אדוני". "לא נכון הדבר, מעולם לא הייתי גבן", טען השר. "הבה נתערב", אמרו השרים, "במיליון של כסף, אם לא גבן אתה". השר נזכר אמנם באזהרת המלך, בכל זאת אמר לנפשו, הרי תוצאת התערבות זו אינה בגדר ספק ולמה לא אסכים לה ואעשיר ע"י כך את אוצר המלוכה? השר התערב, הפשיטו את מלבושיו ונוכחו לדעת, כי איננו גבן. שלמו את הכסף שזכה בו והשר חזר למדינתו שמח וטוב לב. בבואו לפני מלכו, ספר על ענין ההתערבות, אמר לו המלך בשעה שהזהרתך ידעתי על מה ולמה הזהרתך. שרי המדינה ההיא התערבו אתי על סכום גדול פי מאה מזה שזכית בו, כי הם יפשיטו ערום את שרי. כעת אמנם זכית במיליון. אבל עלי להפסיד 99 מיליונים עקב פחזותך. הנמשל מובן: אם אדם חושב בלבו כי למרות אזהרת התורה יביא הדבר האסור תועלת מרובה, יש להגיד לו: אותה התועלת שאתה רואה, חזתה גם התורה אותה מראש ואם היא אסרה סימן הוא כי לא תועלת, אלא נזק גדול יגרם הדבר.

הדתיים-לאומיים מהזים את הגשר בין הדתיים והחפשים. כרגיל רואים על פני כל גשר עוברים ושבים, על הגשר הלאומי-דתי רואים רק עוברים ולא נפגשים בשבים.

תוצאות ההתחברות לרשעים היתה כפי שחזתה אותה התורה. במקום להחזיר את הרשעים למוטב נהפכו הדתיים-לאומיים להיות תלמידים נאמנים לחפשים והם מפנים את כל מרצם וגבורתם בגלוי ובסתור נגד נושאי דגל התורה. הם מהווים את הגשר בין שתי המחנות של הדתיים והחפשים. כרגיל רואים על פני כל גשר

עוברים ושבים, על הגשר הלאומי-דתי רואים רק עוברים ולא נפגשים בשבים.

ממגע הקדושה אין מתקדשים אבל חגי הנביא אומר "הן ישא איש בכנף בגדו וגו' ממגע הטומאה נטמאים היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא ויאמר חגי

אם נגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה וגו'" (חגי ב', י"ב-י"ד). פירוש הפסוקים להגיד כי ממגע הקדושה בלבד אין מתקדשים אבל ממגע הטומאה נטמאים. התורה מעידה "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים (תהילים א', א') — אם הלך סופו לעמוד ועם עמד סופו לישב ואם ישב סופו וכו'" (ע"ז י"ח ע"ב). עדות התורה נצחית היא ומכוונת לכל התקופות וכל המסיבות. החושב כי הוא יוצא מן הכלל, שוטה הוא וגם הרוח, הנשמע לעצות התורה אשרי לו.

ארץ ישראל

זה אלפיים שנה אנו קיימים בחוץ לארץ. ברור כי אפילו מאה שנה לא יוכל ישראל להתקיים בלעדי תורתו

(לח) ארץ ישראל תופסת מקום עיקרי בתורה. שלשה סדרים בש"ס קשורים בארץ ישראל: זרעים, קדשים, טהרות. חלק גדול של שלשה הסדרים הנשארים אף הוא קשור בא"י. בס' מועד יש מסכתות אחדות: יומא, שקלים, חגיגה, החלק האחרון של פסחים, פרקי סוכה האחרונים, תענית. בסדר גשים: נזיר, סוטה. בנוזיקין: סנהדרין, מכות, הוריות. הסכום מראה כי כמעט שני שלישי הש"ס תלויים בארץ ישראל. אותו יחס מספרי גם בחומש. מובן על כן כי ארץ ישראל היא צורך חיוני לישראל. מלבד זה, הרי ישוב ארץ ישראל הוא מצוה בפני עצמה. עובדא היא מאידך גיסא, כי זה אלפיים שנה אנו קיימים בחוץ לארץ. אמנם בתנאים קשים ומרים, אבל למרות הכל לא תמנו ולא כלינו גם בלעדי ארץ ישראל. מתעוררת השאלה אם נתאר לעצמנו כי היהודים נשארו בלי תורה, האם היו מתקיימים אלפיים שנה או לא. ברור כי אפילו מאה שנה לא יוכל ישראל להתקיים בלעדי תורתו.

נוכחנו לדעת כי בלעדי התורה אין בכוחנו להתקיים אפילו עשרות שנים ובלעדי א"י התקיימנו 2000 שנה

עובדה איומה נצבת לנגד עינינו במדינה האדומה. זה עשרים שנה משהחלו היבסקים עובדי ישראל לעקור את זכר התורה שם באמצעות גזירות שמד וכבר נמחק זכר היהודי מהמדינה הזאת. רק בני הדור

הקודם נשאלו עוד בבחינת יהודי, הדור הצעיר אין לו מושג גם קלוש ביותר על היהודי. נוכחנו לדעת כי בלעדי התורה אין בכוחנו להתקיים אפילו עשרות שנים ובלעדי ארץ ישראל התקיימנו 2000 שנה.

ארץ ישראל דרושה לנו אבל בלעדי התורה לא נתקיים כיהודים. יש על כן לדאוג ראשית כל ליהודים, ושנית כל לארץ ישראל בעדם.

נמשול משל: לקיום האדם דרוש אויר לנשימה ולחם לסעוד את לבו. מה לעשות בשעה שהאדם חסר את שניהם ומה יש להספיק לו מקודם? אויר או לחם? ברור כי בלי אויר לא יהיה את מי להאכיל לחם. ארץ ישראל דרושה לעם היהודי ועוד טרם זכה לה, התורה דרושה לישראל ואנו עדים לחזיון גסיסת התורה, משום שרוב הדור הצעיר מנותק ממנה. נשאלת אם כן אותה השאלה, למה יש לדאוג קודם כל, לתורה או לארץ ישראל? ארץ ישראל דרושה לנו אבל בלעדי התורה לא נתקיים כיהודים. יש על כן לדאוג ראשית כל ליהודים ושנית לארץ ישראל בעדם.

בלעדי התורה אנו מחוסרי עזר וישע, עם התורה אנו הכבירים בעולם. קנין אר"י אינו תלוי ברצוננו, אבל להפיץ תורה ברבים בידינו הוא

מה עושים אנחנו? הופכים את הסדר. אין פוסקים לצעוק ציון ציון במקום לזעוק תורה תורה מה תהא עליה? בלעדי התורה אנו מחוסרי עזר וישע, עם התורה אנו הכבירים בעולם. אין זו מליצה גרידא, אמת היא שדברי העולם אשרוה. קנין ארץ ישראל אינו תלוי ברצוננו, "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו" (תהילים קכ"ז, א') אבל להפיץ תורה ברבים בידינו הוא, בנו תלוי הדבר, "והבא ליטהר מסייעין אותו" (שבת ק"ד ע"א).*

ישוב ארץ ישראל מצוה היא, אבל הושבת חושבת קבוצות של מומרים להכעים עבירה גדולה היא ולא מצוה, אין זה בנין אלא חורבן הארץ.

"לית אינון נטורי קרתא אלא חרובי קרתא" (איכ"ר פתיחתא ב'). קשה ומסוכן חורבן זה מכל חורבנות שהמיטו הגויים על ארץ ישראל. החורבנות הראשונים היו מכפרים על כלל ישראל, אבל חורבן זה שבא ע"י משומדים

* במקור האידי נכלל כאן: "בערך לפני חמש עשרה שנה, כשראה החפץ חיים שהתחילה תנועה בקרב היראים לעלות לארץ ישראל, אמר הח"ח: מה זה נטפלו למצוות? שיפעלו למען התורה. עם התורה כל המצוות הן מצוות, בלעדי התורה הכל אשפה. כדי להסביר את דברי קדשו נביא דוגמאות: " (לעיל, במאמר "המצוות של היצר הרע" עמ' ר"ו מרחיב רבינו את הדיבור לבאר את המאמר הנ"ל של הח"ח).

יהודים הוא קטיגוריא קשה על כלל ישראל הנותן להם מיליונים ומעניק באותה שעה לתורה פרושות.

ליסדר ת"ת בטח למצוה יחשב. מיסדים הם ת"ת אלא בשנוי פעוט, במקום שילמדו בהם תורה מלמדים שם כפירה בתורה. המורים מדקדקים אמנם שאף זו תהא נלמדת על

נמשנו את תורת רבותינו והנה ספקו לנו מן השמים "רביים" אחרים, את המן וחבריו המלמדים אותנו לפי השיטות החדשות שבחדישות. הם יוסיפו ללמדנו עד שנפלוט את ה"תרבות" וה"השכלה" גם יחד

אוצר החכמה

טהרת השפה העברית. כך נהפכת הת"ת לבית מסיון. מצוה על כל קהלה לקחת לה רב מורה דרך והנה בוחרים ברכנים שאינם בקיאים בשולחן ערוך. אבל בקיאים למדי בספרות הלאומית החדשה. אלה הן תוצאות קיום "מצוות" בלי תורה. את המצוות האלה מקיימים בהתלהבות ומסירות מיוחדת. "אכן השכימו השחיתו" (צפניה ג', ז') — אמר ר' חייא בר אבא כל השחתה שהיו עושים בהשכמה בזריות היו עושים אותה" (ריש שקלים). מה יצא לנו מהמצוות החדשות, מהתורות החדשות? נמשנו את תורת רבותינו הקדמונים קדושי עליון והנה ספקו לנו מן השמים "רביים" אחרים, את המן וחבריו המלמדים אותנו לפי השיטות החדשות שבחדישות. הם יוסיפו ללמדנו עד שנפלוט את ה"תרבות" וה"השכלה" גם יחד. אז יבא השלום על ישראל.

הביטחון בה' מועיל שלא ירגיש נמסור בזה מימרא בשם הקדוש בעל החפץ במרירות המכאובים חיים ז"ל. נאמר בפסוק: "רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו" (תהילים ל"ב, י'). לחולה מעים נותנים רפואה למחלתו והרפואה מרה ומרירה בטעמה אבל מעלה ארוכה. התחכמו לשים את התרופה בתוך מכסה וכך בולעים אותה מבלי להרגיש במרירותה. הוא הדבר, המכאובים לרשע רפואה הם לפשעיו אמנם רפואה מרה כלענה, אבל לבוטח בה' מסובבים את התרופה במעטה של חסד וכך הוא בולע אותה. הבטחון בה' מועיל לו שלא ירגיש במרירות המכאובים.

את הפסוק "אתם נצבים היום" (דברים כ"ט, ט') מפרש רש"י (שם) "היסורין מציבין אתכם ומקיימין אתכם". הביאור הזה מתאים כנראה לפסוק "לא הביט און ביעקב" (במדבר כ"ג, כ"א) וכפירוש רש"י (שם) "הקב"ה אינו מתבונן באוניותיהן של ישראל". איכה להבין את כונת

בשעה שהקטיגוריא מתגברת — מה יעשה הקב"ה? מעמיד הקב"ה המן על ישראל, ומשבאים ישראל לכלל נרדפים באה גם הצלתם — "האלקים יבקש את נרדף"

הדברים? חז"ל אומרים: "כל האומר הקב"ה ותתן הוא יותר מעוהי" (ב"ק נ' ע"א). והרי כאילו סתירה בין שתי המימרות. אלה ואלה דברי אמת הם, הקב"ה אינו מחפש למצוא את עוונותיהן של ישראל אבל סדר קבוע קיים גם בשמים "כל העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד" (אבות ד', י"א), והקטיגור אינו מחריש, הוא מספר ומוכיח בעובדות. לדחותו בקש אי אפשר כי "מלך במשפט יעמיד ארץ" (משלי כ"ט, א'). וכדרך מלכותא דארעא, שאין השופט רשאי לשחרר את הנאשם גם בהיותו ידידו, אם הקטיגור מביא הוכחות ברורות, כך גם דרכה של מלכותא דרקיאה. בשעה שהקטיגוריא מתגברת נגד ישראל ח"ו ותובעת כליון גמור ח"ו ומוכיחים כי ראוי להיות כך על פי דיני שמים ואין במה לדחות את טענותיהם. מה יעשה הקב"ה? מחד גיסא יש לשים לב לטענות המקטרגים ומאידך גיסא יש הבטחה "אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם" (מלאכי ג', ו'). מעמיד הקב"ה המן על ישראל, הרודפם באף וחמת זעם, ומשבאים ישראל לכלל נרדפים באה גם הצלתם. ממדותיו של הקב"ה "והאלקים יבקש את נרדף" (קהלת ג', ט"ו) — אפילו צדיק רודף רשע" (ויק"ר כ"ז, ה'). והנה יש תשובה בפי הקב"ה לטענות הקטיגורים, ישראל נרדפים הם ויש לעמוד לימנם. במידה שהרדיפות הולכות וקשות באותה מידה גדלים גם הסכויים להצלתנו. אם הגיעו יסורנו לממדים כה נוראים היום, מן ההכרח שהקב"ה יבקש נרדפים כמונו היום.

בתקופה הקשה ביותר של הגלות תבא נאמר "האני אשביר ולא אוליד אמר ה'" גם שעת הלידה

(ישעיה ס"ו, ט') ז.א. בתקופה הקשה ביותר

של הגלות, תבא גם שעת הלידה. ברור כי ברגע זה עובר עלינו המשבר, ברור גם כי גם הלידה קרובה לבא אמן ואמן.

אל רודפינו נאמר:

כי נפלתי קמתי,	"אל תשמחי איבתי לי
ה' אור לי	כי אשב בחשך
כי הטאתי לו,	זעף ה' אשא
ועשה משפטי,	עד אשר יריב ריבי
אראה בצדקתו.	יוציאני לאור
ותכסה בושה,	ותרא איבתי
עיני תראינה בה	האמרה אלי איז ה' אלקיך
כמיט חוצות וכו' וכו'	עתה תהיה למרמס
ויבשו מכל גבורתם	יראו גויים
אזניהם תחרשנה וכו'.	ישימו יד על פה
כוחלי ארץ,	ילחכו עפר כנחש
אל ה' אלקינו יפחדו,	ירגזו ממסגרתיהם
(מיכה ז', ח"י"ז)	ויראו ממך

עיקבתא דמשיחא (ב) ²⁴

א. "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל" (דברים ל"א, י"ט).
 ג' ^{אוצר החכמה} מצוות נצטוו בזה: א. לכתוב. ב. ללמדה את בני ישראל שידעו כותת דברי השירה. ג. לשימה בפיהם. ופירוש "שימה בפיהם" כמו שכתב רש"י ריש פרשת משפטים (שמות כ"א, א') "כשלחן הערוך ומוכן לאכול" — עיי"ש.

והנה בכתוב הזה נכללה מצות כתיבת ס"ת (עיי' בשאגת אריה סי' ל"ד), אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ופשוטו של מקרא ודאי קאי על השירה. וכן אחרי חתימת השירה כתוב "ויאמר משה שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום" (ל"ב, מ"ו), הוזהרו בזה לתשומת לב מיוחדת לדברי השירה. וראינו מזה גודל מעלת השירה הזאת, וחשיבותה המיוחדת, שהוזהרו בכמה אזהרות עליה, להבינה היטב ולזכרה, אשר לא נמצא בשום פרשה בתורה דוגמת זה, והטעם מפורש בכתוב "למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל" (ל"א, י"ט), וכן להלן "והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד" (ל"א, כ"א), והכונה "וענתה" מבואר ברש"י (גיטין פ"ג, ע"א) "כל עניה הכתובה בתורה לשון הרמת קול היא", ואב לכולן "וענו הלויים ואמרו קול רם" (דברים כ"ז, י"ד). והיינו שהשירה לא רק שתעיד, אלא תצווח עדותה בקול רם: ראו שכל הקורות אתכם הודיעו לכם זה יותר משלשת אלפי שנה, ואף דבר אחד מדבריה לא נפל ארצה, והכל נתקיים ומתקיים לעינינו. והרמב"ן כתב (דברים ל"ב, מ'): "ואילו היתה השירה הזאת מכתב אחד מן החוזים בכוכבים, שהגיד מראשית אחרית, כן היה ראוי להאמין בה, מפני שנתקיים כל דבריה עד הנה, לא נפל דבר וכו'".

"כתבו לכם את השירה הזאת": השירה תצווח עדותה בקול רם: ראו שכל הקורות אתכם הודיעו לכם זה יותר מג' אלפי שנה והכל נתקיים ומתקיים לעינינו

בשירה הזאת נכללו כל קורות עם ישראל מיום היותם לגוי עד אחרית הימים ועד בכלל, והיא תקופת עיקבתא דמשיחא

ב. והנה בשירה הזאת נכללו כל קורות עם ישראל, מיום היותו לגוי עד אחרית הימים, ועד בכלל, והיא תקופת עיקבתא דמשיחא,

אשר נתפרשה בכתובים האחרונים של השירה, כמו שכתב רש"י בפסוק ל"ה: "עד כאן העיד עליהם דברי תוכחה, להיות השירה הזאת לעד, כשתבוא עליהם הפורענות ידעו שאני הודעתים מראש; מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין, שיבאו עליהם ככלות הפורענות וכו'", ועל זה כתוב "כי ידן ה' עמו ועל עבדיו יתנחם" (ל"ב, ל"ו), ופירש רש"י "כשיבוא עליהם משפטים הללו, ויתנחם הקב"ה על עבדיו, לשוב לרחם עליהם", והיא הגאולה העתידה. ומתי יהיה דבר זה? "כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב" (שם), "כשיראה כי יד האויב הולכת וחוזקת עליהם מאד וכו'" (רש"י שם). ואמר הקב"ה אליהם: "אי אלהימו, עבודה זרה שעבדו. אשר חלב זבחימו יאכלו, יקומו ויעזרוכם וגו'" (שם, ל"ז-ל"ח ורש"י). בדברים הקצרים האלו, ישנה תמונה בולטת ממצב ישראל בתקופת עיקבתא דמשיחא, בגשמיות ורוחניות, ועלינו לחדור לכוונת התיבות הספורות האלו, אשר הם כמו מראה לטושה ממצבינו כעת.

קטבתא

נתקיים "אפס עצור ועזוב". מצב כזה ג. והנה מבואר מכתובים אלו כי כאשר יגיע לא היה מיום היות ישראל לגוי

מצב כזה, תהא הגאולה, וממילא מתבאר,

כי בכל עת גלותנו לא היה ולא יהיה כאותו המצב, אשר יהא בתקופת עיקבתא דמשיחא, וכאשר נסתכל בדברי ימי ישראל נראה, כי "אפס עצור ועזוב" (דברים ל"ב, ל"ו) לא היה מעולם אצלנו, עד התקופה האחרונה, וידוע כי בזמן חכמי המשנה והתלמוד היה נשיא בארץ ישראל וריש גלותא בבבל, ושלטון ראשי גלותא בבבל נמשך עד כחמש מאות שנה אחרי חתימת התלמוד בימי הגאונים, ואחר כך כאשר גלתה התורה מבבל, על ידי מעשה דארבע שבועים, בערך שנת [ד']תש"ן, היה בכל מקום שלטון פנימי בישראל, להחזיק את ממשלת התורה בחיינו הפנימיים, והיה להם כח ממלכי הארצות להעניש את העבריינים, ומבואר בשו"ת הראשונים, כמו הרשב"א וריב"ש ועוד²⁵, כי היו אצלם בכל עיר "ברורי עבירות", היינו אנשים מיוחדים לבער עושי רשעה מישראל, וחכמי כל דור היו מתקנים תקנות, כפי צורך השעה והמקום, ודבריהם היו נשמעים כדבר מלך שלטון, לבד מה שהיו

מחכמי ישראל אצל מלכי האומות והם הגינו על ישראל מבחוץ, לבטל את רוע הגזירות על ידי השפעתם, ואחרי גירוש ספרד, כאשר גלו למדינת פולין, ידוע כי נוסד שם ועד ארבע ארצות, ואחר כך היו ה"ירידים" אשר שמה היו מתאספים, חכמי הדורות והפרנסים לגדור הפירצות. ובימי הגר"ח ז"ל מוולוז'ין, בעל גפש החיים, היה היריד האחרון בעיר זעלווא, ואחרי שנתבטלו הירידים, עוד היה ה"קהל" אשר היה לו שלטון עד שנת ת"ר, אשר אז נתבטל גם הקהל על פי פקודת הצר ניקליי הראשון, וזה היה על ידי השתדלותם של המסכילים כידוע, ובכל זאת עדיין היה איזה שלטון בפנים, בכח התורה והאבטוריטט (הסמכות) הרוחני של גדולי הדור, אשר על פני כל העם יכבדו ודבריהם היו נשמעים. אבל זה קרוב לחמישים שנה בערך קמה הכת הידועה, אשר הציבה לה למטרה לבזות את התורה ונושאי דגלה ולחלל כל קודש ביד רמה, ובמקצוע זה הצליחו מאד, — אולי יותר מאשר דימו מראש — ובימינו שרצו אצלינו המתיוונים בכל תפוצותינו, וביותר במדינה האדומה, ובארצנו הקדושה, אשר שם יש להם איזה צל של שלטון, ורודפים באף ובחימה נוראה את המחזיקים בתורת ה', ולו היה הכח בידם, היו הורגים אותם ממש, ובוזה נתקיים במילואו, הכתוב "אפס עצור ועזוב" (שם) אשר מצב כזה לא היה אצלנו מיום היות ישראל לגוי.

ד. "ואמר אי אלהימו צור חסיו בו, אשר חלב זבחימו יאכלו, יקומו ויעזרוכם" (דברים ל"ב, ל"ז-ל"ח) בכתובים אלו מבואר, כי בתקופת עיקבתא דמשיחא, יעבדו ישראל לעבודות זרות שונות, בדמותם כי העבודה זרה תעזור אותם להנצל מצרותיהם, וכאשר יראו כי עבודה זרה פלונית לא תעזורם, יתחילו לעבוד לעבודה זרה אחרת, ואחר כך לשלישית וכו', עד אשר יתברר, כי כל העבודות זרות הן לא לעזור ולא להועיל, כאמור: "ראו כי אני אני הוא" (דברים ל"ב, ל"ט), ובהשקפה ראשונה יפלא, איזה עבודה זרה יש אצלינו, אבל הדבר פשוט, כי עבודה זרה איננה דוקא צלם של עץ ואבן, כי אם כל דבר שידמה האדם שיש בכוחו להטיב ולהרע, היא עבודה זרה ממש, כי "אין עוד מלבדו" (דברים ד', ל"ה) כתיב, ואם יבטחו על איזו כתה ושיטה, שהיא תעזורנו, עושים את הכתה הזאת עבודה זרה, וכן אם יבטח האדם על כוחו ועוצם ידו, עושה את עצמו עבודה זרה.

"ואמר אי אלהימו צור חסיו בו" — בתקופת עיקבתא דמשיחא יעבדו ישראל לעבודות זרות שונות — וכל מה שידמה האדם שיש בכוחו להטיב ולהרע היא ע"ז ממש

כמה ע"ז עבדנו מראשית צמיחת ההסכלה עד היום, וכל ע"ז בשעתה תלו בטחונן בה כי תושיענו וכולן כלו כעשן

ועתה נזכור כמה עבודות זרות עבדנו, מראשית צמיחת ההסכלה עד היום, ואפילו אם נחשוב רק משבעים שנה האחרונים, אחת לאחת למצוא חשבון, ליברליזם, דמוקרטיזם, סוציאליזם, קומוניזם, ומצד השני נאציונליזם, ציוניזם וכו', וכל עבודה זרה בשעתה תלו בטחונם בה כי תושיענו, ומה היה סופן של עבודות זרות אלו? כולן כלו כעשן ועתה גלוי לכל כי לא הושיעו ולא יושיעו. אבל כמה קרבנות הקריבו לעבודתן, לא רק קרבנות של כסף, כי אם קרבנות של נפשות, היינו על ידי החינוך המזוהם המתאים לצורך עבודתן, לגדל מופקרים להכעים, אשר לא היה כמותן בישראל במדה כזאת.

ממשפטי התורה "והאלילים כליל יחלף" ה. והנה נמצא בכתוב (יחזקאל כ"ט) כי מצרים נענשה יען היותם משענת קנה לבין ישראל, היינו שישראל שמו בטחונם בם, וצריך להבין מה חטאתם של מצרים, אם ישראל עשו שלא כהוגן? ושאלה כזאת היא גם בכתוב "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים" (שמות י"ב, י"ב), מה פשעם של אלהי מצרים הנעבדים שלא מדעתן? והתשובה לזה, כי הוא אחד ממשפטי התורה "והאלילים כליל יחלף" (ישעיה ב', י"ח) דוגמת מה ששינינו במשנה (סנהדרין ג"ד, ע"א) "אם אדם חטא בהמה מה חטאה? אלא לפי שבאה לאדם תקלה על ידה".

אלו הכיתות אשר ישראל בטחו בהם עוברים מן העולם ומתים במיתה חטופה, והמקרא צוח: "אי אלוהימו צור חסיו בו יקומו ויעזרוכם, ראו כי אני אני הוא ואין מידי מציל"

דבר פלא ראינו בעת האחרונה במקום אחד, אשר כת ידועה של הרבה מיליונים, שהיתה משענת קנה לישראל, עברה ובטלה מן העולם בין לילה, ולא נשאר זכר ממנה, כאילו לא היתה, דבר אשר לא יאומן כי יסופר, אילו לא ראינו זאת בעינינו, וכן בכל המקומות, אלו הכיתות אשר ישראל בטחו בהם, עוברים מן העולם ומתים במיתה חטופה בלתי נורמלית, ומה נואלו העסקנים ממין הידוע, אשר עודם מחזיקים ושונים באולתם, לבקש עזרתנו ב"אריענטאציע" על כת פלונית ופלונית, ואינם רוצים לראות ולהבין, כי היא משענת קנה רצוץ לבית ישראל, ועל כיוצא באלו אמרו רז"ל: "אוי להן לבריות שרואות ואינן יודעות מה הן רואות" (חגיגה י"ב ע"ב), ומתקיים עליהם הכתוב: "ככלב שב על קיאו כסיל שונה באולתו" (משלי כ"ו, י"א), והנם בבחינת "טפשאי דטפשאי דמגמרי להו

ולא גמירי" (יומא נ"ז ע"א). והמקרא צווה: "אי אלהימו צור חסיו בו יקומו ויעזרוכם, ראו כי אני הוא ואין מידי מציל" (דברים ל"ב).

ו. והנה מקור הרעה אצלנו בעת האחרונה היא משיטת "נהיה כגויים", ובאת תשובת הקב"ה: "היו לא תהיה — ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם" והלאומיות, וכבר נבאו הנביאים לפני אלפי שנים על תקופת עיקבתא דמשיחא, כי יאמרו אז, "נהיה כגוים" (יחזקאל כ', ל"ב), ובאת תשובת הקב"ה: "אשר אתם אומרים נהיה כגוים היו לא תהיה חי אני נאם ה', אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם" (שם²⁶). ונמנו בכתוב הזה שלש מדרגות כסדרן, "ביד חזקה — זו הדבר" (הגש"פ), היינו מחלות ומארעות הבאות בידי שמים, ואם זה לא יועיל, אז תבוא "זרוע נטויה — זו החרב" (שם), היינו פוגרומים הבאים בידי אדם, ואם לא ישמעו גם לקול האות הזה, אזי תהא "חמה שפוכה", ומי יוכל לשער, כמה נהרי דמעות ושל דם נכללו בשתי התיבות הנוראות האלו, וכל זה עבור האולת מהשיטה "נהיה כגויים" הקשורה בנו, ואין לנו שום עצה להנצל, זולתי להחליף את השיטה, לומר: לא נהיה כגויים.

ז. כתוב: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו גלות מצרים אשר אז היה קושי השיעבוד" (מכה ז', ט"ו), ונתפרש בדברי רז"ל²⁷, כי גם הזמן הקודם להגאולה יהא כדוגמת סוף הגלות במצרים, אשר אז היה קושי השיעבוד כידוע, ואנו רואים זאת כהיום, ונזכיר פרט אחד לדוגמא, "תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו" (שמות ה', ט"ז), וכן הוא גם עכשיו כי מקורי הפרנסה נלקחים בזרוע מישראל ועול המסים מתגבר מיום ליום.

ונתבאר במדרשים, כי בעת התחלת השיעבוד במצרים, נועצו ישראל להתקרב להמצריים במנהגיהם, כי דימו שמפני זה יקלו השיעבוד מהם. מה עשה הקב"ה? נתן בלב המצרים לשנאתם יותר, וכפי רוב התקרבותם להמצרים, גדלה שנאת מצרים לישראל יותר ויותר, עד שהכירו ישראל כי לא זו הדרך, ואז התקבצו יחד וכרתו ברית

כהיום נמצא מקומות אשר ישראל מנודין ממש, וע"כ שהננו מנודין לשמים, ולו באנו לידי חכרה להתרחק ממנהגי הגויים ולחסות תחת כנפי השכינה ודאי היו מתעוררים רחמי שמים עלינו

ביניהם, שלא לשנות שמותיהם, בגדיהם ולשונם, ובזכות הברית הזאת נגאלו²⁸, וכהיום נמצאו מקומות, אשר ישראל מנודין ממש, והנה לא חשד קודשא בריך הוא דעבד דינא בלא דינא, ועל כרחנו שהגנו מנודין לשמים, ובכל הקב"ה עושה שליחותו, ולו באנו לידי ההכרה, אשר הכירו אבותינו במצרים, להתרחק ממנהגי העמים ולחסות תחת כנפי השכינה, ודאי היו מתעוררים רחמי שמים עלינו, כמאמר הכתוב "כי על כן באו בצל קורת" (בראשית י"ט, ח'), ומוטל עלי להצילם, וזהו במידת בשר ודם, וכל שכן במידתו של מקור הרחמים.

ה'תשנ"ט

ומצינו במנשה בן חזקיהו (דב"ר ב'), כאשר היה בעת צרה, התפלל לכל העבודות זרות שבעולם, וכאשר לא ענוהו, נזכר להתפלל להקב"ה והקב"ה קבל תפילתו והושיעו, ולמה לא נעשה כן גם אנחנו? כאשר מנשה בן חזקיהו היה בעת צרה התפלל לכל הע"ז שבעולם וכאשר לא ענוהו נזכר להתפלל להקב"ה והקב"ה קבל תפילתו והושיעו, ולמה לא נעשה כן גם אנחנו?

כאשר מנשה בן חזקיהו היה בעת צרה התפלל לכל הע"ז שבעולם וכאשר לא ענוהו נזכר להתפלל להקב"ה והקב"ה קבל תפילתו והושיעו, ולמה לא נעשה כן גם אנחנו?

ומצינו במנשה בן חזקיהו (דב"ר ב'), כאשר היה בעת צרה, התפלל לכל העבודות זרות שבעולם, וכאשר לא ענוהו, נזכר להתפלל להקב"ה, והקב"ה חתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד, לקבל תפילתו והושיעו. ולמה לא נעשה כן גם אנחנו, אחרי ראותינו כי כל העבודות זרות שעבדנו לא עמדו לנו בעת צר לנו, ונהפוך הוא, כי הצרות מתגברות והולכות מיום ליום ומשעה לשעה, כמאמר הכתוב, "אי אלהימו יקומו ויעזרוכם" (דברים ל"ב), הלא על כרחינו צריכין אנו להבין ולהכיר "כי אני אני הוא ואין מידי מציל" (שם).

ח. ונמצא בגמ' (מכות כ"ד, ע"ב): "מעשה בר"ג ור"י ור"ע, שראו שועל יוצא מבית קודש הקדשים ובכו, ורבי עקיבא שחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להן מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה, אמר להן לכך אני מצחק דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני? אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'], בזכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, בלשון הזה אמרו לו: עקיבא

כיון שנתקיים הכתוב "כי ידון ה' עמו" בידוע שיתקיים בקרוב גם "ועל עבדיו יתנחם" ורק עלינו להשתדל להיות בכלל עבדי ה'

ניחמתנו עקיבא ניחמתנו". וכן אנחנו, בראותנו שמתקיימים בנו כל הדברים שהעידה השירה על הזמן הסמוך להגאולה, וכיון שנתקיים הכתוב "כי ידן ה' עמו" (דברים ל"ב, ל"ו), בידוע שיתקיים בקרוב גם "ועל עבדיו יתנחם" (שם), ורק עלינו להשתדל להיות בכלל עבדי ה'.

מ. וכתב הגר"א, הובא בספר אבן שלמה, כי זמן הגלות נמשל בכתבי הקודש, לימי עיבורה של אשה, וימי עיקבתא דמשיחא, הן חבלי לידה בדברי הנביאים, וידוע כי כאשר תתקרב הלידה, החבלים מתגברים ביותר, וכן בחבלי משיח, וכן היה בסוף גלות מצרים, אשר נתגברו צרות השיעבוד יותר מכל זמן גלותם, וכאשר נתבונן בהתגברות השנאה לישראל כעת בכל המקומות מקצה הארץ ועד קצה הארץ, והתפשטות השנאה הזאת היא במהירות מבהילה, שלא כדרך הטבע הרגיל, ונראה כאילו מן השמים דוחקים את השעה כביכול להחיש את הקץ, כמו שהיה במצרים, אשר על ידי קושי השיעבוד נשלם זמן הגלות²⁹, מזה נוכל להבין כי קרובה הישועה לבוא, ככתוב: "האני אשביר ולא אוליד אמר ה'" (ישעיה ס"ו, ט').

והנה כתוב "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב" (ישעיה נ"ט, כ'), וידוע כי פשע זה המרד (יומא ל"ו, ע"ב), ומבואר מלשון הכתוב הזה כי אפילו אלו שיש בהם חטאים ועוונות שלא שבו מהם, אם רק שבו מפשע שלא להיות מורדים בה' יוכלו לזכות להגאולה, וכן מפורש בתורה "אך בה' אל תמרודו" (במדבר י"ד, ט'), היינו שבזה יוכלו לזכות לבוא לארץ הקודש³⁰, ואם כן גם הדור הזה שהוא דור שפל מאד אם אך לא יהיו מורדים יוכלו לזכות לראות בנחמת ציון וירושלים.

²⁹הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה